

*“Suriye’den gelen mülteciler sonrası
mevcut durum ve çözüm önerileri” Konferans Raporu*

11 MART
2016

Türkiye'de Çocuk İşçiliği Sorunu:

Suriye'den Gelen Mülteciler Sonrası Mevcut Durum
ve Çözüm Önerileri

11 Mart 2016 – İstanbul

hayata destek

Yayımlayan: Hayata Destek Derneği

Yayına hazırlayan: Aslı Nur Tatlıadım, Hayata Destek Derneği

Deşifrasyon: Aslı Nur Tatlıadım, Zerrin Mor

Mayıs 2016, İstanbul

Grafik tasarım ve baskı: Damla Tasarım

Bu rapor, Hayata Destek Derneği, İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi ve UNICEF işbirliği ile düzenlenen 'Türkiye'de Çocuk İşçiliği Sorunu: Suriye'den Gelen Mülteciler Sonrası Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri' başlıklı konferansta yapılan sunumların tebliğlerinden oluşmaktadır.

Diakonie Katastrophenhilfe ve İsviçre Kalkınma Ajansı desteğiyle gerçekleşen konferansa katkılarında dolayı Sema Genel Karaosmanoğlu'na, Gonca Girit McDaniel'a, Doç. Dr. Pınar Uyan Semerci'ye, İraz Öykü Soyalp'e ve konferansa katılan değerli konuşmacılara çok teşekkür ederiz.

Türkiye'de Çocuk İşçiliği Sorunu: Suriye'den Gelen Mülteciler Sonrası Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri

11 Mart 2016 – İstanbul

PROGRAM

Birinci Oturum: Türkiye'de Çocuk İşçiliğini Masaya Yatırmak

Moderatör Doç. Dr. Pınar Uyan Semerci (İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi)

- Türkiye'de çocuk işçiliğiyle mücadelede yasal mevzuat ve mevcut durum - Seda Akço (Hümanist Büro)
- Mevsimlik tarım işçisi çocuklarla saha uygulaması deneyimleri (Ordu ve Düzce) – Dr. Bülent İlik (Başkent Üniversitesi/Hayata Destek)
- Suriye'den gelen göç ve çocukların mevcut durumu - Iraz Öykü Soyalp (UNICEF)
- ILO yaklaşımı: çocuğu sosyal çevresiyle ele alan müdahale ve politikalar - Nejat Kocabay (ILO)

İkinci Oturum: Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Gelişi Sonrası Çocuk Sömürsünün Farklı Yüzleri

Moderatör Dr. Sema Genel Karaosmanoğlu (Hayata Destek)

- İşgücü piyasalarında en altta olanlar: Suriyeli İşçiler – Prof. Dr. Kuvvet Lordoğlu (Kocaeli Üniversitesi)
- İstanbul'da Yaşayan Suriyeli Çocuk İşçilerin durumuna dair veriler – Prof. Dr. Ayhan Kaya (İstanbul Bilgi Üniversitesi)
- Hatay ve Urfa'da yaşayan Suriyeli Çocukların Eğitim ve Çalışma Durumları – Sezen Yalçın (Hayata Destek)
- Kayıp Kuşaklar: Adana'daki Sığınmacı Çocukların Durumu – Prof. Dr. Adnan Gümüş (Çukurova Üniversitesi)

Üçüncü Oturum: Çocuk İşçiliğiyle Mücadelede Atılacak Adımlar

Moderatör Doç. Dr. Serra Müderrisoğlu (Boğaziçi Üniversitesi)

- Çocuk İşçiliği ile Mücadelede Koordinasyon – Ercan Mutlu (Başbakanlık Göç ve İnsani Yardımlardan Sorumlu Başmüsavirliği)
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Perspektifinden Suriyeliler Arasındaki Çocuk İşçiler ve Çözüm Önerileri – Elif Bor, Zeynep Daldal (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı)
- Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocukların Korunması – Emin Eraslan – (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı)
- Mülteci Çocukların Korunması Yöntemleri – Yazgülü Sezgin (BMMYK)

Hayata Destek Derneği

Hayata Destek, afetlerden etkilenen topluluklarla işbirliği halinde çalışarak, onların temel ihtiyaçlarının karşılanması ve haklarının korunmasına katkı sağlamak amacıyla faaliyet gösteren bir insani yardım kuruluşudur. Hayata Destek; yerinden edilmiş kişiler için sosyal koruma alanlarında çalışmanın yanı sıra, afetten etkilenen toplulukların başa çıkma kapasitelerinin artırılmasına ve özellikle çocuklar, gençler ve kadınlar gibi en fazla zarar görebilir grupların ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik çalışmaktadır. Hayata Destek temel olarak insani yardım, nakdi yardım, gıda güvenliği, psiko-sosyal destek, eğitim, kapasite artırma, geçim kaynağı desteği alanlarında programlar yürütmektedir. Suriyeli mültecilere yönelik olarak 2012 yılından bu yana çalışmalar yürüten Hayata Destek, halihazırda Hatay, Şanlıurfa ve İstanbul'da bulunan toplum merkezlerinin yanı sıra Diyarbakır'da Iraklı Ezidi mültecilere ilişkin psiko-sosyal destek çalışmalarını içeren bir saha operasyonu yürütmektedir. Ayrıca çocuk koruma programı kapsamında çocuk işçiliği ile mücadeleye yönelik projeler sürdürmektedir. Kurucuları arasında yer aldığı Sivil Toplum Afet Platformu (SİTAP) çatısı altındaysa STK'lar arası iletişimi güçlendirici faaliyetlerde bulunmaktadır. Hayata Destek, insani yardım çalışmalarını insanlık, tarafsızlık, eşitlik, bağımsızlık ve hesap verebilirlik ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirmektedir.

BU İŞ ÇOCUK OYUNCAĞI DEĞİL

Bu İş Çocuk Oyuncadı Değil!

Hayata Destek Derneği'nin çocukların sağlık, eğitim, ayrımcılık olmaksızın toplumda var olma ve yaşam hakları için 2013 yılında başlattığı **Bu İş Çocuk Oyuncadı Değil** adlı kampanya, ülke çapında mevsimlik gezici tarımda çocuk işçiliği üzerine farkındalık yaratmayı amaçlıyor. Kampanya ile Hayata Destek, 2014 yılında Türkiye'deki mevsimlik işçilerin sorunlarının ele alınması için Meclis Araştırma Komisyonu'nun kurulmasını talep eden bir imza kampanyası başlattı, alan araştırmaları yürüttü ve toplanan verileri çeşitli mecralarda yayınladı.

Hayata Destek, 2012 yılından bu yana Ordu ve Düzce'de fındık hasadında çalışan ve yılın ortalama sekiz ayını evlerinden uzakta geçiren ailelerin, birçoğu tarım işçisi olan ve risk altında bulunan çocuklarıyla psiko-sosyal ve eğitsel faaliyetler düzenliyor. Ayrıca, Şanlıurfa Viranşehir'de 2015'den bu yana mevsimlik tarım işçilerinin evlerinde oldukları Kasım ve Nisan ayları arasında okul öncesi ve okul sonrası çocuklarla eğitsel aktiviteler ve etüt faaliyetleri yapıyor, mevsimlik tarım işçisi kadınlara da işçi hakları ve çocuk gelişimi üzerine eğitimler veriyor.

Hayata Destek Derneği, 2016 yılında mevsimlik gezici tarımda çocuk işçiliğiyle mücadele çalışmalarını, farklı alanlarda çalışan Suriyeli çocukları da kapsayacak şekilde genişletti. Oluşturduğu Çocuk Koruma Programı çerçevesinde çalışmalarını, Hatay, Şanlıurfa, Adana, Düzce ve İstanbul'da hem Türkiyeli hem de Suriyeli çalışan çocuklar ve aileleri için yürütüyor.

Bu İş Çocuk Oyuncadı Değil kampanyası kapsamında 2013 yılından bu yana düzenli olarak Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi ve Sosyal İnovasyon Merkezi işbirliği ile "Mevsimlik Gezici Tarımda Çocuk İşçiliği Yuvarlak Masa Toplantıları"nı düzenliyor. Kamu kurumları, sivil toplum örgütleri, akademi ve sendikalardan temsilcilerin katıldığı bu toplantılarda sorunun çözümüne yönelik tartışma ve çalışmalar gerçekleştiriliyor.

İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

İstanbul Bilgi Üniversitesi bünyesinde faaliyetlerine 2001 yılında bir birim olarak başlayan Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (BİLGİ GÖÇ), 2005 yılında tüzüğünün Resmi Gazete’de yayınlanmasıyla araştırma merkezi olarak kuruluş sürecini tamamlamıştır. Merkez araştırmacılar, kamu kurumları, sivil toplum örgütleri ve göç konusunda çalışan yerli veya yabancı organizasyonlar ile araştırma, uygulama, eğitim ve dokümantasyon faaliyetlerini disiplinlerarası bir yaklaşımla sürdürür. Merkez, göç konusunda çalışan araştırmacılar arasında kurumsal eşgüdüm sağlamayı, hem yeni araştırmalar hem de ortak projeler yapılmasını desteklemeyi ve araştırma sonuçlarına dayalı somut verilerden hareket eden göç politikalarının oluşturulmasına katkı sunmayı amaçlar. BİLGİ GÖÇ, yürüttüğü birçok araştırmanın yanı sıra 2010 yılından beri Mevsimlik İşçi Göçü İletişim Ağı’nın (MİGA) eşgüdümünü sağlamakta ve 2013 yılından beri Hayata Destek Derneği ve Sosyal İnovasyon Merkezi ile birlikte “Mevsimlik Gezici Tarımda Çocuk İşçiliği Yuvarlak Masa Toplantıları”nın düzenlenmesine katkı sunmaktadır. Merkez son olarak Şubat 2016-Şubat 2017 döneminde “Adana’da Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çocuklarının Yaşam Koşullarının Çocuğun İyi Olma Hali Perspektifinden İyileştirilmesi” Projesi’ni yürütmektedir.

Önsöz

Türkiye'nin imzacısı olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre, 18 yaşını doldurmamış her birey çocuktur. 4857 Sayılı İş Kanunu Madde 71, 15 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılmasının yasak olduğunu belirtir. Ayrıca, 15 yaşını tamamlamış ancak 18 yaşını tamamlamamış genç işçilerin çalışmasına izin verilecek işler ile 14 yaşını aynı zamanda ilk öğretimini tamamlamış çocukların çalıştırılabilecekleri hafif işler, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından belirlenir.

TÜİK'in İstatistiklerle Çocuk (2014) Raporu'nda yer alan rakamlara göre, Türkiye'de daimi olarak yoksulluk eşiği altında yaşayan 17 milyon kişinin neredeyse yarısını çocuklar oluşturuyor. Yine TÜİK'in 2012 rakamlarına göre, Türkiye'de yaşayan yaklaşık bir milyon çocuk işçinin büyük çoğunluğu ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılıyor ve yaklaşık 400 bin çocuk, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinden biri olarak tanımladığı mevsimlik gezici tarımda çalışarak aylar boyunca evlerinden, okullarından uzakta yaşamını sürdürüyor. Henüz okul çağındayken çalışmaya başladıkları için eğitimden kopan bu çocuklar, ailelerinden miras kalan yoksulluk döngüsünün içinden çıkamıyor. Yoksulluğun ve işsizliğin Türkiye genelinde yapısal bir sorun olması nedeniyle çocukların hane gelirine katkı yapmak zorunda bırakılması, çocuk işçiliğinin temel sebepleri arasında bulunuyor. Çocuk işçiliği, çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimine zarar verdiği gibi onları en temel hakları olan yaşama, sağlıklı gelişim, beslenme, ihmal ve istismara karşı korunma, barınma ve eğitim haklarından yoksun bırakıyor.

Suriye savaşının tetiklediği insani krizle birlikte, sayısı her geçen gün artan mülteci nüfus içerisinde de çocuk işçiliğinin ciddi boyutlara ulaştığını söyleyebiliriz. Tarımın yanı sıra sokaklarda, sanayinin ve hizmet sektörünün çeşitli alanlarında çalışan mülteci çocukların her türlü şiddet ve ihmale açık olduğu basına yansıyan haberlerle de görünür hale geldi. Türkiye'de uzun yıllardır süregelen çocuk işçiliği sorunu, Suriyeli çocukların savaşın yarattığı krizden kaçıp ülkemize sığınmasıyla giderek büyüyor.

Hayata Destek Derneği, İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi ve UNICEF işbirliğiyle gerçekleştirilen "Türkiye'de Çocuk İşçiliği Sorunu: Suriye'den Gelen Mülteciler Sonrası Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri" başlıklı konferans, üniversitelerden, ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütlerinden ve ilgili devlet kurumlarından yetkililerin sunumlarıyla bilgi alış veriş ve koordinasyon için önemli bir zemin oluşturdu.

Konferans süresince farklı kuruluşlardan değerli katkılarıyla konuya ışık tutmamıza yardımcı olan ve sunumlarını bizimle paylaşarak bu yayını hazırlamamızı mümkün kılan konuşmacılarımıza çok teşekkür ederiz. Konferanstaki sunumların bize ulaşan yazılı metinlerinden oluşan bu yayını, çocuk işçiliğinin doğru tartışılması ve kalıcı çözümlerin geliştirilmesi sürecinin bir parçası olmasını umarak dikkatinize sunuyoruz.

Birinci Oturum: Türkiye'de Çocuk İşçiliğini Masaya Yatırmak

Moderatör Doç. Dr. Pınar Uyan Semerci

(İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi)

İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olan Doç. Dr. Pınar Uyan Semerci, 2007 yılından bu yana Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin müdürlüğü görevini yürütmektedir. Siyaset felsefesi, karşılaştırmalı siyaset, sosyal politika ve sosyal bilimlerde metodoloji alanında dersler veren Pınar Uyan Semerci; evrensellik, adalet, katılım, insani gelişim, yapabilirlik yaklaşımı, yoksulluk, göç, kolektif kimlik oluşumları ve çocuğun 'iyi olma hali' konularında birçok araştırma projesi yürüttü; makale, derleme ve kitap yayınladı.

Giriş:

"Türkiye'de çocuk işçiliği: Suriye'den gelen mülteciler sonrası mevcut durum ve çözüm önerileri" başlıklı konferansa hoş geldiniz. Bu konferansta amacımız; öncelikle beraberce resmi doğru çizmek ve sahadaki durumu doğru bir biçimde aktarmaya çalışmak. Son oturum bağlamında da özellikle 'ne yapabiliriz?' sorusuna beraberce bir ortak akılla yanıt oluşturmaya çalışmak. Bu bağlamda izninizle birkaç noktanın altını çizmek istiyorum.

Öncelikle, teşekkür etmek istiyorum. Burada varolduğunuz ve beraber düşünmemize izin verdiğiniz için siz katılımcılara, ayrıca sunum yapacak olan bakanlıklardan, ILO, UNICEF gibi uluslararası kurumlardan gelen çok değerli katılımcılarımıza ve hocalarımıza çok teşekkür ediyoruz. Bu konferans İsviçre Kalkınma Ajansı ve Diakonie Katastrophenhilfe'nin katkılarıyla gerçekleştirildi. Bu iyi destek için de tekrar teşekkürler.

Kısaca Konferans programının nasıl planlandığını anlatsak; öncelikle bu ilk oturumda Türkiye'deki çocuk işçiliği sorununu detaylı olarak ele alarak başlamak istedik. Daha sonra farklı saha araştırmalarının sonuçları ile Suriye'den gelen göçün çocuk işçiliğine olan yansımaları ele alınacak ve son oturumda da kamu kurumlarından gelen uzmanlar tarafından bu alanda yürütülen çalışmalar aktarılacak.

Öncelikle, Türkiye'de çocuk işçiliği sorunun Suriye'den gelen mültecilerden sonra oluşmuş bir sorun olmadığını belirtmemiz gerek diye düşünüyorum. Biz Türkiye'de çocuk işçiliği sorunuyla yaşıyoruz ve aslında bu masada gördüğümüz dört kişi, beni de katarsak beş kişi de bu alanda aktif olarak çaba sarf etmiş kişiler. Özetle, biz çocuk işçiliğini Suriyeli mültecilerden sonra konuşmaya başlamadık. Türkiye'de çocuk işçiliği sorunu, çözülememiş en büyük dertlerimizden bir tanesiydi; çocuk yoksulluğu, yoksulluk, Türkiye'nin ekonomik büyümesine rağmen çözmeyi başardığımız bir sorun değildi.

Verilen son bilgi eşliğinde bakarsak, yarısından fazlasının çocuk olduğu 2.7 milyonu aşan Suriyeli mültecinin gelişle birlikte sorun daha da büyüdü. Çok kırılan bir emek piyasasına, tam olarak statüsünün mülteci olarak belirlenmediği -Cenevre Sözleşmesi'ne Türkiye'nin koyduğu coğrafi çekince sebebiyle- "geçici koruma statüsünde" olan böyle bir yoğun göç eklenince sorun daha da katmerlendi. Bu durum bugün karşı karşıya kaldığımız bir şey değil. Beş yıllık bir süreçten bahsediyoruz. Ancak bu konunun ne kadar hayatımızın bir parçası haline geldiği ve çözümler üretmek zorunda olduğumuz gerçeği, bu kadar farklı kesimlerce yeni yeni anlaşılıyor gibi geliyor.

Altını çizmek istediğim bir başka nokta, "yasadışı" ve "kaçak" kelimelerinin ısrarla kullanımı. Ege Denizi'ndeki o bütün yaşam kayıplarını, çocuk kayıplarını "kaçak göçmen" cümlesiyle başlanan haberlerde dinliyoruz. "Yasadışı" ve "kaçak" kelimelerinin kullanılmadığı, "belgesiz", "kayıt dışı", "geçici koruma statüsü", "sığınmacı", "mülteci" gibi farklı kavramlardan hangisinin kullanımının daha az hatalı olduğunu tartışabileceğimiz ortamlara ihtiyacımız var. Bu kavramlar önemli çünkü işte bu kavramlar hem hukuksal durumlara denk geliyor hem de kamuoyunun algısını etkiliyor.

Ayrıca yaşanan tüm bu sürecin tabii ki sadece Türkiye ile ilgili bir sorun olmadığını da belirtmek gerek. Avrupa Birliği ile olan "pazarlık" cümlesiyle tartışılan, isterseniz "anlaşma" diyelim tüm süreç bir çok açıdan sorunlu. Aslında tüm dünya, insanlık olarak gelinen bu noktada çok ciddi bir sınav veriyor. "İnsan hakları", "çocuk hakları", "çocuğun üstün yararı" gibi kavramlar, insanlığın ortak geliştirdiği kavramlar sınavdan geçiyor. Çocukların çocuk olmaktan doğan haklarını korumamız gerekiyor. Çocuğun Türk, Kürt, Suriyeli olması değil; çocuk olduğu vurgusunu yorulmadan tekrar tekrar belirtmemiz gerekiyor. Bu sadece Türkiye'de olan bir şey değil, bunu vurgulayarak söylüyorum ama biz Türkiye'deyiz ve Türkiye de böyle bir gerçeklik içerisinde. Bu nedenle de ortak akli beraberce geliştirmenin çok kıymetli olduğunu düşünüyorum. Bir şekilde hepimizin kozmopolitan bir etik anlayışla, yani her bir insanın, her bir çocuğun, milletinden, ülkesinden, inancından bağımsız bir biçimde değerli olduğu fikriyle, kendi değerlerimizi sorgulamamız gerektiğini düşünüyorum. Bahsettiğimiz sayının her birinin; bir insan, bir çocuk hayatı, yaşamı olduğunun bilinciyle konuşmak gerekiyor.

Ayrıca bütün bu süreçte biz aslında sadece tek, aynı özelliklere sahip bir gruptan bahsetmiyoruz. Suriyeli genellemesi sahaya çıktığımızda birçok detayla çeşitleniyor. Ayrıca evet, Suriye'den gelenleri konuşuyoruz ama bu durum Türkiye'yi de değiştiriyor, şekillendiriyor. Tüm koşullar farklılaşıyor. Toplumsal olana etkisi, emek piyasası da dâhil olmak üzere nasıl bir değişimin ve dönüşümün içinden geçtiğimizi de algılamamız gerekiyor. Sadece Suriyeli konusunu çalışmak değil, Suriyeliler de dâhil olmak üzere Türkiye'de zaten var olan mevcut koşulların nasıl değiştiğini nasıl evrildiğini düşünmek, çalışmak gerekiyor. Maalesef göçmen karşıtlığı da dâhil olmak üzere önyargılarımıza dönüp bakmak için çok önemli bir noktadayız diye düşünüyorum.

Burada konferansın sınırları çerçevesinde konuşamayacağımız ama çok önemli olan refakatsiz çocuklar durumu var; çocuk gelinler konusu var. Burada bizim yapmaya çalışacağımız şey sınırlı da olsa çocuk işçiliğini ele almak ve Türkiye'de var olan koşullar çerçevesinde yaşanan durumun geldiği noktayı detaylandırıp, nasıl politikalar geliştirilebileceğine dair tartışmak. Bu mantıkla kurgulanan konferans, çocuk işçiliğini ortadan kaldırmaya ve sahada yaşanan sömürüyü önlemeye dair ne yapılabileceği üzerine beraberce düşünüp, çözüm yolları geliştirmeye imkan verdiği ölçüde amacına ulaşmış olacak.

1989 yılında Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Avukatlık stajını İstanbul Barosu'nda yaptı. Yüksek lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Adli Tıp Enstitüsü'nde tamamladı. 1990 yılından itibaren İstanbul Barosu, British Council, UNICEF gibi çeşitli ulusal ve uluslararası kuruluşlarda çocuk hakları alanında çalışmalar yürüttü. 1994 yılından bu yana avukatlar, hakim ve Cumhuriyet Savcıları, polis memurları gibi çeşitli meslek elemanlarına yönelik meslek içi eğitimler düzenledi. Çocuk hakları ve insan hakları alanında yayınları bulunmaktadır. 2010 yılında Bürge Akbulut ile birlikte Hümanist Büro'yu kurdu.

Türkiye'de çocuk işçiliğiyle mücadelede yasal mevzuat ve mevcut durum

Çocuk işçiliği söz konusunu olduğunda, sözleşmeden konuşmanın mevzuattan konuşmanın konformist bir tutum olduğuna düşünüyorum. Kanunlar şunları düzenliyor, bunları düzenlemiyor demek; bunlar eksik, bunlar uyumlu demek çok rahat bir iş. Şu anda yaşadığımız gerçekliğe uygun değil. Suriye'deki savaştan kaçan çocuklar denizde boğulurken biz onların çalışmalarıyla ilgili mevzuatın yeterli olup olmadığını konuşacağız, bundan hoşlanmıyorum. Çünkü işlevsel olduğuna inanmıyorum. Suriye'deki büyük göçten önce Afganistan'dan, İran'dan göç eden çocukların Türkiye'de yaşadıklarına karşı yeterli ilgi göstermediğimizi de şimdi görüyoruz. Aynı zamanda bugünlerde, Türkiye'de benzer bir şey yaşanıyor. Suriye'den gelen göç gibi, ismini isterseniz operasyon koyun, ister çatışma koyun, isterseniz savaş koyun, bu ortamdaki gelen çocuklar var. Bu çocuklar da çatışma yaşamı içerisine girecekler ve bizler bunu da konuşamıyoruz. Suriye'den gelen çocukları konuşabiliyoruz çünkü bizim devletimizle ilgili değil. Bu kolaycılık nedeniyle, bu meselenin biraz samimiyet ile ilgili bir mesele olduğunu, mevzuatla ilgili bir mesele olmadığını düşünüyorum.

Yine de burada bulunduğuma göre görevimi yapmaya ve konuya bir giriş yapmaya çalışacağım. Çocuk işçiliği alanını çok iyi bilen uzmanlar var burada, onlar detaylı olarak bu sözleşmelerden de gün boyu söz edeceklerdir. Ben daha çok bu meselenin çocuk hukuku ve çocuk koruma açısından nereye oturtulabileceğine ilişkin kendi görüşümü açıklayacağım, umarım üzerinde tartışma fırsatı buluruz.

Çalışma yaşı bakımından uluslararası sözleşmelerle genel olarak uyumlu ama bazı noktalarda geliştirilmesi gereken bir mevzuata sahibiz. Mesele şu ki, uygulamaya baktığınızda çalışma yaşını yükseltmeye kalkmak kendi başına koruyucu değil. Çocuklar erken yaşta çalışmaya itildiklerinde, çalışmaya başlamak zorunda kaldıklarında, bunu sadece yaşı yükseltici düzenlemelerle

engellemek mümkün olmuyor. Çünkü bu bir sonuç. Dolayısıyla bizim sebep üzerinde düşünmemiz gerekiyor. Çocuklar neden çalışmak zorunda kalıyor? Bu soruyu sormadan, sebebi düşünmeden ve sebebe dair etkili bir çözüm ortaya koymadan yaşı yükseltmeye kalkmak çocukları daha çok riske atıyor. Bunun için sadece yaş sorgulamasını çok da anlamlı bulmuyorum.

Çalışmaya kabul yaşı gibi, 18 yaşın altındakilerin işe alım koşullarına baktığımızda da yine uluslararası standartların getirdiği koruyucu düzenlemelerin var olduğunu görüyoruz. Birkaç tanesini örnek olarak koydum. Çalışma alanına katılacak kişinin bu alana uygundur gibi bir doktor muayenesinden geçmiş olma şartı bulunuyor. Burada bilmemiz gereken bir başka gerçek var: Çalışma Bakanlığı'nın yaptığı araştırmaya göre %37 oranında kayıt dışı çalışan var Türkiye'de. Kayıt dışının bu kadar yüksek olduğu yerde doktor muayenesi var mı yok mu kontrol edilebilir mi? Bir diğer koşul, çalışmanın çocuğun okuluna engel olmamasıdır. Çocuk çalışma yaşamına katılın ya da katılmasın her 10 çocuktan 3'ünün orta öğretime devam edemediği bir koşuldansa bahsediyoruz. Bu veriler muhtemelen bu sene daha da yükselecek çünkü bazı yerlerde bütün bir yıl boyunca okullar açılmadı, çocuklar okula gitmedi. Bir yıl boyunca okul hayatından uzak kalan öğrencinin tekrar okul hayatına dönmesi çok zor ve bunu sağlamaya yönelik de henüz bir stratejimiz yok. Aynı şekilde dış göçle gelen çocukların eğitime devamını sağlayacak bazı pilot uygulamalar var. Ancak eğitim ihtiyacı o pilot uygulamalarla karşılanamayacak büyüklükte bir nüfustan bahsediyoruz. Dolayısıyla bu koşulların yasada yer alıp almamasından daha önemlisi, bu koşulları sağlayacak ne tür politikaların olduğudur.

Bir başka kural çalışma süresine ilişkindir: Buna göre çalışma süresi en fazla 8 saat olmalı, gece çalıştırma yapılmamalıdır. Kayıt dışı ekonominin bu şekilde olduğu bir yerde bu kurallara uyulup uyulmadığının tespiti nasıl sağlanacak?

Biraz daha sebeplere inecek olursak, bu gördüğümüz koskoca tablo bu ülkedeki koskoca çocuk nüfusunu yansıtıyor. Türkiye'de yaklaşık olarak 24 milyon çocuk var ve acaba nasıl yaşıyorlar? 2010 yılında Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi'nin (BETAM) yaptığı bir araştırmadan bir sonuç: %66.9'u beslenme yoksulluğu içerisinde, beslenme yoksulluğu demek bildiğiniz gibi zihinsel gelişimin tamamlanamaması demek. Buna bağlı olarak hem ruh sağlığı ile ilgili sorunlar hem de eğitimle ilgili sorunlar demek. Zincirleme giden problemler anlamına geliyor. Bu boyutta bir yoksulluktan bahsedince şu soruları da sormak gerekiyor: Çocuk çalışmaz ise nasıl açlık ile mücadele edecek? Böyle bir yoksulluğa maruz kalan bir çocuk korunmaz ise iyi bir biçimde yetişkinlik yaşamına hazırlanmış olacak mı? Hayır.

Bu yıl KESK'in açıkladığı rakamlara göre çalışan bir kişinin yoksulluk sınırı 1,956 TL, dört kişilik bir ailede ise 1,979 TL. Oysa asgari ücret büyük tartışmalardan sonra ancak 1,300 TL olabilmiş durumda. Çocuklara nasıl bir seçenek sunuyoruz ki çalışma yaşamından onları alıkoyabilelim? Bu koşulların üzerinde çalışmadan iş hukukuna dair bir yasal düzenleme ile meselenin çözülemeyeceği kanaatindeyim. O yüzden bunlar üzerinde durmaya çalışıyorum. Bir başka veri yine 2012 yılına ilişkin, çocukların çalıştığı iş alanlarına dair.

Çalışma Hayatı (2012)

Cinsiyet / Yaş Grubu	Ekonomik İşler (0,000)	Ev İşleri(0,000)
Erkek		
6-14	185	2,401
15-17	430	842
Kadın		
6-14	108	2,889
15-17	171	1,372

Bu tabloda da gördüğünüz gibi, çocuklar çalışma yaşamına katıldıkları zaman bir de üstelik cinsiyet ayrımcılığı ekleniyor.

Çocuk işçiliği, çocuk korumaya ilişkin yetersizliğin, çocuk korumanın da ötesinde sosyal ve ekonomik politikadaki genel adaletsizliğin yarattığı bir sonuç. Üstelik bu adaletsizliğin yarattığı eşitsizlik çocuklar açısından bir kısır döngü yaratıyor, çünkü onların çocuklarını da kapsıyor. Bu döngüye dair düşünmeye ve buna dair bir sonuç yaratmaya ihtiyacımız var. Bir örnek olarak tarımda çocuk emeğini vermek istiyorum bu son söylediklerime örnek olması için. Tarımda çocuğun çalışmasıyla ilgili bir takım kurallar getirilmiş:

- Tarımda çalışmak için çocuğun 14 yaşını bitirmiş olması gerekiyor, gezici tarımda ise 17. Ama Malatya'daki kayısı bahçesindeki bir çocuk görüyorsunuz. Bu çocuk çalışmıyor. Bu çocuk ailesi ile beraber bir bahçede ve ailesi çalışıyor. Hiç kimsenin onun emeği ile ilgili bir talebi yok. Ancak o bahçede yapabileceği başka hiçbir şey de yok. Dolayısıyla ailesi kayısıları çekirdeğinden ayırırken, o da kayısı çekirdeği sepetlerini taşımakla vakit geçiriyor. Kayısı bahçesinin sahibi de onun bu emeğine karşılık ona gofret veriyor, çikolata veriyor. Ailelerin yanında vakit geçiren bu çocuklar için ne yapmamız gerektiğini konuşmamız gerekiyor, mevzuatları değil.
- Çocukların meyve sebze toplama gibi işlerde çalışmamaları öngörülüyor. Bu bahçelerde, kayısıda mesela, bir kükürtleme işlemi yapılıyor. Oldukça riskli bir işlem. Ateşle yakılıyor, kükürt dumanı var. Bir alanın etrafı naylonlanarak kayısıların ilaçlanması sağlanıyor. Bu işlemi yapan kişi, bahçe sahibinin çocuğu da olabilir, bahçede çalışan birinin de. Çünkü onun için gelecek, bu işlemi öğrenmek ve bu bahçeciliği sürdürmekle mümkün olacak.
- Yine çalışırken, düşme tehlikesinin bulunmaması gerekiyor. Ancak çocuklar bahçedeyken bu işi çocuklar yapıyor. Nedeni de şu; dallar ince ve o dallara çıkacak kişinin o dalları kırmaması gerekiyor.
- Çocuğun güvenliğinin, kişiliğinin, kişisel yatkınlık ve yeteneklerinin dikkate alınması ve aslında çocuk için sağlıklı ortamlar yaratılması gerekiyor. Gezici tarım işçileri buldukları boş alanda, bahçe kenarında konaklıyorlar. Bir çok yerde elektrik, su ve diğer temel ihtiyaçların karşılandıkları alanlar bulunmuyor. İnsanlara, insan onuruna yaraşır bir konaklama imkanı sunmak için yasanın zorlamasına ihtiyacımız mı var?
- Okula devam etmesi ve okuldaki başarılarına engel olunmaması gerekiyor. Okuluna devam edebilmek için çalışmak zorunda olan çocuklar gördük, çünkü dersane ücretini böyle ödeyebiliyorlardı.
- Her türlü riske karşı korunabilmesi lazım; ama elektrik kablolarının ortadan geçtiği, dere kenarına kurulmuş ve küçük çocukların düşmesini önleyecek hiç bir tedbiri olmayan konaklama alanları gördük.

Araştırmalarımızdan biri sırasında bir bebekle tanıştık. Annesi bir bahçeden diğerine giderken doğmuştu. Biz gördüğümüzde bebek bir aylıktı ve şimdi 3 yaşında olmalı. O, ailesi gezici mevsimlik tarım işlerinde çalışırken tarlalarda, bahçelerde büyüyor. Herhangi bir güvencesi olmadan. Bu çocuk yeterli beslenmediği, oyun oynamadığı, güvenli bir yaşam alanına sahip olamadığı için, bütün kapasitesini kullanarak gelişmiyor. Dolayısıyla sadece ona verdiğimiziz besini, oyun olanağını borçlu değiliz, aynı zamanda doğasında var olup da harcadıklarını da borçluyuz.

Sonuç olarak şunu söylemek istiyorum; o çocuğun orda olmasını engellemek önemli olan. O bebeğin orada olmasını engellemek önemli olan. Bunu sağlayacak olan tek başına yasalar değil. Onlara sunulması gereken asgari standart, yaşamlarını haklarıyla beraber sürdürmelerini sağlayacak asgari standartı sunmak zorundayız. Bunu nasıl yapacağımızı sorgulamamız gerekiyor. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 18. maddesi bize bir yol öneriyor. Öncelikle evet bu, ailenin sorumluluğu. Aile çocuğuna bu standardı sağlamakla yükümlü. Ama biliniyor ki, bu ekonomik düzende bu yükümlülük ailelerin bireysel olarak yerine getirebilecekleri bir yükümlülük değil. O yüzden 18. madde diyor ki; devlet aileyi çocuğa bu standartları sağlama konusunda desteklemeli. Yani aile çocuğunun sağlıklı gelişimi için gerekli kontrolleri yaptırmalı, beslenmesini sağlamalı, eğitimini sağlamalı, ona uygun

barınma ortamını sağlamalı ama devlet onun bunu sağlaması için gerekli koşulları yaratmalı. Hem eğitimi, hem güvenliği, hem de psiko-sosyal destekler açısından. Aynı zamanda devlet, bunların olup olmadığını izlemeli, bunlarla ilgili veri toplamalı ve olmasını denetlemeli. Bunların hepsinin bir bütünlük içerisinde olması lazım. Çocuk koruma alanında böyle bir sistem kurmadan, ne burada yaşayan ne de bu ülkeye gelecek çocuklar bakımından işçiliği önlemek bir tarafa, hayatta kalmalarının bile güvencesini sağlayamayız. O yüzden öncelikle ve hep birlikte bunu sorgulamaya ihtiyacımız var.

Bu devletin yükümlülüğü ama sadece kamu kurumlarının yükümlülüğü değil, sivil toplum da onun bir parçası olarak yükümlülüklerle sahip. Özellikle çocuk hakları alanında çalışanların, bugünlerde bunları tekrar düşünmelerine ihtiyaç olduğu kanaatindeyim. Çünkü biz böyle toplantılarla, araştırmalarla, eğitimlerle üzerimize düşeni yaptığımızı zannediyorduk. Ama bugün ülkemizde çocuklar öldürülürken, göç etmek zorunda kalırken, çalışırken bunların elverişliliğini tekrar düşünmemiz gerekiyor. Bugün çocukların başlarına gelenler ve bizim tutumumuza baktığımızda, yaşadığımız durum şunu gösteriyor: Aslında biz çocuğun özel statüsünün tanınması açısından bir arpa boyu yol kat edememiş bu ülkede. Böyle bir çatışma ortamında çocukların çatışmaların taraflarından bağımsız bir biçimde savunulmasını sağlayacak örgütlü bir yapı yok. Çocuklardan sıkça söz ediliyor, o yüzden gündemdelermiş gibi görülüyor. Ancak çocuğun özel statüsünü koruyacak bir talep oluşturulamadı ne yazık ki. Bu gerçeğe önce yüzleşmemiz lazım, birilerine bir şey söylemeden önce. Evet bir çok yerde eksiklikler var ancak çocuk hakları alanında çalışan sivil toplum örgütlerinde ve insan hakları örgütlerinde de, çocuğun özel statüsünü fark etme konusunda ciddi problem olduğuna görmemiz lazım.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 18. maddesinin, aile ve devletten sonra çocuğun korunmasından sorumlu tuttuğu bir diğer aktör de uluslararası camiadır: Bütün devletler ve uluslararası örgütler. Onları sunumda çocuğu koruyucu çevrenin aktörleri arasına koymadım. Çünkü bu son yıllarda yaşadığımız deneyim bize gösterdi ki, onlar aslında yoklar. Devletler, çoğu zaman çocukların yaşam haklarını, gelişme haklarını ciddi biçimde tehdit eden politikaların üretilmesi aşamasında varlar. Ancak çocuğun korunmasından sorumlu uluslararası kurumlar da bu politikalar üretilirken çocuğun yararı, çocuğun özel statüsü diyecek güce sahip değiller. O mağduriyetleri yaratan durumlarda söz sahibi olamıyorlar. Bu nedenle de çocuklar, devletler ve aileler ile baş başa kalıyorlar.

Uluslararası kuruluşlar çocuklara şunu söylüyorlar; "eğer kurşunlardan kaçabilirsiniz, denizde boğulmadan karaya ulaşmayı başarabilirsiniz kıyıda sizi bekliyor olacağız, projelerimizle". Ben bunun adil olmadığı kanaatindeyim ve değiştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. O yüzden yapılması gerekenlerin konuşulacağı son oturum için 3 tane önerim var:

Birincisi, çocukları tehdit eden ulusal politikalara da uluslararası politikalara da söz söyleyebilecek uluslararası kuruluşlara ihtiyacımız var. Onlar yapılarını acilen gözden geçirmeliler. Bizler de bunlarla yüzleşmiş toplumun hak savunucuları isek eğer onları buna zorlamalıyız.

İkincisi, artık Türkiye'de her şeyi bir yana bırakıp çocuğun özel statüsünün tanınmasına ilişkin çalışmalar yapmalıyız ve buna kendimizden başlamalıyız ve içinde bulunduğumuz örgütlerden meslek örgütlerinden, sivil toplum örgütlerinden başlamalıyız. Öncelikle oradaki bakış açılarını değiştirmeye çalışarak ve giderek toplumdaki ve kamudaki yaklaşımı değişimi hedeflemeliyiz.

Üçüncüsü de, bizim yetişkinler olarak bu rolümüzü üstlenmemizi engelleyen bir takım çıkarlarımız var. Kimimizin iş durumu, kimimizin siyasi görüşü, ait olduğu grup vs. O yüzden çocukların mağduriyetlerini konuşurken yeterli çabayı gösteremiyoruz. Bu zafiyetimizi görüp, çocuklara yer açmamız gerekir. Onların kendi sözlerini söyleyebilecekleri olanakları yaratmak gerekir. Onları özne haline getirmeye öncelik vermeliyiz ki, etkili bir taraf olabilsinler. Aksi takdirde bu iş mevcut angajmanlarından sıyrılmayan yetişkinlerle yürümeyecek gibi görünüyor.

Dinlediğiniz için teşekkürler.

Dr. Bülent İlik

Başkent Üniversitesi/Hayata Destek Derneği

Sosyal Hizmet Uzmanı. Yüksek lisans ve doktorasını Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı'nda yaptı. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nda uzun yıllar çalışan Bülent İlik, ayrıca bu kurumda Genel Müdürlük yaptı. Başbakanlık GAP İdaresi Başkanlığı'nda Sosyal Projeler Genel Koordinatörlüğü ve Başbakanlık Müşavirliği görevlerinde bulundu. Sosyal hizmetler alanında pek çok ulusal-uluslararası proje ve uygulamanın hazırlanması, başlatılması ve uygulanmasında sorumluluklar üstlendi. Ankara Büyükşehir Belediyesi Sokakta Çalışan Çocuklar Merkezi'nin proje sorumlusu ve ilk direktörüydü. Yurt içi ve dışında sosyal hizmetler alanında pek çok çalışmaya katıldı, konferanslar verdi ve ödülleri aldı. Yayınlanmış kitap, araştırma ve makaleleri bulunuyor. UNICEF ve ILO ile ortak çalışmalar yaptı. 2009-2011 yıllarında üç yıl üst üste okul öncesi ve temel eğitim çağındaki çocuklara yönelik Mardin Yaz Okulu çalışmasını başlattı ve üniversiteden öğrencileriyle sürdürdü. Katılımcı çocuk hakları eğitimleri verdi. Hayata Destek Derneği ile 2012-2015 yılları arasında Ordu ve Düzce'de Mevsimlik İşçilerinin toplanma alanlarında kadın ve çocuklara yönelik araştırma ve yaz okulları çalışmalarını öğrencileri ile birlikte gerçekleştirdi. Halen Başkent Üniversitesi'nde öğretim üyesi ve Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmetler Bölümünde konuk öğretim elemanı olarak dersler vermektedir. Uzun yıllardır çeşitli STK'larında kurucu, yönetici ve başkan olarak görev yapmaya devam etmektedir.

Mevsimlik tarım işçisi çocuklarla saha uygulaması deneyimleri (Ordu ve Düzce)

Türkiye uzun bir süredir mültecilerle ilgili çok yönlü sorunlar yaşıyor. Bu sorunlara yönelik çok farklı değerlendirmelerde, yorumlarda bulunmak olanaklı. Türkiye mülteci sorunun dışında insani gelişme ölçütleri bağlamında çok ciddi yapısal sorunları olan bir ülke. Üstelik tarihi boyunca iç ve dış çok yönlü göç, mülteci sorunlarını yaşamış ve yaşamakta olan bir ülke. Ancak Suriye'de yaşananlar ve sonrasında başlayıp sürmekte olan gelişmeler, Türkiye'yi bu kez çok daha yığınsal ve çözümü zor bir olgu ile karşı karşıya getirmiş durumda. Gelinilen aşamada Türkiye'nin izlediği politikalara ilişkin çok farklı değerlendirmeler yapmak mümkün olmakla birlikte ilk söylenmesi ve kabul edilmesi gereken nokta, özellikle çocuklarla ilgili duruma hukukun kaba çerçevesinden değil, çocuk odaklı bakmak gerektiğidir. Türkiye çocuk hakları sözleşmesinin tarafı ve bu sözleşmenin tarafı olduğuna göre, kendi sınırları içindeki çocuklarla ilgili kendi çocukları için ne yapıyorsa mülteci çocuklar için de üzerine düşeni yapmak zorunda. Buraya bu biçimde gelmeli miydi gelmemeli miydi diye politik olarak elbette tartışma hakkı var

ancak ortada olan bu durumda “Ülke olarak bizim zaten ciddi sorunlarımız var, Türkiye ne yapsın, bize ne” diyebileceğimiz bir aşamada değiliz. Bunun iki temel nedeni var: Birincisi, mülteci çocuklar da her çocuk gibi biricik ve tek ve hakları var. İkincisi ve en az onun kadar önemli bir diğer boyut, Türkiye'nin toplumsal yaşamını da o çocuklarla birlikte derinden etkileyen ve etkileyecek olan bir süreç ile karşı karşıyayız. Size Ankara'dan bir örnek vereyim: Ankara'da çocuk işçiliğinde tablo değişiyor. Özellikle sokaktaki çocuklarda T.C. vatandaşı olan çocukların yerini Suriyeli çocuklar aldı. Örneğin kağıt toplayıcılığında, araba camı silmede, selpak mendil satmada daha çok Suriyeli çocukları görüyoruz, peki T.C. vatandaşı olan ve o işleri yapan çocukların durumları iyileşti de refah içerisinde başka bir yere mi gittiler? Hayır. O çocuklar da yine marjinal işlerde çalışıyorlar. Ancak biçim değiştiren, kronikleşen ve daha ağır noktadaki işlere yöneldiler. Örneğin Ankara AMATEM'in verilerinde madde bağımlılığında ilk sıralara eroin geldi. Artık sokaktaki çocuklarda en azından görünürde uçucu madde bağımlılığını değil, daha ağır bağımlılıkları konuşuyoruz. Bunları kullanan ve dağıtanların kim/kimler olduğunu ve başlama yaşının kaçta düştüğünü düşünmenizi istiyorum. Muhtemelen İstanbul'daki tablo da öyle, kısa İstanbul gözlemim de bunu doğruluyor. Türkiye'deki çocuklarla Suriyeli çocuklar, bir anlamda hem iç içeler hem de bir başkalaşım süreci var. Bunun daha başka sorunlara da yol açacağını biliyoruz. Tüm sorunlara karşın çabayı ve umudu da elden bırakmamak gerektiğini de düşünüyorum.

Hayata Destek Derneği'yle 2012'den başlayarak 4 yıldır mevsimlik tarım işçileri ve çocukları ile sosyal hizmet öğrencileriyle birlikte alanda çalışıyoruz. Ordu'da, Düzce'de, Şanlıurfa'da gittikleri/geldikleri kentlerde alan çalışmaları/yaz okulları yaptık/yapıyoruz. Ben sosyal hizmet uzmanıyım, öncesini de biliyorum. Bu konuyla ilgilenen arkadaşlar, bu sorunun yeni olup olmadığını kısa bir araştırmayla görebilirler. Örneğin çocuk hakları ve çocuk işçiliği açısından “Tahtacı Fatma” filmi seyretmenizi öneririm. “Tahtacı Fatma”, bunun ne kadar eski ve kronikleşen bir sorun olduğunu gösteren bir kısa film. Bizim Ordu ve Düzce çalışmalarıyla ilgili bazı ayrıntıları belirteceğim ama sondan başlayarak belirtmek gerekirse bu çalışmalar değerli, önemli bir katkı sağlıyor ancak şöyle bir yanılığın içine girmek gerek: Bu çalışmalarla çocuk işçiliğini önledik, mevsimlik tarım işçiliğinde yeni bir ufuk ve çığır açtık diye bir saptama gerçekçi ve doğru değil. Bu çalışmalar; çocukların gelişimlerine, okul bağlarının güçlenmesine katkı sağlıyor, daha da önemlisi, görünürlüğü artırıyor. Savunuculuk hizmetinin yolunu açıyor ve eğer bir çalışma yapacaksanız size sahadaki durumun tablosunu ortaya koyuyor. O çocuklara katkısı oluyor. Ancak bu katkının yeterince değiştirici, dönüştürücü olmadığını bilerek ilerlemek gerekiyor. Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının çok temel sorunları var: Yaşam haklarından, eğitime, sağlıktan, beslenmeye kadar çok ciddi sorunlar var. Hayata Destek'in ve başka kuruluşların da benzer yaz dönemi çalışmalarında bu sorunların görünürlüğü artırılıyor. Hayata Destek'in gönüllü üniversiteli öğrenciler ve uzmanlarla yürüttüğü ve fındık işçisi aileler ve çocuklarına yönelik yapılan çalışmalar; işçi ailelerin yaşadıkları alanın koşullarının iyileştirilmesine, çocuklar için sağlıktan, beslenmeye, okul başarılarına katkıda bulunmaktan, entelektüel kapasitelerini geliştirmeye ve yeni rol-modeller ile yani üniversite öğrencileri ve meslek sahipleriyle tanışmalarına yönelik katkılar sağlıyor. Ama yine hatırlatarak ve altını çizerek söylüyorum, bu yeni bir sorun değil ve kuşaklar boyu devam eden bir sorun. En az üç kuşaktır devam ediyor. Bir küçücük öykü: Düzce'de sahaya çıktığımız ilk gün karnı burnunda genç bir anneyle karşılaştık. Bir çocuk anneydi aslında ve o annenin öyküsü bütün söyleyeceklerimizi anlatmaya yeter. Neredeyse bütün hayatı çadırlarda geçmişti. Koşulları neredeyse ilkel sayılabilecek bez-naylon çadırlar. Kısa süreli bir şeyden bahsetmediğimizi de herkesin bilmesi gerek. Örneğin mevsimlik göçerlerin çalışma süresi çok istisnai durumlar hariç en az altı aydır. Önemlice bir bölümü Nisan ayında yola çıkarlar, pancara, nohut yılmaya, oradan kayısıya, kayısıdan dönüp fındığa geçerler, dönüşte kimyondan Türkiye'nin her bir noktasına başka tarım alanlarına giderler. Yani okulların açık olduğu 3-3.5 ay gibi bir sürede bu çocuklar çok kötü koşullarda ve araçlarla seyahat ediyorlar. Bazen bir minibüsün içerisinde, bazen bir kamyon kasasında en ilkel koşullarla, yatakları, araç gereçleri, kimi kez keçileri ile birlikte ve çok kalabalık hallerde seyahat

ediyorlar. En ilkel koşullarda yaşıyorlar, yaşadıkları yerlerde çok ciddi risklerle karşı karşıyalar ve bu devam ediyor. Her yerde olmasa bile mevsimlik tarım işçileri için toplanma alanları oluşturmaya yönelik METİP (Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi) diye iyi kötü bir proje uygulanıyordu ve bu toplanma alanları kısmen rehabilite edilip su, tuvalet vb. gereksinimlerin karşılandığı yerler oluşturuluyor, destekleniyordu. İlginç bir biçimde yeni Büyükşehir Yasası'ndan sonra Çalışma Bakanlığı'nın bu desteği ortadan kalktı ve Büyükşehir Belediyeleri de henüz bu işin içerisine girmiş değiller. Yani o ilkel olduğunu düşündüğümüz, koşullarının kötü olduğunu düşündüğümüz METİP'lerden bile daha kötü bir biçimde yaşıyorlar. Eğer yaz aylarının ortasından itibaren Karadeniz'e çıkarsanız, yol kenarlarındaki elektriği olmayan bir çadırın içinde 10-15 kişinin yaşadığı koşulları göreceksiniz. Akrep sokması gibi hayatı tehdit eden bir sürü başka şeyle karşılaşacaksınız. Akrep sokmasını buradakiler olarak çok ürkütücü buluruz ama artık onların hayatına o kadar çok girmiş ki. Babanın biri anlatıyor: "Benim oğlanı akrep vurdu. Akçadağ'da, doktora uzaktık, ben de ortalıkta yoktum, yoğurt yedirdik şansımız varmış yaşıyor" diyor. Hayatın bazen ne kadar ucuz olabileceğini anlatmak için söylüyorum bunu. İlk başta anlattığım o kadın burnundaki çocuk gelin, çocuk anne, doğumunu çadır kentte yaptı, doğumunun 3. günü yine o çadıra döndü. Şimdi böyle bir hayatın içerisinde devam ediyor mevsimlik tarım. Peki, bu önlenemez bir şey mi? Yasalarla, yasaklarla önleyebilir misiniz? Bunu herkesin sorgulaması gerek. Bunu kanıksamak ve onaylamak anlamında söylemiyorum, daha ciddi daha köklü arayışları düşünmemiz gerektiği için bunları söylüyorum. Çalışma Bakanlığı'nın çalışmaları oluyor, Ordu baştan aşağıya afişlerle donatılıyor, çocuk işçi çalıştırmak yasaktır ve cezası şudur diye. Ancak tarım işçiliğine yönelik bu fiilen uygulanabilen/uygulanan bir durum değildir. Bu cezaları söyleyip söyleyip uygulamamanızın bedeli de, bir anlamda süreci dolaylı olarak meşrulaştırmayı da beraberinde getirmesidir.

Hayata Destek'in dört yıllık ve ortalama 45'er gün süren alan çalışmalarında; çocuklara oyun formatı içinde temel hijyen ve sağlık bilgilerine ilişkin, okula ilişkin, biraz kültürel ilgi alanlarına ilişkin ama hepsinden daha çoğu rol modele ilişkin çalışmalar yaptık. Karşılaştığımız özel durumları –sağlık, engellilik, saklı nüfus, burs talebi, okula hiç gönderilmeyen çocuk, sosyal yardım gereksinimi gibi– doğrudan veya ilgili kurumlarla işbirliği yaparak çözmeye çalıştık. En zor grubumuzu geçen yıl Fatsa'da çalıştık. Daha farklı bir etnik kökenden gelenler vardı. Bu arada Suriyeliler için şunu söyleyeyim; 2012'de alanda çalışırken Suriyeli ailelerle karşılaştık. O dönemde mülteciler kısa sürede çözülebilecek bir sorun gibi algılanılıyordu. Muhtemeldir bu yıl, mevsimlik tarım işçilerinin içinde Suriyelilerin oranı daha da artacak. Bunun kendi içinde getireceği başka sorunlar var, toplamaya ilişkin bilgi düzeyi ve başka şeylerle ilgili. Biz doğrudan çocuklarla çalıştığımız kadar kadınlarla da çalıştık, çadır kentteki başka sorunlarla da ilgilendik. Çadırkentteki kadınlara yönelik araştırmamızın bazı temel verileri çok düşündürücüdür:

Ordu'daki ve Düzce'deki annelerin %67'sinin hiç okuma yazması yoktur, diğerlerinin de en çoğu sadece okuryazardır. Annelerin %66'sı 17 yaşından önce ve bunun da %13'ü 12-14 yaşları arasında evlenmiştir. Yani aslında ciddi bir yoksulluk döngüsünden, kendisini çocuk gelin/anne üzerinden üreten bir durumdan söz edilebilir.

Çocuk anne, çocuk gelin, çocuk anne döngüsü var, çok eşli evlilik var. Kadınların %84'ünün 4 ve daha fazla çocuğu var. %63'ünün ayrıca ölen çocuğu var ve tamamına yakını neredeyse hala doğurganlık çağında. Biraz daha ayrıntı vereyim: Ailelerde 9 ve daha fazla çocuğu olanların oranı %27. Çocuklarının tümünün ismini bilmeyen çok sayıda baba ile karşılaştık. Kadınların %77'si gebelikleri süresince hiç kontrole gitmemişlerdi. Size anlattığım o Düzceli anneyi kontrole biz götürdük.

Çadır kent nüfusunun içinde 6 yaşın altındaki çocuk oranı %10. Mevsimlik göçerlerin %53'ü çocuk.

Biz yaptığımız çalışmalarda bu çocuklar için orada kreş hizmeti sağladık. Küçük çocuklar o yaştan itibaren aileleriyle birlikte geliyorlar. Doğrudan çalışmayan ancak, bizim çadır bekçisi çocuklar dediğimiz tarlaya bahçeye gitmek yerine çadırdaki kalan kız çocukları var. İşleri ürün toplamaktan daha ağır; kardeşlerine bakıyorlar, yemek yapıyorlar, su taşıyorlar, ateşe odun taşıyorlar. Bu aileler ciddi bir yoksulluk içinde yaşıyorlar. Şunu da biliyoruz ki; bir çocuk yılda minimum 120-150 gün çalışıyor, yevmiyeleri geçen yılın ortalamasıyla 35 lira civarında. Bunun bir yıllık toplamı düşünüldüğünde sorunu, ailelere yönelik aynı-nakdi yardım politikalarıyla önleyip önleyemeyeceğinize karar verin. Her bir çocuk için yıllık dört-altı bin TL arasında bir gelirden söz ediyoruz. Hiçbir sosyal yardım uygulamasıyla bunu karşılayamazsınız. O zaman daha ciddi düşünmemiz gerek. Mevsimlik tarımda Suriyeliler bakımından da geçerli olan ara mekanizmalar var, illegal mekanizmalar var. Bunlardan biri elçilik, dayı başı denilen mekanizmalardır. Bu mekanizmalar kurumsallaşmış bir durumda. Türkiye’de tarımdan söz ederken kayıt dışı bir süreç üzerinden konuşuyoruz. Yine hatırlatmak için söylüyorum; Türkiye G-20 ülkelerinin içinde yer alıyor, yani dünyanın en büyük 20 ekonomisinden biri. Fakat insani gelişmişlik endeksinde farklı ölçütlere göre 90 ile 70 arasında değişen bir sıralamada. Dünyada ekonomik sıralamada yukarılarda ama insani gelişimde sorunlu ülkelerden biri. Gelir bölüşümünde dünyanın en riskli ülkelerinden birinde yaşıyoruz. Türkiye’de gelir pastasının en tepedeki %20’si, gelirin %46’sını alıyor. En dipteki %20’si gelir pastasının %4,6’sını alıyor ve bu konuda olumlu hiçbir değişiklik yok. Ve Türkiye’de sürdürülebilir yoksulluk yaklaşımı ile örtüşen sosyal yardım politikaları sürdürülüyor. Türkiye kamusal kaynaklı sosyal yardımlara yaklaşık 22 milyar TL/yıl kaynak ayırıyor. Bu önemli ve büyük bir miktar ve resmi verilerle yaklaşık 17 milyon yurttaşımızın sürekli yoksulluk çizgisinin altında olduğu belirtiliyor. Bu kişi sayısına 3 milyon Suriyeli yoksul mülteciyi eklediğiniz zaman Türkiye’nin neredeyse 3’te 1’inin -Suriyelilerle birlikte- ağır ve ciddi bir yoksulluk tablosu içinde olduğunu kabul etmeniz gerek. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın verilerine göre Türkiye’deki hanelerin %17,4’üne hiç düzenli gelir girmiyor. %44,1’ine ise tek kişinin geliri giriyor. Yani neredeyse yarıdan fazlası geçim olanakları açısından ciddi risk altında ve gelir bölümündeki eşitsizlikle bağlantılı düşündüğümüzde bunun önemli bir sorun alanı olduğunu ve kolay bir çözüm alanı olmadığını belirtmek istiyorum.

2007 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi alanında lisans, 2009 yılında Kanada Ottawa Üniversitesi'nden Uluslararası Kalkınma alanında yüksek lisans derecesi aldı. Yüksek lisans eğitimi esnasında Ottawa Üniversitesi'nde öğretim asistanı olarak çalıştı. 2009-2012 yılları arasında Uluslararası Çalışma Örgütü'nde (ILO) çocuk işçiliği ve uluslararası kalkınma yardımı alanında çalıştı. 2012 yılından beri Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu'nda (UNICEF) Sosyal Politika Program Sorumlusu olarak çalışmaktadır. Uzmanlık alanları çocuk işçiliği ve çocuklar için sosyal korumadır.

Suriye'den gelen göç ve çocukların mevcut durumu

UNICEF, çocuk haklarının ve çocukların iyi olma halinin geliştirilmesini amaçlamaktadır. UNICEF, bu amacını hayata geçirebilmek için 190 ülke ve bölgede çeşitli paydaşlarla ve devletlerle işbirliği yapmaktadır. En dezavantajlı ve dışlanmış durumdaki çocuklar başta olmak üzere tüm dünyadaki çocukların yüksek yararı için çalışmaktadır.

UNICEF'in yürüttüğü programlar, en hassas koşullarda yaşayan, fiziksel ya da zihinsel engeli olan, hızlı şehirleşmeden ve çevrenin bozulmasından etkilenen çocuklardan oluşan en dezavantajlı gruplara odaklanmaktadır.

UNICEF, toplumun diğer kesimleriyle işbirliği yaparak çocukları dezavantajlı konuma düşüren yoksulluk, şiddet, hastalık ve ayrımcılık gibi engelleri ortadan kaldırabilmek amacıyla kurulmuştur. UNICEF, çocukların hayata iyi koşullarda başlayabilmesi için savunu faaliyetleri yürütür, çünkü çocuğa küçük yaşta iyi imkânlar sağlamak çocuğun iyi bir geleceğe sahip olabilmesi için yapılabilecek en iyi yatırımdır.

UNICEF, kız çocuklarının eğitim alabilmesi için de faaliyetler yürütür. Çünkü kız çocuklarının eğitim alması, kız ve erkek çocuk ayrımı olmaksızın tüm çocukların yararına. Eğitim alan kız çocukları ileride daha sağlıklı düşünen bireyler ve daha iyi vatandaşlar olmaktadır ve çocuklarına daha iyi ebeveynlik yapmaktadırlar. UNICEF, tüm çocukları, çocuk hastalıklarına karşı koruyabilmek ve çocukların iyi beslenebilmesini sağlamak için de faaliyetler yürütmektedir. Böylece, hiçbir çocuğun önlenemez bir hastalıktan muzdarip olmamasını ya da ölmemesini amaçlamaktadır. UNICEF, çocuklara yönelik güvenli bir çevre oluşturulabilmesi için ilgili bütün kişi ve kuruluşları çalışmalarına dâhil etmeye çalışmaktadır. UNICEF, yaşanan sıkıntıları hafifletebilmek için her türlü acil durumda ya da çocukların zor durumda olduğu her yerde yardıma hazırdır çünkü hiçbir çocuğun şiddete, istismara ya da sömürüye maruz kalmaması gerektiğine inanmaktadır.

UNICEF, tüm çocukların yaşam standartlarını arttırmayı amaçlayan geniş kapsamlı bir işbirliği olan Küresel Çocuk Hareketi'nin bir parçasıdır. Bu hareket ve Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen Özel Çocuk Oturumları gibi etkinlikler vasıtasıyla gençlerin seslerini duyurmalarını ve yaşam standartlarını etkileyen kararlarda söz sahibi olmalarını sağlamaya çalışır.

UNICEF, beş yıllık ülke programları doğrultusunda Türkiye'de 65 yıldan uzun bir süredir faaliyet göstermektedir. Bu yıl, sosyal içermenin sağlanmasını, bireylerin direncinin artırılmasını, ülkede çocuk haklarının durumunun izlenmesini, kız ve erkek çocukları arasındaki cinsiyet eşitliğinin desteklenmesini ve Türkiye ile yapılan işbirliğinin ülke sınırlarının dışında da sürdürülmesini amaçlayan yeni beş yıllık ülke programı hayata geçirilmiştir. Türkiye'deki çalışma alanımız yalnızca Türk çocuklarını değil aynı zamanda geçici koruma altındaki Suriyeli çocukları da kapsamaktadır.

Mart 2015 tarihi itibarıyla Türkiye'de, 2,7 milyonun üzerinde mülteci bulunmaktadır. Bu mültecilerin %80'inden fazlası Türkiye'nin çeşitli illerinde yaşarken geri kalan kısmı ise Suriye sınırına yakın illerde kurulan 25 farklı kampta hayatını sürdürmektedir. Suriyeli mültecilerin yarısından fazlası çocuklardan oluşmaktadır. İlgili istatistikleri aşağıdaki tabloda görebilirsiniz:

SAYILARLA DURUM

Türkiye'de kayıtlı Suriyeli Sayısı	2,749,140*
Kamplarda kalan Suriyeli Sayısı	270,380
Kamp dışında yaşayan Suriyeli sayısı	2,478,760
Suriyeli çocuk sayısı (toplam Suriyeli nüfusun %54'ü)	1,490,033
Okula kayıtlı Suriyeli çocuk sayısı	325.000

*Suriyelilere ilişkin rakamlar aksi belirtilmedikçe 11 Nisan 2016 itibarıyla UNHCR/DGMM rakamlarıdır. Kayıt bekleyen kişi bulunmamaktadır.

Kamplarda ve kamp dışında yaşayan çocukların eğitime erişimi, özellikle de eğitim dili, müfredat seçimleri, belgelendirme ve aldıkları eğitimin tanınması gibi hususlar en temel sorunlar olarak öne çıkmaktadır. Suriyeli çocuklar ve aileleri, eğitime yaptıkları yatırımların işe yarayıp yaramayacağı ve aldıkları eğitimin gelecekte tanınıp tanınmayacağı konusunda şüphe içindedirler. Yapılan son tahminlere göre kamplarda yaşayan okul çağındaki çocukların %20'si ile kamp dışında yaşayan çocukların %74'ü okula gitmemektedir. Özellikle kız çocukları ile engelli çocukların okula hiç kayıt yaptırmama, okulu bırakma ya da devamsızlık yapma riski daha yüksektir. Okulu erken bırakmalarının diğer bir nedeni ise ekonomik nedenlerdir. Ekonomik nedenlerden birisi, çocukların ailelerine destek olmak için çalışmak zorunda kalmalarıdır. Ayrıca, ebeveynlerine sunulan kısıtlı iş imkânları ve aldıkları eğitimi belgelendirmede yaşanan sorunlar nedeniyle de çocuklar okulu bırakıp çalışmak zorunda kalmaktadır.

Şiddetten ve istismardan kaçan çocukların yanı sıra refakatsiz ve risk altındaki çocukların da, ulusal çocuk koruma hizmetlerine sürekli erişiminin sağlanması oldukça önemlidir ve BM paydaşları bu konuda ilgili kurum ve kuruluşlarla sürekli görüşme yapmaktadır. Bu konuda kamu kurumlarına, sivil toplum kuruluşlarına ve diğer paydaşlara, dezavantajlı çocukların tespit edilmesi ve tespit edilen sorunlara yönelik önleme ve müdahale mekanizmalarının hayata geçirilmesi için sürekli destek sağlanması çok önemlidir.

Ülkelerinde yaşanan çatışmaların 5. yılına girilirken, vatanlarından ayrı ve mülteci olarak geçirdikleri uzun yılların ardından Suriyeli mülteciler maddi kaynaklarını tüketmiş durumdadır. Mültecilerin yaşadıkları sorunlarla başa çıkmak için dilencilik yapmaları ya da çocukları sanayide ve tarım alanlarında çalıştırmayı tercih etmeleri giderek daha çok endişeye yol açmaktadır.

Çocuk işçiliği, yaşı çalışmak için çok küçük olan bireylerin çalışması olarak tanımlanabilir (UNICEF, 2014). Çalışan çocukların büyük bir çoğunluğu okula gitmemekte, gitse dahi arkadaşlarına göre daha düşük bir performans sergilemektedir. Ayrıca bu çocuklar; fiziksel, zihinsel ve psikolojik gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilecek sağlıksız koşullarda çalışmakta, meslekî tehlikelere ve kazalara maruz kalmaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde; her çocuğun "ekonomik amaçlarla istismar edilmeye ve sağlığını tehdit edecek veya eğitimini engelleyecek ya da fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve sosyal gelişimini" olumsuz yönde etkileyecek işlerde çalıştırılmaya karşı korunma hakkı olduğu belirtilmektedir (UNICEF, 2014).

Çocuk işçiliğiyle mücadele 1990'lı yılların başından beri Türkiye Cumhuriyeti'nin gündeminde. Mevcut veriler, 1990'ların başarılarıyla karşılaştırıldığında, çocuk işçiliğinde önemli bir düşüş yaşandığını göstermektedir. Bununla birlikte, 1990'ların ortalarında çocuk işçi olduğu tespit edilen 3 milyon çocuğa kıyasla daha iyi bir konumda olursa dahi, şu an Türkiye'de hala 850.000 çocuk işçi bulunmaktadır.

Türkiye'de geçici koruma altında bulunan ve ekonomik faaliyetlerde yer alan Suriyeli çocuklara yönelik herhangi bir resmi veri olmasa da beyana dayalı kanıtlar ve alanda yapılan gözlemler, bu çocukların, çocuk işçiliğinin en kötü türü olarak tabir edilebilecek koşullarda çalıştıklarını ve çocukları çalıştırmamanın Türkiye'de yaşayan Suriyeli aileler için ekonomik zorluklarla mücadele edebilmenin en yaygın yolu haline geldiğini gösteren güçlü kanıtlar mevcuttur. Çalışan Suriyeli çocuk sayısı net olarak bilinmemektedir fakat iş alanları ve koşulları, Türkiye'deki çalışan çocukların durumuyla benzerlikler göstermektedir.

TÜİK tarafından 2012 yılında yapılan araştırmanın sonuçlarına göre çalışan çocukların %44'ü mevsimsel tarımda, %24'ü sanayide, %31'i ise hizmet sektöründe çalışmaktadır. İstatistikler bu çocukların yaklaşık %50'sinin okula gitmediğini ve haftada 40 saatten fazla çalıştığını da göstermektedir. Aynı araştırma, çalışan çocukların %45'inin "aile bütçesine katkıda bulunmayı" ekonomik faaliyetlerde yer almalarının temel nedeni olarak ifade ettiklerini belirtmektedir. Diğer çalışma nedenleri arasında "ailenin ekonomik faaliyetlerine destek olmak" (%28) ve "meslekî beceriler edinmek" (%15) olduğu görülmektedir. İlgili veriler kentsel ve kırsal alanlara göre ayrıştırıldığında, veriler ve oranlar çok az değişiklik göstermektedir.

Çocukların ekonomik faaliyetlerde yer almalarının ardında birçok neden vardır. Ekonomik koşullar ve yoksulluk bu nedenlerin en başta gelenleri olmakla birlikte, eğitim kalitesinin ve okullardan beklentinin düşük olması, gelenek ve görenekler veya evde ya da okulda karşılaşılan şiddetten uzaklaşma isteği gibi nedenler de çocuk işçiliğini tetikleyen etkenler arasındadır.

Çocuk işçiliğinin altında yatan nedenler değişiklik gösterdiği için çocuk işçiliğinin farklı türlerine yönelik müdahaleler de farklı olmalıdır. Tüm çocuk işçiliği türleri için geçerli olan gerçek ise, ilgili müdahalelerin bütüncül bir yaklaşımla, birbirlerini destekleyici ve tamamlayıcı bir şekilde yapılması gerektiğidir. Bu müdahalelerden herhangi birinin ihmal edilmesi, istenen sonuçlara ulaşılmasını engelleyebilir.

Mevcut araştırmalar, raporlar ve saha ziyaretlerinin bulguları doğrultusunda Türkiye'deki çocuk işçiliğiyle mücadele edilmesi için UNICEF Türkiye dört boyutlu ve bütüncül bir mücadele yöntemi önermektedir:

-
1. Çocukların ve ailelerinin içinde buldukları yoksulluğu ortadan kaldırarak çocuk işçiliğine neden olan ekonomik sıkıntıların giderilmesi,
  2. Çocukların ekonomik faaliyetlerde yer almalarına ve okulu bırakmalarına neden olan toplumsal normların ve ayrımcı uygulamaların ortadan kaldırılması,
  3. Çocuk işçiliğinin yer almadığı bir tedarik zinciri oluşturabilmek amacıyla özel sektörle iş birliği yaparak çalışma ilkelerinin yeniden düzenlenmesi,
  4. Çalıştıkları süre içerisinde okuldan uzak kalan çocuklar için hızlandırılmış ve alternatif eğitim modellerinin geliştirilmesi, eğitim sisteminin desteklenmesi.

Hem Türkiyeli hem de Suriyeli çocuklara yönelik müdahalelerin bütüncül bir yaklaşımla bu dört alanı da kapsamayı ve tüm paydaşlar tarafından desteklenmesi gerektiğine inanıyoruz.

Birinci Oturum Tartışma Bölümü:

SORULAR

1. Suriyeli çocukların eğitim alanında yaşadıkları problemler göz önüne alındığında sizce Türkiye Hükümeti, bu çocukların özellikle devlet okullarına erişiminin sağlanabilmesi için ne tür somut adımlar atmalıdır?
2. Mevsimlik tarımda çocuk işçiliğiyle mücadelede asıl sorun, mevsimlik işçilik mi yoksa mevsimlik işçiliğin şartları mı? Bu alanda çalışan kişiler olarak, bizim yapacağımız işler mevsimlik tarımın ortadan kaldırılmasına yönelik mi olmalı yoksa mevsimlik tarımda çalışan işçilerin şartlarının iyileştirilmesi konusunda bir savunuculuk yapılması mı öncelikli olmalı? Savunuculuk yapıldığı zaman hak savunuculuğu yeterli mi?
3. Bülent İlik, marjinal işlerde Türk çocuklarının yerine Suriyeli çocukların çalışmaya başladığını fakat bunun sonucunda Türk çocuklarının daha da marjinal işlere yöneldiğinden bahsetti. Bu sorunun sebeplerine yönelik bir çalışmanız oldu mu?
4. Milli Eğitim Bakanlığı ile yapılan bir protokol kapsamında kurulan Suriyeli çocuklara yönelik Geçici Eğitim Merkezleri'nde Türk müfredatının yanı sıra Suriye müfredatına yakın çalışmalar da gerçekleştiriliyor. Uyum açısından değerlendirsek Milli Eğitim Bakanlığı ve UNICEF bu dengeyi nasıl sağlamayı planlıyor?
5. Kamplarda bulunan ve okula gitmeyen çocukların okul dışı olma nedeni nedir, mekansal bir kontrol olduğu için mi okul dışı kalıyorlar? Şehirlerde yaşayan mülteci çocuklar arasında ise okul dışı kalma oranının %70 olduğunu söylediniz. Eğer bu %70'lik grup okula gitmeyi talep ederse, sunulan fırsatlar yeterli olacak mıdır? Suriyeliler dışında, farklı etnik kökenlerden gelen mülteci çocukların okullaşmaları konusunda ne yapıyoruz? Örneğin Afgan bir çocuk okula gitme hakkına sahip mi açılan okullarda?
6. ILO'nun UNICEF'in ve UNHCR'in yoksullukla mücadele programı var mıdır? Varsa bu programların kapsamını açıklar mısınız?
7. Bizler aynı zamanda tüketici olarak özel sektörü insan haklarına uyması ve çocuk işçi çalıştırmaması konusunda nasıl zorlayabiliriz?

8. Burada mülteciler kavramından yola çıktık ancak bu kavram, Türkiye’de resmi kanallarda kullanılmıyor, bu konuda yorum yapabilir misiniz? Seda Akço, çocuk işçiliği yaşıyla ilgili mevzuatın sonuç olduğunu ve esas olarak nedenlerine bakmak gerektiğini söyledi. Buna katılıyorum fakat Türkiye’de yasalarla ilgili bir geriye gidiş var ve çocuk işçiliği yaşı resmi olarak aşağıya çekildi. Benim sorum neden devletin farklı kurumları bu konuda ortak hareket edemiyor, güçlü bir politika üretemiyor?

9. Mevsimlik tarımda çalışan göçmen işçilerin çocukları da aynı şekilde tarlalarda ve bahçelerde çalışıyorlar. Mevsimlik tarımda çalışan göçmen işçilerle ilgili çok az çalışma var. Acaba ILO’nun bu konuda bir çalışması var mı?

CEVAPLAR:

Seda Akço: Mevsimlik işçilik ve çalışma şartları ayrı konuları kapsıyor. Tarım yapılan alanlara ilişkin planlamaları ve tarım yapılmayan alanlardaki istihdamla ilgili politikalar değişmediği sürece mevsimlik işçilik olacak. Çalışma şartlarındaki sorunları göstermesi açısından Gürcistan’dan gelen işçilere bakabiliriz. Çünkü onlar yanlarında çocuklarını getirmiyorlar, sadece fındık hasadına gelip gidiyorlar. Bizde ise Nisan’da, hatta bazen daha erken, yola çıkan aileler var ve yıl boyu geziyorlar. Dolayısıyla aynı yöntemlerin işleyeceğini söylemek mümkün değil. Mevsimlik tarım işçiliğine ihtiyaç olduğu görülüyor fakat çalışma şartlarının iyileştirilmesi lazım. Yetişkin işçiler için de bu gerekli. Çocukların ailelerinden ayrılmamalarını ve eğitimden kopmamalarını sağlamak, diğer yandan çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinden biri olan mevsimlik tarımda çalışmalarını ve bu nedenle bütün geleceklerinin bu iş doğrultusunda kalmasını önleyecek bir çözüm yoluna ihtiyaç var. Bu alanda yapılan araştırmalar üzerinden uygulama örneklerini geliştirmek gerekiyor.

Bununla bağlantılı olarak hak savunuculuğu meselesine de geçebiliriz. Hak savunuculuğu kamu ilişkilerinde bir ihtiyaçtır, fakat yapılış biçimi önemlidir. Basın açıklamaları ve aktivist eylemler gibi yöntemlerin her alanda işe yaramayacağını biliyor olmak ve başka yöntemleri de devreye sokmak gerek. Hak savunuculuğundan öte, alanla ilgili çalışanların bir araya gelip, çalışma yöntemlerini gözden geçirmesi gerekiyor. Çocuk hakları alanında çalışanlar sadece bu problemle ilgili çalışmıyor ve bu alanla ilgili meselelere profesyonel veya aktivist bakarak karışık bir durum yaratılıyor. Buna ben de dahilim. Konuya zaman ayıramamak önemli bir diğer sorun. Bu krizde, bizler de yaklaşımımızı değiştirip, kamunun da ihtiyaç duyduğu hak savunuculuğunu gözden geçirmemiz gerekiyor. Tüketici bilincinin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Mevsimlik tarım işçiliği neticede bizim tükettiğimiz ürünün üretilmesine dair bir şey. Bunun kamu tarafından denetlenmesi çok önemli ama denetimleri zorlayacak olan bir talep lazım, yani biz üzerimizdeki kıyafetin nasıl üretildiğini, yediğimiz domatesin nasıl üretildiğini dert etmeden tükettiğimiz sürece, kamu ancak başka birilerinin zorlaması suretiyle veya bu konuda sorumluluk hissettiği ölçüde kendi iradesiyle bir şeyler yapacak. Devletin ve uluslararası kuruluşların sorumluluğunu bir kenara atmadan, bu işten para kazanan, çiftçisinden fabrikatörüne bu alanda sorumluluk almasını önemli bir değişiklik yaratacağını düşünüyorum.

Bülent İlik: Koşulların düzeltilmesi üzerinden konuya yaklaşırsak bu neredeyse bir müddet sonra konuyu kabul ettiğiniz anlamına geliyor. Biz mesela Hayata Destek Derneği’nin araştırmasında şunu saptamıştık: Bu çocukların karnelerinde hiç devamsızlık görünmüyor daha ötesi örneğin Diyarbakır’da, Gaziantep’te, Viranşehir’de öğretmenler göçer olduklarını bildikleri için bu çocukların sınav takvimini değiştiriyorlar. Bunu okul yöneticisi de biliyor, öğretmen de biliyor, ilçedeki ve ildeki yöneticiler de biliyor. Yani bu devam eden ve kendisini yeniden üreten bir süreç. Üretici birlikleri de konuya benzer yaklaşıyor. Yani sorun kendini yeniden üreten ve devam eden bir sorun. Yasalar ve pratikler değişiklik gösterse de süreç sürekli kendini tekrar ediyor.

Çocukları tarladan çekip alırsanız, mevsimlik tarım işçiliği kalır mı? Kendi gözlemime dayanarak söyleyebilirim ki, kalmaz. Çocuklar olmadığı zaman sistemin yürümesi mümkün değil çünkü sistemi yeniden üreten şey çocuk emeği. Çözüm için demokrasi çok önemli; demokrasi, örgütlü ve çoğulcu toplum ister ve umut ister. Bir toplumda dikey değişebilme, gelişebilme, düzelebilmeye umudu olursa bir toplumun demokrasisi ilerler. Bunun gelişebilmesinin en önemli araçlarından biri de sivil toplum kuruluşlarıdır. Türkiye’de aşağı yukarı 90.000 sivil toplum kuruluşu var, bunun %42’si Türkiye’nin beş büyük kentinde bulunuyor. Her 780 kişiden sadece biri bir sivil toplum kuruluşuna üye, sivil toplum kuruluşlarının %60’ının yıllık geliri 2000 TL civarında. Bu rakamlar bize gösteriyor ki savunuculuk görevini yerine getirecek yeterli sivil toplum örgütü yok ve demokraside problem var. Çoğulculuğu sağlamak, farklı fikirlerle, yerel çözümlere açık olmak gerek. Tarımda da bu sorun tarım örgütlü olursa çözümlür. Yoksulluğu, eşitsizlikleri bıkmadan tartışmak gerek, bir sorunun konuşulması konuşulmamasından daha iyidir.

Pinar Uyan: Yoksulluğu nasıl algıladığımız çözüm yollarını da belirliyor. Yoksulluğu kader olarak, bir kaçınılmazlık olarak görmek süreç içerisindeki çözümleri de etkileyecektir, bu yüzden sorunu nasıl teşhis ettiğimiz önemli.

İraz Oyku Soyalp: UNICEF olarak hükümetin eğitim politikalarıyla ilgili olan soruya yanıt vermemiz mümkün değil tabii, Milli Eğitim Bakanlığı’ndan yetkililer daha sağlıklı cevap vereceklerdir. Okul dışındaki çocukların neden eğitime erişemediğiyle ilgili soruya gelecek olursak; bu hem arz hem de talep temelli bir sorun. Okul dışındaki bu kadar çocuğa yetecek ne geçici eğitim merkezi, ne de okul var. Bu yüzden ne kadar okul olduğunu ve ne kadar kapasitesinin olduğu, ikili eğitime geçirip geçilemeyeceğiyle ilgili aynı zamanda ikili eğitime geçilemeyeceği durumunda, okul inşası veya geçici eğitim merkezi gibi aslında arza yönelik yatırımlar yapılırken, bir yandan da eğitimle ilgili sosyal normları kuvvetlendirecek çalışmalar yapılıyor. Eylem planları dokuz ilde var, on ilde de yapılması amaçlanıyor. Okul dışında olmanın tek bir sebebi yok. Yoksulluk, okul dışında olmanın bir sebebi. Sosyal normlar ve arzdaki eksiklikler de bunun diğer sebepleri olarak karşımıza çıkıyor. Benim de sunumunda hem arza hem de talebe yönelik şeyler yapılması gerektiğine vurgu yapmamın sebebi buydu.

UNICEF’in yoksullukla ilgili olarak çalışıp çalışmadığı sorulmuştu. Yoksulluğa çözüm olarak biz sosyal koruma mekanizmalarının çocuklar için güçlendirilmesi alanında çalışıyoruz. Çocukların yoksulluk çizgisinin altına düşmemesi, sosyal güvenlik ağının çocukları da kapsamaları için Sosyal Yardımlaşma Genel Müdürlüğü ile çalışıyoruz.

Tüketici olarak bize önemli bir rol düştüğünü düşünüyorum. Ordu ve Giresun’da çocuk işçiliğinin yasak olduğunu ve diğer illere kıyasla çok büyük bir farkındalık olduğunu gözlemlemiştim. Yabancı fındık alıcılarının ve tüketicilerin baskısının bu farkındalıkta önemi bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Biz de Türkiye’de bu anlamda kendimizi sorgulayabiliriz.

Nejat Kocabay: Sorulan sorulara çeşitli bakanlıkların cevap vermesi gerekiyor. Onlar adına elimden geldiğince kendi bireysel görüşlerimi de katarak cevap vermeye çalışacağım. ILO’nun 1992’den bu yana ülkesi veya aidiyeti neresi olursa olsun tarımda, sanayide ve sokakta çocuk işçiliğine dair bir şekilde sorumluluk almaya çalışan bir kurum olduğunu söylemeliyim. 2005 - 2008 yılları arasında Çukurova bölgesinde pamuk tarımında çalıştık. O dönemde orada yabancı göçmen işçi yoktu. 2012 yılından bu yana fındık tarımında çocuk işçiliğinin sona erdirilmesine yönelik Doğu Karadeniz’de ve geçtiğimiz seneden itibaren Batı Karadeniz özelinde çalışıyoruz. Valilik ve ortak çalıştığımız kurumlar aracılığı ile Batı Karadeniz’de mevsimlik tarımda sınırlı sayıda yabancı çalışana rastlandığı bilgisi alıyoruz. Ordu’da çalıştığımız dört toplanma alanından birinde bir grup Suriyeli aile, bir süre bölgede konakladı. Daha sonra geçici barınma merkezlerine sevk edildi ve orada çalışmalarına izin verilmedi.

ILO kendi alanında, vatandaşlık gözetmeden, çalışan çocuk gördüğü zaman bir şekilde müdahale içinde yer alacaktır. Fiili bir deneyim sahibi değiliz ama muhtemelen bundan sonra daha çok karşılaşacağız. Bu sene hayata geçirilen Suriyelilerin çalışma izni düzenlemesinde mevsimlik tarımda çalışanları kapsayan bir muafiyet var. Bu durumda Suriyeli aileler gelip çalışacaktır ve çocuklarını geride bırakmayacaklardır. O yüzden çalıştığımız alanlarda, hem Suriyeli aileler hem de çocuklarıyla karşılaşacağız bu yıl.

Çocuk işçiliğinin yaşının resmi olarak düşürüldüğünden bahsedildi sorular kapsamında. Ben böyle bir şey bilmiyorum. Türkiye hem uluslararası hem ulusal taahhütlerle kendini bağlayan sözleşmelere taraf olduğunu deklare etmiş bir ülke. Dolayısıyla burada bir bilgi hatası söz konusu.

Çocukların çalışmasıyla ilgili tüketici baskısını içeren bütün görüşlere katıldığımı bildirmek istiyorum. Ama bunun bir yargısız infaz ile boykota gidecek derinlikte değerlendirilmemesi, herkesin açıklıkla bilgiye ulaşabilmesi ve bu bilgi doğrultusunda kendi yorumunu yapabilmesi gerekiyor. H&M örneğinde bildiğim kadarıyla iki çocuk bulunuyor ve firma kendi bağlantıda bulunduğu sivil toplum kuruluşları aracılığıyla o iki çocuğun eğitimlerinin sağlanması konusunda destek veriyor. Bu anlamda örnek olarak da gösterilen bir özel sektör kuruluşu yaklaşımı sergiliyor.

Okullaşma konusuna gelecek olursak; iki yıldır Suriyelilerle aktif olarak çalışıyoruz. Suriyelilerin yaklaşık %10'unu barındıran geçici koruma merkezleri ve burada sunulan hizmetler, Türkiye'nin ne kadar büyük bir müdahale içinde olduğunu gösteriyor. Bunu okullaşma bağlamında düşündüğümüzde ortaya çıkan ihtiyaçlara bakmamız gerekiyor. Beş yıldır geçici korunma merkezleri var ve beş yıldır eğitimle ilgili uygulanan müfredatta bir karmaşıklık var. Çünkü geçici olarak bakılırken artık bizim ülkemizin bir parçası olmuş bir nüfustan bahsediyoruz. Araştırmalar bize, Türkiye'ye gelen Suriyelilerin en az yarısının 10 yıl veya daha uzun süre burada kalacağını gösteriyor. Müfredatların bu gerçekler baz alınarak hazırlanması ve denetlenmesi gerekiyor. 0-14 yaş arasındaki 1 milyon Suriyeli çocuğun uluslararası ve ulusal kuruluşlardan aldığı destekle bu durumunu yeniden tanımlamak gerekiyor.

Bunu çalışma yaşamıyla ilişkilendirdiğimizde, gençlerin aslında okuldan işe geçiş sürecinde belli desteklerle ve mesleki eğitim desteğiyle desteklenmesi gerekiyor.

Yetişkinlere çalışma izni verilmesini takiben Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'yla özel olarak yürüttüğümüz çalışmada, mesleki yeterlilikleri ve standardı belirlenmiş işgücü piyasasının ihtiyaçlarına yönelik olarak değerlendirilecek eşleşmeleri yapmaya önem veriyoruz. Türkiye için bu bir fırsat penceresidir. Bununla ilgili çalışmada da, işgücü piyasasının ihtiyaçlarına yönelik mesleki eğitim, bunun yanında da becerileriyle birlikte Suriyelilerin daha aktif yer aldığı bir süreci göreceğiz.

İkinci Oturum: Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Gelişi Sonrası Çocuk Sömürsünün Farklı Yüzleri

Moderatör Dr. Sema Genel Karaosmanoğlu - Hayata Destek Derneği

Doktorasını Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde tamamlayan Sema Genel Karaosmanoğlu, 18 yıldır insani yardım ve uluslararası kalkınma alanında çalışmaktadır. Belçika, Hindistan, Afganistan, İran, Pakistan'da projeler yürüttü, çeşitli ulusal ve uluslararası kurumlara insani yardım ve kalkınma alanlarında danışmanlık yaptı. 2005 yılından bu yana kurucusu olduğu Hayata Destek Derneği'nde Direktör olarak görev yapmaktadır. Hayata Destek Derneği, afet sonrası acil yardım ve kurtarma çalışmalarına ek olarak sosyal koruma ve kapasite geliştirme alanında da faaliyette bulunmaktadır.

Giriş:

Hayata Destek ekiplerimizin dört yıl önce Suriyelilerin yaşadığı çadırlara ilk kez girdikleri günden bu yana, konu üzerine farkındalık yaratmayı ve insani yardım sağlamayı görevlerimizden biri olarak kabul ettik. Dernek olarak, 2012 yılında Suriyeli mülteciler için Acil Yardım Programları uygulamaya başladık. Buna ilaveten, 2012 yılında mevsimlik gezici tarımda çocuk işçiliğini önlemeye katkıda bulunmayı hedefleyen çocuk işçiliği programımızı başlattık. Suriyeli çocukların da programımıza dahil olmasıyla 2016 yılında bu projemiz, çocuk koruma programına evrildi. İstanbul Bilgi Üniversitesi ve bu alanda emek veren çeşitli sivil toplum kuruluşlarıyla ortak çalışmalar yürüttük. İnsani yardım krizlerinde, özellikle çatışmadan kaynaklı insani yardım krizlerinde, eğitim imkânlarının ortadan kalkması ya da aksaması, mevcut eğitimin kalitesinin düşmesi, çocuk işçiliğini ve buna ilişkin riskleri perçinliyor. Mülteci çocuklar, sömürsünün bir çok yüzünün tehdidi altında. Çatışmadan kaynaklanan şiddet, güvensizlik ve yerinden edilmişlik durumlarından dolayı Suriyeli aileler, sığınma amacıyla Türkiye'ye geldi. Ancak mülteci çocuklar, var olan politika ve uygulamaların yetersizliği ile çocuk işçiliği, çocuk kaçakçılığı, çocuk cinsel istismarı ve erken evlilikler gibi bir çok türde çocuk istismarına maruz bırakıldı. Uzun süren ve çözülmemiş çatışmalardan etkilenmiş çocuklar, kendilerini eğitimsizlik, yoksulluk ve yoksunluk gibi sosyal sorunların içerisinde bulabiliyor. Suriye'de çatışma patlak verdikten sonra insani yardımla kapatılabilecek bir açık, zaman uzadıkça, sayılar arttıkça, şiddet arttıkça ve sorunlar kronikleştikçe çözülmesi çok daha zor bir soruna dönüşüyor ve maliyeti çok daha yüksek bir müdahale gerektiriyor. Bu durum, sadece insani yardım perspektifiyle değil aynı zamanda kalkınma perspektifinden de ele alınması gereken bir duruma dönüşüyor. Türkiye'de okul çağında olduğu halde beş yıldır okula devam edemeyen 500 bin Suriyeli çocuk olduğunu biliyoruz. Bu çocukların sağlıklı bir okul rutininde olmaları sadece eğitimleri için değil, aynı zamanda psiko-sosyal gelişimleri için de çok büyük önem taşımakta. Bilhassa yüksek risk altında bulunan ailelerin saptanması ve onlara özel çeşitli sosyal koruma müdahalelerinin gerçekleştirilmesi büyük önem taşıyor.

Türkiye’de kalkınma, sağlık, eğitim, barınma ve sosyal koruma alanında yapılacak her müdahalenin, politikanın ve uygulamanın daha kapsayıcı olması gerekiyor. Ülkemizde halihazırda kronikleşmiş ve yapısal bir soruna dönüşmüş çocuk işçiliği, Suriyeli çocukların eklenmesiyle çok daha çetrefilli bir hale gelmiş durumda. Suriyeli ve Türkiyeli çocuk işçilerin ailelerinin sosyo-ekonomik durumları, bazı yönlerden benzeşiyor ancak bir çok farklılık da barındırıyor. Dolayısıyla yapılan müdahalelerin yararlı olmalarının durumuna ve sosyo-kültürel yapısına özel, uygun ve çeşitli olması gerekiyor. Aynı zamanda çocuk işçiliğinin yapısal bir sorun olması, köklü alt yapı ihtiyacını doğuruyor. Türkiye’de yaşayan 1.420.000 Suriyeli çocuğun 850 bini okul çağında. Bu çocukların en temel haklarından biri olan eğitim hakkına erişiminin sağlanabilmesi için yeterli sayıda okul ve eğitimcinin oluşturulması gibi uzun vadeli çözümlerde bulunmak gerekiyor. Bu noktada kalıcı çözümler üretebilmek için çeşitli paydaşların koordinasyonu ile gerçekleştirilecek müdahalelerin önemli olduğu bir durumla karşı karşıyayız.

Hayata Destek Derneği, bugüne kadar insani yardım çerçevesinde nakit yardımı, psiko-sosyal destek, eğitime destek ve sağlık hizmetlerine erişime destek gibi çeşitli düzlemlerde müdahalelerde bulundu. Ancak insani yardım doğası sebebiyle kısa vadeli planlar içeriyor ve yoğunlukla kısa vadeli çözümler sağlayabiliyor. Türkiye’de beş yıldır süregelen Suriyeli mültecilere ilişkin insani yardımın limitlerine gelmiş durumdayız. Örneğin 2012 yılından beri kamplarda yaşayan mültecilerin hayatları, hala maddi ve sosyal açıdan sürdürülebilir bir çerçeveye oturtulamadı. Bu sebeple farklı politikalar ve uygulamalara geçilmesi, kalıcı çözümler üretilmesi ve insani yardım kuruluşları tarafından iyi uygulama modelleri oluşturulması gerekiyor. Biz Diyarbakır, Urfa, Hatay ve İstanbul Küçükçekmece’de toplum merkezlerimiz ve saha çalışanlarımız aracılığıyla yürüttüğümüz faaliyetlerimizle çeşitli sosyal hizmetlere erişim, psiko-sosyal ve eğitime destek, dil eğitimi gibi hizmetlerin yanı sıra beceri geliştirmeye, ekonomik ve sosyal uyumun altyapısını oluşturmaya çalışıyoruz. Üç yıldır süregelen bu çalışmalar bize örnek bir model oluşturdu. Anladık ki, devlet de dahil bütün paydaşların bulunduğu ve Suriyeli çocukların, gençlerin, yetişkinlerin katılımına yer veren alanlarda ortak ve kalıcı çözümler üretebiliriz. Birleşmiş Milletler gibi çok taraflı kuruluşların ve uluslararası sivil toplum örgütlerinin bize ve devlete sağlayabileceği teknik destekle bu gibi modelleri yaygınlaştırabileceğimizi ve etkin politika ve uygulamalar oluşturabileceğimizi düşünüyoruz. Bahsi geçen çözüm önerilerini gerçekleştirebilmemiz için önce durumu derinlemesine anlamamız ve güvenilir verilerle yola çıkmamız kritik bir önem taşıyor. Bu sebeple konferansımızın ikinci oturumunun akademisyenlerin ve konu alanında uzman çalışanların derinlemesine bilgi aktardığı bir platform olmasını istedik. Paylaşılacak bilgilerin, çözüme giden yolda önemli bir adım olacağını umuyoruz.

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ni 1973 yılında tamamladı. 1974-1981 yılları arası bir özel işletmede Bilgi İşlem Uzmanı olarak çalıştı. 1982 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde doktorasını tamamladı. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde 1986 yılında Çalışma Ekonomisi Doçenti, 1994 Yılında Marmara Üniversitesi'nde Profesör oldu. 2007-2008 ders yılında Toulouse Mirail Üniversitesi'nde, 2011 Ocak ayında Montpellier Paul Valery Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. 2012 Aralık ayında Kocaeli Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'ne öğretim üyesi olarak atandı. Çalışma alanları işgücü piyasaları, işsizlik sorunları ve göçmen işçilik sorunları üzerinedir. Bu alanda yayınlanmış kitap, makale ve bildirileri bulunmaktadır.

İşgücü piyasalarında en altta olanlar: Suriyeli İşçiler

Tarihsel olarak, işgücü piyasalarının alt katmanlarına katılanların yerlerinin değişiminden söz etmek mümkündür. Göçmen işçiler ülkelere göre değişen niteliklerde olsalar da, bu alt kategorinin en yerleşik profilini oluşturmaktadır. Bu profil içinde gençler, kadınlar ve çocukların bulunması göçmenlerin korunması olgusundaki hassasiyeti öne çıkarmaktadır.

Türkiye'de uzunca bir süredir, yoğun bir göçmen işçi grubu en alt katmanı oluşturmaktadır.

Günümüzde dışardan gelen göçmenlerin geldikleri ülke içinde kalıcı hale gelmelerinin temel argümanlarından biri de, onların çalışma hayatına katılmaları ile sağlanmaktadır. Çeşitli ülke örneklerinde görüleceği gibi her ülke farklı nedenlerle çalışma hayatına ülke dışından katılmaları sınırlandırmak amacı ile ülkeye giriş koşullarını daha ağır hale getirmektedirler (Vize vb.).

Bu noktadaki temel gerekçenin ifade biçimi değişse de benzer özellikler taşımaktadır. Bu noktada temel argüman, ülke vatandaşlarının iş piyasasına katılmalarında gelen göçmenlere göre daha fazla öncelik taşıması ve yerli işgücünün işsizliğinin artmaması gerekçelerine dayalı olmaktadır. Burada öne sürülen argümanın geçerliliği tartışmalı olsa bile, sonuç olarak emeğin hareket yeteneği sınırlandırılmasıdır.

Malların ve hizmetlerin özgürce hareket etmesini sağlayıcı bir dizi uluslararası antlaşma, özellikle küresel bir ekonominin gereği olarak, neoliberal iktisat anlayışı sonucu olarak çok geniş bir coğrafya içinde kabul görmektedir.

Göçmenlerin ise, gittikleri ülkelerin çok azında çalışma hayatına katılmalarının hukuksal zemini, çok sınırlı ölçüde bulunmaktadır.¹

1. Burada söz edilen sınırlama göçmen veya ülke vatandaşı olmayanların çalışma hayatına katılmalarında "çalışma süresi, çalıştığı alan, sosyal güvenlik" vb. birçok konuda birbirinden farklı ve değişen rejimlerin bulunmasıdır. Örnek olarak bir yabancı öğrencinin çalışma hakkı süre açısından sınırlılığı, ev hizmetlerinde çalışan bir göçmen işçi için sınırsız hale gelebilmektedir.

Bu anlamda temel alınan ölçüt göç alan ülkenin iş piyasasının korunması dışında bu piyasalar üzerindeki denetimin devamının sağlanması içindir. Öte yandan çalışma hakkı gibi uluslararası sözleşmelerle tanınan ve korunan hakların, göçmenlere yönelik tarafının belirgin çelişkiler ifade etmesi dikkat çekmektedir.

Bütün bu gelişmelere rağmen, İnsan Hakları Evrensel bildirgesi 23. Maddesi, Anayasamızın 49/1 maddesi “çalışma herkesin hakkı ve ödevi olduğu” hükmünü getirmiştir. Buradaki “herkes” kavramının yabancıları da kapsamı gerekirken, çalışma hakkından çoğunlukla o ülke vatandaşlarının yararlandığı anlaşılmaktadır.

Mültecilik esasen bir hukuksal durumu ifade eder. Bu durum aynı zamanda mültecinin iltica ettiği ülkeye bir zorunluluk nedeni ile geldiğini göstermektedir. Ekonomik nedenlerle başka bir ülkeye gidenlere çoğunlukla göçmen denmektedir.

Türkiye, 1951 Cenevre sözleşmesi esaslarına göre coğrafi çekince koyması nedeni ile sadece Avrupa ülkelerinden gelenleri mülteci olarak kabul etmektedir. 1994 yılında çıkarılan bir yönetmelik ile mülteci konumu içinde bulunamayanların benzer bir statüde “sığınmacı” olarak kabul edilmesi mümkün olmuştur. 2011 yılından itibaren Suriye’den gelenleri tanımlamak için de “Geçici Koruma Yönetmeliği”ne tabi olanlar olarak adlandırılmışlardır.

İşgücü piyasalarına giriş açısından bu sınıflamalar arasında çok belirgin bir ayırım bulunmamaktadır. Hemen hemen bütün kategoriler içinde çalışma ve ikamet izni olanların işgücü piyasalarında kayıtlı olarak bulduklarını, bunun dışındakilerin ise kayıtsız olduğu biliyoruz.

Kayıtlı ve çalışma iznine sahip yabancıların 2014 itibari ile toplam sayıları 52 bin kişi olarak belirtilmektedir. Bu veri, Türkiye’de oturma izni bulunan yabancıların %10’unu, Türkiye’de bulunan Suriyeli göçmenlerin ise sadece %2’sini oluşturmaktadır.

Bununla beraber izinli göçmenlerin bir bölümü, önce düzensiz göçmen olarak gelip, daha sonra izin için başvurularını da kapsamaktadır. Düzensiz göçmen olarak gelenlerin bir bölümü 2012 yılında değiştirilen bir yasadın yararlanarak izinli olarak çalışmaya başladılar. Çalışma izni almak için başvurmak için önce altı aylık oturma izinleri Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) tarafından verilmeye başlandı. Bu süre içinde altı aylık ikamet iznine sahip olan düzensiz göçmenlerin bir bölümü, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na çalışma izni almak için başvurular. Bunlar, çoğunlukla ev hizmetlerinde ve kayıtdışı alanlarda çalışan düzensiz göçmenlerden oluşmaktadır.

Nitekim çalışma izni alanların sayısında 2011 yılı sonrası artış bu durumu açıklamaktadır. 2011 yılı sonrası çalışma izinlerindeki artış, kayıtdışı olarak ev hizmetlerinde çalışanlara getirilen af sayesinde oldu. Bu sayede vize ve ikamet izni almadan çalışan göçmenler altı aya kadar oturma izni alabilmişler ve çalışma izni için başvuruda bulunmuşlardır (EGM 7.6.2012 tarihli genelge ve 5683 sayılı yasa ile yapılan değişiklik) 2011 yılı sonrası çalışma izinlerine sahip olanların cinsiyetlerine göre dağılımlarında da kadınların oranı erkeklerin üzerine çıkmıştır (ÇSGB Yabancılar İstatistikleri 2013).

Çalışma Hayatında Düzensiz Göçmenler

Çalışma hayatına katılma konusunda, izinli çalışan göçmenlerden daha büyük bir sayısal büyüklüğe sahip olanlar düzensiz göçmenlerdir. Bu konuda sayısal verinin bulunmasını engelleyen en önemli unsur, düzensiz göçün niteliğinden kaynaklanmaktadır. Bu göçmenlerin bir bölümü, Türkiye'ye çalışma amacı ile bir bölümü sadece ise başka bir ülkeye gitmek amacı ile yani geçiş amaçlı olarak giriş yapmaktadır. Ancak, Türkiye'ye giriş ve çıkış yapan ülke vatandaşları arasında turistik olmayan ve çalışma amaçlı göç veren ülkelerden giriş yapanların sayısında, son yıllarda önemli artışlar olmuştur. Özellikle bu ülkelerden gelen 30 veya 90 günlük vize muafiyetlerinin çalışma amaçlı döngüsel göçü arttırdığına kesin gözü ile bakılabilir (Toksöz ve diğerleri, 2012: 46).

Öte yandan sınır dışı edilme, sığınma, iltica başvuruları ve yakalanan göçmen sayıları kısmen de olsa düzensiz göçmen sayısına ilişkin bir ölçü oluşturabilmektedir. EGM (2015) ve Göç İdaresi verilerine göre; yakalanan toplam düzensiz göçmen sayısı 2005 yılına göre yaklaşık altı kat artarak 2013 yılında 438 bine ulaşmıştır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2013: 56). Uyruklarına göre ilk sırayı Suriye vatandaşları, ikinci sırayı da Afgan göçmenler almaktadır.

Son dönemde yaşanan siyasi gelişmeler ve Suriye'de 2011 yılından itibaren devam eden iç savaş nedeniyle, bu ülkeden çok sayıda sığınmacı geçici koruma statüsünde Türkiye'ye geldi. BMMYK (2015) verilerine göre Suriyeli sığınmacıların sayısı Şubat 2016 itibari ile 2.7 milyona ulaştı. Bu kadar yüksek sayıda sığınmacının ve göçmenin ülkede bulunuşu iş piyasalarını ve çalışma hayatını farklı yönlerden etkilemektedir.

Türkiye'de özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesi gibi istihdam olanaklarının sınırlı olduğu bölgelerde yeni gelenlerin işsizlik oranlarında bir artışa neden olacağı beklenir. Nitekim bu bölge içindeki illerde ortalama işsizlik oranı, TÜİK verilerine göre yüzde 12,7 düzeyinde (TÜİK 2013). Bu oran Türkiye işsizlik oranının üzerindedir. Diğer yandan AFAD (2014) raporuna göre, kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların dörtte üçü iş aramaktadır. Yine bu bağlamda çalışma iznine sahip olan Suriyelilerin sayısı ancak 1.659 kişi ile sınırlıdır (Erdem, 2014: 48).

Yeni gelen sığınmacılar ve göçmenlerin iş piyasalarında yarattığı ilk etkilerden biri, ücret düşüklüğü ve bu ücretten çalışmayı kabul edecek çok sayıda göçmenin bulunmasıdır. Ücretleri aşağı çeken unsur, iş talep edilen alanların kayıtdışı ve geçiciliğinden kaynaklanan bir biçimde oluşudur.

Bunun ötesinde, gelen göçmenlerin niteliklerine uygun işlerde istihdam edilmeleri de söz konusu olmamaktadır. Talep edilen işler çoğunlukla inşaat, tarım, küçük sanayi imalatında yoğunlaşmaktadır.

Mülteci ve sığınmacıların Türkiye'deki çalışma hayatlarının bazı sonuçları;

Kayıt dışı ekonominin Türkiye için yüksek oranda bulunuşu da, mülteci ve sığınmacılar açısından onların iş piyasalarına girişlerinde kolaylaştırıcı bir unsur olmaktadır. Türkiye'de hizmet sektörü başta olmak üzere yaygın bir kayıt dışılığın bulunuşu, düzensiz göçmenlerin ve transit göçmenlerin ve 2011 sonrası gelen geçici sığınma statüsünde olan Suriye ve Irak vatandaşlarının iş bulma ve çalışmaları için çeşitli olanaklar sağlamaktadır. Genel işsizlik oranının ve genç işsizlik oranının yüksekliği, işgücüne katılma oranlarının ve istihdam oranlarının düşüklüğü gibi göstergelerin olumsuzluklarına rağmen gelen göçmenlerin iş piyasalarında iş bulmaları önemli ölçüde kayıtdışı istihdamın genişliği sayesinde.

Diğer yandan, büyük kentlerde mülteci ve sığınmacıların ücretlerinin küçük kentlere göre daha yüksek oluşu, kayıtdışıların daha yaygın olmasından kaynaklanmaktadır. Emek yoğun sektörler, genel olarak ortalama ücret düzeyleri düşük seyreden sektörlerdir. Bu sektörlerin ücretleri üzerinde baskı yaratan diğer bir unsur da, yedek işgücü olarak gelen göçmenlerin kullanılmasıdır. Göçmenlerin sınır dışı edilme korkuları, onların iş piyasasının olumsuz koşullarına rıza göstermelerine yol açmaktadır. Eklenmesi gereken bir diğer nokta, göçmenlerin iş piyasası içinde düşük ücret almaları mutlak anlamda değil nispi olarak anlaşılmalıdır. Çalışma koşullarının kötülüğü, eğitim düzeylerinin yerli işgücüne göre yüksek olması, güvencesiz çalışmaları ve uzun süreli çalışmaları alınan ücret düzeyini daha fazla düşürmektedir. Kayıtdışı istihdamın yüksek bir oranda seyretmesi, düzensiz göçmenlerin iş piyasası koşulları katılımları için tehdit oluşturmaktadır. Bu tehdit, kadın ve çocukların yani göçmenler içindeki en zayıf halkanın son dönemde daha fazla oranda iş piyasalarına dâhil olmalarını beraberinde getirmiştir. Özellikle Suriye ve Irak'tan gelen geçici koruma statüsündeki kişilerin, beklendiği gibi yakın bir dönemde ülkelerine geri dönmeyecekleri anlaşılmıştır. Bu nedenle son gelen göçmen nüfusun ülkede kalıp ekonomik hayata işgücü, işveren veya kendi hesabına çalışan biçiminde dâhil olacaklarını düşünmek ve iş piyasasının bu değişikliklere göre yeniden düzenlenmesini düşünmek gerekmektedir.

Mülteci ve sığınmacıların iş piyasalarına dâhil olmaları, onları homojen bir grup olduklarını göstermektedir. Aksine, iş piyasalarının her ücret ve istihdam düzeyinde iş arama kapasiteleri bulunmaktadır. Ancak sahip oldukları formasyona uygun işlerde istihdam edilmeleri güç olmaktadır.

Genel olarak incelendiğinde mülteci ve sığınmacıların iş piyasalarına katılımları, kentsel alanlar için vasıf düzeylerinin altında gerçekleşmektedir. Bütün bu grupları benzer bir kategori içine sokmak son derece güçtür. Kırsal kökenli ve vasıf düzeyi düşük sığınmacılar olduğu kadar kent kökenli ve belirli vasıflara sahip yüksek eğitilmiş olan sığınmacılar da bulunmaktadır. Köken ülkelere göre mülteci ve sığınmacıların eğitim ve vasıf düzeyleri değişebilmektedir.

Göçmen ve sığınmacıların Türkiye'ye düzensiz giriş ve çıkışlarından kaynaklı herhangi bir hak ve güvenceye sahip olamayışları, özetle korunmasız olmaları onları başta inşaat ve tarım sektörlerinde ucuz işgücü kaynağı haline getirmektedir. Bu alanların dışındaki sektörlerde ise ücret düzeyi yerli işçi ile benzer olsa bile uzun çalışma saatleri, iş güvenliklerinin bulunmayışı ve sahip oldukları nitelik açısından nispi bir ücret düşüklüğü söz konusudur.

Türkiye'ye gelen mülteci ve sığınmacıların barınma yerleri, ev hizmetleri için işverenin bulunduğu alan içinde kalmakta, bunun dışında iş alanlarında barınma imkânı göçmenin kendisi tarafından karşılanmaktadır.

Mülteci ve sığınmacıların buldukları illerin birbirlerinden farklı sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri bulunmaktadır. Genel olarak büyük ve metropol kentlerin kayıtdışı iş alanlarının yaygınlığı nedeniyle göçmenlerin bu alanlarda iş piyasalarına katıldıkları, buralarda diğer kentlere göre nispi olarak daha yüksek ücret aldıklarını öğrenmekteyiz.

Göçmen ve sığınmacıların iş piyasalarına katılımları bağımsız olarak da gerçekleşebilmektedir. Özellikle son dönemde gelen Suriyeli sığınmacıların bir bölümü Türk vatandaşları ile ortaklık ile ve ortak olmadan ticari faaliyet içine girmişlerdir. Bu kurulan şirketlerin bir bölümünde Suriyeli göçmenler de istihdam edilmektedir.

Ülkeye gelen Suriyeli göçmen ve sığınmacıların önemli oranda kadın ve çocuklardan oluşması iş piyasaları açısından ciddi bir kırılma noktasıdır. Bu korunmaya muhtaç olan sığınmacı ve göçmenlerin iş piyasalarına en kötü biçimde katılmalarına ve istismarına yol açmaktadır. Ayrıca gelen

---

kadınların bir bölümünün, ikinci eş olarak imam nikâhı ile evlendirilmelerine ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Türkiye’de dünyaya gelen çocukların hukuk sistemi içinde vatandaşlık almaları mümkün olmadığı için giderek artan bir “vatansız” göçmenler ile ilgili yeni sorun alanları ortaya çıkabilmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye’ye gelmek zorunda kalan mülteci ve sığınmacı gruplar, ekonomik ve toplumsal ve siyasi nedenlerle ülkelerini terk etme durumunda kalmışlardır. Bu grupların iş piyasalarına dâhil olmaları, onların Türkiye ile uyumu ve ülkede yaşayanların da bu gruplarla bütünleşmesi için zorunludur. Bu göçmenlerin iş piyasalarına katılmalarının ortaya koyacağı başta gelir ve sosyal güvenlik ve insanca yaşam gibi hakların, merhamet cömertlik ve diğer insani gerekçelerin dışında tutulması gereklidir. Bu nedenle yapılacak düzenlemelerin eşitlik ve hak temelli olması onların Türkiye’de çalışan diğer gruplarla muhtemel çatışma alanlarını azaltması için gerekli olacaktır.

İstanbul Bilgi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi Bölümü öğretim üyesidir. Aynı Üniversite’de Avrupa Birliği Enstitüsü Müdürü olan Kaya, 2011 yılı itibarıyla Avrupa Birliği Komisyonu tarafından Jean Monnet Profesörü olarak ödüllendirilmiştir. 2014 yılından bu yana Bilim Akademisi Üyesi olan Kaya’nın, diasporalar, kimlik, uluslararası göç, etnisite, milliyetçilik, çok kültürcülük, yurttaşlık, ulus aşırı alan ve sürdürülebilir kalkınma gibi konular hakkında kitap, makale ve tercüme yapıları vardır.

İstanbul’da yaşayan Suriyeli çocuk işçilerin durumuna dair veriler

Bugün Hayata Destek Derneği ile İstanbul’da birlikte yürüttüğümüz ve benim de danışmanlığını yaptığım bir projenin çocuk işçiliğine dair verilerini sizinle paylaşacağım. Öncelikle belirtmek isterim ki, gerek ahlaki gerek etik olarak halihazırda Suriyeli mülteciler hakkında kamuoyunda yapılan tartışmalar, Türkiye ve AB bağlamında çok yanlış yerlere doğru seyretmektedir. Uzun yıllardan beri göç ve mülteci konularını çalışan bir sosyal bilimci olarak bunu vurgulamaktan kendimi alıkoyamıyorum. Sadece bir örnek vermek suretiyle savaştan canını kurtarmak için kendilerini canıyla başka ülkelerin topraklarına atmak zorunda kalan Suriyeli insanlar hakkında yaptığımız tartışmaların geldiği anlamsız noktayı sizlere hatırlatmak istiyorum. Bugün Türkiye kamuoyuna düşen ve aslı olmayan bir bilgi var: Almanya’daki Suriyelilerin %70’inin üniversite mezunu oldukları söyleniyor. %70 rakamı gerçekliği yansıtmaktan çok uzak bir veri. Benim bu konuda edinebildiğim rakamlar oldukça farklı. 2014 verilerine göre Suriyeli yetişkin mültecilerin yaklaşık %20’sinin üniversite mezunu olduğu yönünde bilgiler var. Burada kurulmaya çalışılan söylem üzerinden kamuoyunu oluşturma çabası oldukça problemlidir. Yaratılmaya çalışılan söylem, “Avrupa iyisini alıyor, kalitesiz olanı bize bırakıyor. Hatta öyle ki, Yunanistan’dan geri gönderilen her bir mülteci için yine kamplarımızdan kalifiye bir Suriyeliyi alacaklar” şeklinde kuruluyor. Belki İstanbul’un en çok Suriyeli mülteci barındıran ilçesinde gerçekleştirdiğimiz temsili araştırmanın bulgularını sizlerle paylaşarak bu konuyu burada kapatıp, asıl konumuz olan Suriyeli çocuk işçiler konusuna dönebiliriz. Her ne kadar elimizdeki resmi veriler, birazdan söyleyeceğim bilgiyi doğrulamasa da, kentlerimizde yaşayan Suriye kökenli insan sayısı itibarıyla bakıldığında İstanbul şu anda en fazla Suriyeliyi barındıran kent olarak bir numaraya yükselerek Gaziantep’i Urfa’yı çoktan geçmiş durumda. 11 Mart 2016 itibarıyla resmi rakamlar İstanbul’da yaşayan Suriyelilerin sayısı konusunda yaklaşık 377 bin civarında bir sayıya işaret ediyorsa da, bu sayının 450 bin - 500 bin civarında olduğu yönünde bir takım tespitler var. Bizim çalışmamızda yaptığımız tespitlere göre İstanbul’da yaşayan Suriyeli yetişkinlerin yaklaşık

%8'inin üniversite okuduğu veya üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Almanya'daki verilere göre ise bu oranın %24 civarında olduğu görülmektedir. Sadece bu rakamları medyada tartışılan rakamlarla kıyasladığımızda tartışmanın aslında ne denli yanlış ve önyargılı bilgiler üzerine inşa edildiği görülmektedir.

Hayata Destek Derneği'nin İhtiyaç Analizi Araştırması

Biz Hayata Destek Derneği ile birlikte bir çalışma yaptık ve bu çalışmayı özellikle 6 ilçede yapmaya karar verdik. Çünkü bu 6 ilçe Suriyelilerin en yoğun olarak yaşadığı ilçeler. Haritaya bakıldığında Suriyelilerin büyük oranda Avrupa yakasında Bağcılar, Küçükçekmece, Fatih, Başakşehir'de, Anadolu yakasında ise Ümraniye ve Sultanbeyli'de yoğunlaştığı görülmektedir. Başakşehir daha görece orta ve üst sınıf Suriyelilerin yaşadığı yer olması açısından önemlidir. Gerek Başakşehir ve gerekse Fatih konut arzının fazla olduğu ilçeler olduğundan, diğer ilçeler ise enformel tekstil, inşaat ve servis sektörlerinin yer aldığı ve aynı zamanda kent yoksullarının sayıca fazla olduğu yerler olarak ön plana çıkmakta ve Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapmaktadırlar. Gerçekleştirdiğimiz ihtiyaç analizi araştırmasının oldukça kapsamlı bir çalışma olduğunu düşünüyoruz. Çünkü yaklaşık 744 bireyi barındıran 124 Suriyeli haneyle yapılandırılmış anket çalışması gerçekleştirildi. Suriyeli anketörlerden yararlanılan bu araştırmada rastgele tespit edilen örnekleme çalışıldı. Mülteci çalışmalarında veya göç çalışmalarında "kartopu örnekleme yönteminin" çok sağlıklı ve objektif veriler sağlamadığı varsayımıyla "rastgele örnekleme" seçiminin daha doğru bir yöntem olduğu düşünülmüştür. Suriyeli mültecilerle gerçekleştirilen yapılandırılmış anket çalışmalarının yanı sıra aynı zamanda 200 kadar muhtar, müdür, öğretmen, hastane çalışanı, STK temsilcisi gibi yerel aktör ile derinlemesine mülakat yaptık. Ayrıca çoğunluğu Suriyeli olmak kaydıyla 18 adet odak grup görüşmesi gerçekleştirdik. Bizim verilerimize göre, İstanbul'da yaşayan Suriyelilerin yaklaşık %85'inden fazlası, yani ezici bir çoğunluğu, Halep kökenli Sünni-Müslüman-Arap'tır. Bu insanların Halep kökenli olmalarını sadece Halep'in sınırlarımızdaki bir bölge olmasıyla açıklanamaz. Tarihi bir takım kültürel, toplumsal, iktisadi ve dini bağların da hatırlanmasında fayda vardır. Halep, Osmanlı İmparatorluğu'nun İstanbul ve İzmir'den sonra gelen üçüncü en büyük kozmopolitan vilayeti idi. Diyarbakır ve Gaziantep gibi kentler Halep vilayetine bağlıydılar. Dolayısıyla aslında Halep ile Anadolu coğrafyasının aynı iktisadi, siyasi, kültürel ve uygarlık-sal coğrafyaya tekabül ettiğini hatırlatmakta fayda olduğu kanaatindeyim.

Tarihi sosyal ve kültürel ağların önemi:

Göç çalışmalarında sıklıkla kullandığımız teorilerden biri "network" yani "sosyal ağlar" teorisidir. Göç eden insanlar, kendi anayurtları ile göç ettikleri yeni mekanlar arasında tarihsel süreçte ortaya çıkan sosyal, kültürel, dini ve ekonomik ağları takip ederek göç ederler. Türkiye'ye girişlerin daha çok Kilis ve Hatay üzerinden olduğu görülüyor. Bu anlaşılabilir bir şey, çünkü bu kentler sınır kentleri. İstanbul'a geliş nedenlerine baktığımızda ise, İstanbul'un bazı semtlerinde halihazırda var olan ailevi ve akrabalık bağlarını takip ederek geldiklerini söyleyebiliriz. Bu semtlerin yine istihdam olanaklarının fazla olması nedeniyle de tercih edildiği görülmektedir. İstihdam olanaklarının çok olması demek, bu bahsettiğimiz sosyal ağlar aracılığıyla istihdamda erişimin mümkün olduğu anlamına da gelmektedir.

Osmanlı'ya uzanan kültürel sermayenin varlığı ekonomik sömürüyü ortadan kaldırmaya yetmiyor:

Mülakat yapılan yetişkin Suriyelilerin çoğunluğu kültürel ve dinsel anlamda kendilerini daha rahat ve daha güvende hissettikleri bir kent olduğu için İstanbul'da yaşamaktan memnun olduklarını ifade ediyorlar. Ancak, Suriyeliler, yine açıklıkla istihdam alanında maruz kaldıkları haksızlıklara, sömürü biçimlerine değinmektedirler. Maaşını alamayan, tamamıyla yasal olmayan yollarla çalıştırılan, sosyal güvenlikten yoksun bir şekilde istihdam edilen çok sayıda insanın bize aktardığı tanıklıklar, araştırma

raporundaki yerini almış durumda. Hayata Destek Derneği'nin web sayfasında bu rapora erişim mümkündür.

Öte yandan bizim için çarpıcı olan noktalardan bir diğeri ise, yaşanan yoksulluk ve yoksunluğun ölçüsüydü. Yaptığımız çalışmalarda görüldü ki, ortalama altı kişilik ailelerin aylık harcamaları 1,695 TL civarındaydı. Bu rakamı 4 kişilik bir ailenin yoksulluk sınırı ve açlık sınırına kıyasladığımızda, bu rakamın 2015 yılı Aralık ayı verilerine göre saptanan 1.385 TL'lik açlık sınırına yakın olduğu, 4.714 TL civarındaki yoksulluk sınırının ise çok altında olduğu görülmektedir. Yiyecek tüketimine bakıldığı zaman, daha çok hanelerde ekmek ve makarna gibi karbonhidrat tüketiminin fazla olduğu ve mümkün oldukça sebze ve meyve tüketimine meyilli oldukları ama diğer alanlarda söz konusu tüketimin yeterli olmadığı görülmektedir. Evrensel ölçekte yapılan çalışmalarla bu verileri kıyasladığımız zaman, %12'sinin yiyecek tüketim skorunun çok zayıf olduğu, %15'inin sınırdaki olduğu ve %75'inin ise ortalamadan biraz üstünde seyrettiği görülmektedir.

Eğitim, Sağlık ve Çocuk İşçiliği

Eğitim konusunda ise elde edilen verileri kısaca sıralamak gerekirse, biraz önce de ifade ettiğim üzere mülakat yapılan hanelerde yaşayan yetişkinlerin yaklaşık %8'inin üniversite mezunu veya üniversite öğrencisi oldukları, %16'lık kısmın okuma yazma bilmediği saptanmıştır. Yoksulluğun temel sorun olarak yaşandığı bu ailelerde çocukların okula gidememesinin nedenlerini de anlamaya çalıştık. Ailelerin %27-28'i bulan bir oranı, çocukların aslında hane gelirine katkı sağlamak zorunda oldukları için okula gönderilemediklerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla eğitim hizmetlerini ne kadar sağlamaya çalışırsanız çalışın, yoksulluğu ve mağdurluğu çözmedikçe, sosyal ve ekonomik anlamda bir takım iyileştirmelere özellikle de istihdam alanına eşit erişimi sağlamadıkça, eğitim sorununun çözülmesi mümkün olmayacaktır. Çocukların çalıştıkları sektörlerle baktığımız zaman ise, özellikle Avcılar, Küçükçekmece, Ümraniye gibi yerlerde tekstil sektörünün önemli olduğunu ve öncelikli olarak karşımıza çıktığını gördük. Bu durum aslında 2008 yılında gerçekleştirdiğimiz ve daha sonrada "Günümüz Türkiye'sinde İç Göçler: Geri Dönüş mü, Entegrasyon mu" başlığı altında İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınlarından yayınladığımız bir TÜBİTAK projesinde elde ettiğimiz bulguların adeta uzantısı şeklinde bir tablo çizmektedir. 1990'lı ve 2000'li yılların en önemli sorunlarından biri olan zorunlu göçün mağduru olan Kürt yoksulların çalıştığı sektörlerde, bugün Suriyeli yoksulların çalıştığı görülmüyor. Yaşanılan yoksulluğun Nöbetleşe Yoksulluk adlı kitap çalışmasında da dile getirildiği üzere yoksulluğun Kürtlerden Suriyelilere devredildiğini aslında söyleyebiliriz. Bu araştırma kapsamında edindiğimiz bilgiler doğrultusunda tekstil atölyelerinin ışığın olmadığı, insani çalışma ortamının hiç olmadığı, tacizlerin olduğu, bütün önyargılı şeylerin yaşandığı uygunsuz ortamlar olduğunu söyleyebiliriz. Sağlığa erişim bağlamında da tabii ki sorunlar olduğu görülmektedir. Mülakat yapılan kişilerin yaklaşık %75'lik bir kısmının sağlık hizmetlerine erişemedikleri, %20'lik bir kısmının da belli ölçüde erişebildikleri görülmüştür. Bu sorunun arkasında yatan nedenler çeşitlidir. Öncelikle, geçici koruma altında bulunan kişilerin kayıtlı oldukları illerde hizmetlerden yararlanabilmeleri söz konusu olduğundan, izinsiz şehir değiştirenlerin sağlık hizmetlerinden yararlanamadığı bilinmektedir. Bu bağlamda özellikle sağlık hizmetlerine erişim konusunda, devlet aktörlerinin bu konuda gerekeni yapması gerektiğini düşünürüz.

Öte yandan sağlık hizmetlerine erişememenin dil meselesini yine önemli bir şekilde karşımıza çıkardığını görüyoruz. Esasen dil öğrenme ihtiyacı, sosyo-ekonomik ihtiyaçların bir ürünüdür. İşgücü piyasasına giremediğiniz, eğitim alanına giremediğiniz ortamlarda dil öğrenmeye ihtiyacınız olmuyor, yani Türkçe öğrenmeye ihtiyaç duymuyorlar. Mülteciler dil öğrenme ihtiyacı duysalar bile bu hizmeti sağlayacak kurumların yeterli olmadığını da biliyoruz. Geçiciliğin kendilerine güvenli bir statü sağlamadığının farkında olan Suriyeli özneler, bu nedenle Almanca ya da İngilizce öğrenmeyi tercih ediyorlar.

Bugün Alman Başkonsolosluğu ücretsiz Almanca kursları verebiliyor. Dolayısıyla güvenli bir statü sahibi olmakla kentsel hayata entegre olma konularının birbirine çok bağlı meseleler olduğunu görebiliyoruz.

Sonuç: Entegrasyon din kardeşliğiyle mümkün olmuyor!

Sona doğru yaklaşırken değinmek istediğim birkaç nokta var: Suriyelilerin dilenerek para kazanıyor oldukları şeklindeki düşüncelerin büyük ölçüde önyargıdan ibaret olduğunu söylemek mümkün. Son olarak yine orta yerde dolaşan bazı rakamları eleştirel gözle analiz etmek gerekiyor. İşimizin sayılarla değil insanlarla olduğu gerçeğini hiç bir zaman unutmamak gerektiğini yeniden anımsatmak istiyorum. Çalışmalarımızda bir takım başka noktaların altını çizdik. Kamuoyunda Suriyelilerin Türkiye toplumuna uyumuna ilişkin algının, aslında hiç de öyle zamanında kamuoyuna anlatıldığı gibi olmadığını görmeye başladık. Suriyelilerin Müslüman oldukları için, bu ülkedeki entegrasyon süreçlerinin çok daha kolay olacağı şeklindeki resmi eğilimin 2011 yılından itibaren devlet aktörlerince sıklıkla dile getirildiğini anımsayalım hep birlikte. Gerek Türkiye’de gerekse dünyanın başka yerlerinde yapılan bilimsel araştırmalar, kültürel veya dinsel benzerliklerin entegrasyon konusunda çok belirleyici olmadığını, asıl belirleyici olanın sosyo-ekonomik ve politik kaynakların paylaşım süreçlerinde yaşanan meseleler olduğunu göstermiştir. Türkiye’de yaşamakta olan kesif bir milliyetçiliğin olduğunu ve bu milliyetçiliğin Suriyeli olsun olmasın ülkemizde yaşayan hemen her türlü göçmen kökenli grubun hayatını ama özellikle Suriyelilerin hayatını zorlaştırdığını söylemek abartılı olmayacaktır. Geçtiğimiz günlerde bu konu medyaya da yansdı. Şair İsmet Özel’in söylediği bir şey bizim alan çalışmasında aynen karşımıza çıktı. Sultanbeyli’de Türkiyeli gençlerle derinlemesine mülakatlar yaparken gençlerden bir tanesi şöyle dedi: “Onlar kendi ülkelerini bırakıp kaçtılar, onlar vatan hainidir. Biz olsak ülkemizi sonuna kadar savunurduk.” Aynı iddiayı İsmet Özel de ifade etti. Türkiye’deki yaygın etno-kültürel milliyetçilik, bu insanlara olan yaklaşımımızı belirleyen kıstaslardan bir tanesidir. Kaldı ki, biraz daha derinlerine indiğimiz zaman, aslında toplumsal belleğimizdeki meseleleri biraz daha deştığımız zaman şunu çok net olarak görüyoruz: Pan-Arabizmin çıktığı coğrafya Suriye’dir ve Pan-Arabizmin 1910’lu ve 1920’li yıllarda çıkmasının ana dayanaklarından bir tanesi o dönem Osmanlı’da egemen kılınan Pan-Türkizm ideolojisidir. Dolayısıyla özellikle, 20. Yüzyılın başlangıcından itibaren birbirine karşı inşa olduğunu gördüğümüz Araplık ve Türklük kimlikleri bağlamında, bir takım ciddi gerilimlerin olduğu görülmektedir. Bu gerilimler öylesine köklü etno-kültürel gerilimlerdir ki, din kardeşliğinin kolaylıkla sökülüp atması pek mümkün görünmemektedir.

Hiç şüphe yok ki, Suriyeli mülteciler konusuyla ilgilenirken Türkiye toplumsalının yeniden inşa edilmesi sürecinde aslında daha fazla kendimize bakıyor olmamız gerektiğini öğreneceğiz. Öteki ile olan ilişkilerimiz, ötekine saygı duyma, yanı başımızda bizimle birlikte yaşayana misafir gözüyle değil onu komşuluk hukukuyla eşitimiz olarak görme anlayışını müfredatımıza, iş piyasalarına, toplumsal hayata, siyasal hayata yansıtmak durumundayız. Unutulmamalıdır ki, aslında göçmenlere ve mültecilere yönelik bilimsel çalışma yaparken bile, biz yerli insanlara ayna tutan göçmenleri çalışmaktan ziyade daha çok kendimizi, devletimizi, kurumlarımızı ve kimliğimizi çalışıyoruz. Dolayısıyla Suriyelileri yardıma muhtaç insanlar olarak algılamak yerine, aslında bizim ne kadar desteğe muhtaç olduğumuzu gösterdikleri için onlara teşekkür etmeliyiz. Georg Simmel’in 20. Yüzyıl başında Almanya’da çok iyi ifade ettiği gibi “yabancı, bugün gelen ve yarın da kalacak olandır.” Suriyelilerin ve diğer bütün göçmen kökenli insanların istedikleri sürece bu ülkede kalabilmeleri ümidiyle sözlerimi burada tamamlamak istiyorum. İlginiz için teşekkür ederim.

Kaynakça

- AFAD (2014). Suriye raporları. https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/60-2013123015491-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30.12.2013_tr.pdf/ 11.11.2014
- BMMYK (2015). Suriyeli sığınmacılar. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php/> 16.11.2015
- ÇSGB (2004). Kayıtdışı istihdam ve yabancı kaçak işçi çalıştırılmasının önlenmesi değerlendirme raporu. Ankara: ÇSGB
- DESTATIS (2015). **Migration**. <https://www.destatis.de/DE/Startseite.html/10.09.2015>
- Erdem, A. (2014). Suriye Uyruklu Yabancıların Çalışma Hayatına Katılması. İşveren Dergisi, Ekim, ss:49-51
- Erdoğan, S; Toksöz, G. (2013). **Türkiye’de ev işçileri**. ILO yayını 42
- Etiler N; Lordoğlu K. (2010). **Göçmenlerin sağlık sorunları: Ev hizmetlerinde bir alan araştırması**. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu Bildiri Kitabı, 93- 118.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2013). **Göç Raporu** . Ankara: İşçileri Bakanlığı
- Helsinki Yurttaşlar Derneği (2007). **Rapor: İstenmeyen Misafirler**. Jandarma Genel Komutanlığı, 2003, Hizmete Özel Yayın 8. Bölüm, Ankara
- İçduygu, A. (2004). **Türkiye’de Kaçak Göç**. İstanbul Ticaret Odası Yayını 65
- Lordoğlu, K. (2005). Türkiye’de Yabancıların Kaçak Çalışması. **Toplum ve Bilim**, 102, 103-127
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2015). **Çalışma Hayatı İstatistikleri**. Ankara: ÇSGB
- Toksöz, G ve diğerleri (2012). **Türkiye’ye düzensiz emek göçü ve göçmenlerin işgücü piyasasındaki durumları**, Ankara: IOM
- TÜİK (2011, 2014). **Hanehalkı işgücü anketi sonuçları**. Ankara: TÜİK
- Türkiye Araştırmaları Merkezi Vakfı (2002). **Kısa Raporlar**, Essen: TAMV
- UN Department of Economics and Social Affairs, Population Division (2005). **Trends in Total migrant stock: The 2005 revisions**. UN
- Ünlütürk U. Ç; Kalfa, A. (2009) Göçün kadınlaşması ve göçmen kadınların örgütlenme deneyimleri, **KASUM, Feminist Eleştiri**,1(2), 13-28

Sezen Yalçın - Hayata Destek Derneği

Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans eğitimini tamamladıktan sonra, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (EHESS) Sosyoloji yüksek lisans programından mezun oldu. Kadın hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, LGBTİ hakları alanlarında gönüllü ve profesyonel olarak çalışmalar yürütmüş olan Sezen Yalçın, halen İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku bölümünde yüksek lisansına devam etmekte ve Hayata Destek Derneği'nde Çocuk Koruma Programı Yöneticisi olarak çalışmaktadır.

Hatay ve Urfa'da yaşayan Suriyeli çocukların eğitim ve çalışma durumları

Sunumumda bir önceki oturumlarda çerçevesi çizilen Suriyeli çocuklar arasında çocuk işçiliğinin genel durumuna dair sayıları, Hatay ve Urfa'da yapılan araştırmalar üzerinden aktarmaya çalışacağım. Paylaşacağım veriler Hayata Destek'in yürüttüğü mülteci koruma programı kapsamında farklı illerde yapılan ihtiyaç analizi araştırmalarının sonuçlarından elde edilmiş veriler olduğundan, sunumun içeriğinin tek bir araştırmanın sonuçlarına dayanmadığını belirterek başlamak isterim. Hayata Destek, diğer çalışma alanlarında olduğu gibi mülteci programında da çalışmalarını faydalanıcılarının ihtiyaçlarını temel alarak geliştirmektedir.

Hatay ve Urfa'da yaşayan Suriyeli çocuk işçilerin durumuna dair elimizdeki bilgiler de, bu illerde gerçekleştirdiğimiz faaliyetlerin öncesinde yapılan ihtiyaç analizleri, odak grup görüşmeleri ve yeni bir çalışma alanı olarak belirlediğimiz alternatif geçim kaynakları yaratma alanında yürüttüğümüz araştırmalardan derlendi.

Urfa'da 519 Suriyeli ile ihtiyaç analizi anketi gerçekleştirildi. Bu anketlere katılanların 98'i çocuktur. Hatay'da gerçekleştirilen ihtiyaç analizi çalışmalarına 157'si çocuk olmak üzere 558 Suriyeli katıldı. Odak grup görüşmeleri ise Urfa'da yaşayan 46 Suriyeli çalışan çocuk ve 46 Suriyeli yetişkinle gerçekleştirildi.

Alternatif geçim kaynakları araştırması, Hayata Destek'in çocuk işçiliği kapsamında bir çözüm önerisi olarak ortaya koyduğu yerel ekonomilerin güçlendirilmesi ve farklı geçim kaynaklarının yerel koşulları dikkate alarak oluşturulabilmesi amacıyla Hatay ve Urfa'da gerçekleştirilen anketler, odak grup görüşmeleri ve çeşitli paydaşlarla yapılan derinlemesine mülakatlardan oluşuyor. Bu araştırmanın saha çalışmaları kapsamında Urfa'da 196, Hatay'da ise 202 Suriyeli aileyle görüşüldü. Genel nüfusun özelliklerini yansıtabilmesi açısından özellikle ihtiyaç analizleri ve geçim kaynakları araştırmalarında rastgele örnekleme yöntemi kullanıldı. AFAD verilerine göre Şanlıurfa'da 450 ila 470 bin arasında Suriyeli'nin yaşadığı belirtiliyor. Hatay'da ise Valiliğin rakamlarına

göre 402 bin Suriyeli'nin yaşadığı tespit edilmiş durumda. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre Hatay, aynı zamanda İstanbul'dan sonra en çok Suriyeli göçü alan şehirler sıralamasında üçüncü. Sunumum kapsamındaki şehirlerde genel Suriyeli nüfusu verilerinin ardından çocuklar açısından durumu ele alacak olursak; UNICEF verilerine göre Suriye'den gelen mültecilerin %58'ini çocuklar oluşturuyor. Bu rakamların kayıt altında olan Suriyelileri yansıttığını da belirtmek istiyorum çünkü Suriyeliler arasında çocuk işçiliğinin boyutlarını tartışırken Suriyeli nüfusun ciddi bir bölümünün kaydının bulunmadığı, dolayısıyla sosyal hizmetlere erişemediğini akılda tutmak gerekiyor. Bunun dışında Suriyeli nüfusun hareketliliği de, çözüm önerilerinin geliştirilmesi anlamında önemli veriler sağlıyor. Yaptığımız ihtiyaç analizi araştırmalarında Hatay ve Urfa'da 2 yıldan uzun süredir bulunan ailelerin, 1 ila 2 yıl arasında bir süredir burada bulunan ailelerin ve 1 yıldan az süredir burada bulunan ailelerin olduğu tespit edilmiş. Her iki şehirde bulunan Suriyeli nüfusun yaklaşık %70'i 1 yıldan fazladır buldukları illerde yaşıyor. Aynı araştırma kapsamında sorulan "önümüzdeki 12 ay boyunca bulunduğunuz şehirde kalmayı düşünüyor musunuz?" sorusuna verilen cevaplara baktığımızda ortalama %90 oranında evet yanıtı verildiğini görüyoruz. Dolayısıyla Suriyelilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi bağlamında çözüm önerileri geliştirirken, özellikle Hatay ve Urfa gibi Suriyeli nüfusun yoğun olarak yaşadığı şehirlerde, geçicilik ya da misafirlik gibi kavramların artık işlemediğini görebiliyoruz. Bu sebeple Suriyelilerin buldukları illerde artık kalıcı nüfus olarak görülmelerinin ve sosyal hizmetlere erişimleri anlamında bu yaklaşım doğrultusunda desteklerin sağlanmasının önemli olduğunu görüyoruz.

Çocuk işçiliği ile ilgili elimizdeki veriler, Suriyelilerin istihdam olanaklarına erişimi konusunda karşılaştıkları engellerin ve buna bağlı gelir yetersizliğinin çok temel bir sorun olduğunu ortaya koyuyor. 2015 yılında Hatay ve Urfa'da gerçekleştirdiğimiz geçim kaynakları araştırmamızın sonuçlarına göre Suriyeli ailelerin geçimini sağlayan kişilerin çalıştıkları alanlar ağırlıklı olarak geçici, düzensiz ve yevmiyeli dediğimiz işlerden oluşuyor. Her iki şehirde de görüşülen ailelerin içinde evin geçimini sağlayan kişilerin %5'inin gelirinin sabit, geri kalan %95'inin ise inşaat, tarım, küçük imalathaneler, hizmet sektörü gibi sektörlerde düzensiz gelir elde ettiğini görüyoruz. Aynı araştırma kapsamında görüşülen kişiler, Suriye'deki işlerini Türkiye'de devam ettiremediklerini belirtiyorlar ve düzenli istihdama erişimlerinin önündeki en temel engellerin de dil bariyeri ve -yakın zamanda yasalaştırılan ama bizim çalışma yaptığımız dönemde hala bir sorun olarak ortada duran- çalışma izni sorunu olduğunu ifade ediyorlar. Suriyelilerin çalıştığı bu geçici ve düzensiz işlerden elde ettikleri gelir düzeyine baktığımızda Hatay ve Urfa'da merkezde görüşülen kişilerin tamamının gelirinin günlük 50 TL'den az olduğunu görüyoruz. Ortalama günlük gelir ise Hatay'da 25 TL, Urfa'da ise 24 TL. Hatay kırsalında bu rakam günde 20 TL'nin altına kadar düşüyor. Yukarıda belirttiğimiz gibi Suriyelilerin ağırlıklı olarak düzensiz ve geçici işlerde istihdam edildiğini akılda tutarak, günlük kazanç rakamlarını aylığa vurduğumuz zaman ortaya çıkan rakamın ailenin aylık gelirini yansıttığı varsayımının çok hatalı olacağını tekrar vurgulamak istiyorum.

Suriyeli çocukların okula devamlılığıyla ilgili yaptığımız odak grup görüşmeleri ve ihtiyaç analizi çalışmalarımız kapsamında Hatay'da ailelerin %41'inde okula gitmeyen en az bir çocuk bulunduğunu, Urfa'da ise bu oranın %47'ye kadar yükseldiğini görüyoruz. Bununla birlikte çocuğunu okula göndermiyor olmanın ebeveynlerin kolaylıkla paylaşacağı bir bilgi olmadığından hareketle, bu oranların daha yüksek olma ihtimali olduğunu düşünüyoruz. Sunumun devamında paylaşacağım farklı odak grup görüşmelerinde de örneğin bire bir anketlerden ayrı olarak "hemen her ailede çalışan çocuk var" gibi ifadeler ortaya çıkıyor. Çocukların çalışma koşulları okullaşmanın önünde çok ciddi bir engel olduğunu düşünürsek bu rakamların şimdi paylaştıklarımızın üstünde olması ihtimali de çok yüksek.

UNICEF verilerine göre Türkiye'de kayıtlı olan 1.490.000 Suriyeli çocuğun 850.000'i okul çağında ve bunlardan 325.000'i okula kayıtlı durumda, yani Suriyeli çocukların %62'si eğitim hakkına erişemiyor.

Ebeveynlerle yapılan odak grup görüşmelerinde çocukların okula gitmeme sebepleri sorulduğunda en sık verilen cevaplardan bir tanesi çocukların çalışıyor olmasıydı. Hatay'da bunun oranı %49'lara kadar çıkıyor, Urfa'da %15. Okulun çok uzakta olması yine önemli bir gerekçe. Okula başvurdukları halde kabul edilmediklerini belirten ailelerin oranı Hatay'da %11, Urfa'da ise %24. Suriyeli çocuklara yönelik geçici eğitim merkezlerinin Hatay'da sayıca daha fazla olması, bu oranların Hatay'da görece daha az olmasını açıklar nitelikte. Bu sebeplerin dışında velilerin çocukların okula gitmemesiyle verdikleri yanıtlardan biri de çocukların okula gitmeye istekli olmadıklarıydı. Çocukların okulda maruz kaldıkları ayrımcılık, fiziksel ve sözel şiddetin okula gitme konusundaki isteksizliklerinin altında yatan en önemli nedenlerden biri olduğunu düşünüyoruz. Bunun dışında çocukların Suriye'de devam ettiği sınıfla burada başladığı sınıflar arasında kopukluklar olması ve dil bilmedikleri için dersleri takip etmekte zorlanmaları sebebiyle de okula gitme motivasyonlarının düşük olduğunu söyleyebiliriz.

Ailenin okul masraflarını karşılayacak ekonomik imkanlarının bulunmayışı da çocukların eğitimden kopmalarına neden olan önemli gerekçelerden biri.

Okullaşma konusunda kız çocukları ile erkek çocukları arasındaki farklara baktığımızda odak grup görüşmelerinde kız çocuğunun evlenecek olması sebebiyle okula gitmesine gerek olmadığını düşünen ebeveynlerin oranının az olmadığını görüyoruz. Ayrıca toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün Suriyeli ailelerde de kız çocuklarının omzunda ciddi bir yük olduğunu görüyoruz, görüşülen ebeveynlerin bir bölümü, kız çocuklarının ev işlerine yardım ettikleri gerekçesiyle okula gitmediklerini ifade ediyor.

Urfa'da gerçekleştirilen odak grup görüşmelerinde ebeveynlerin "Çocuğunuzu neden okula göndermiyorsunuz?" sorusuna verdikleri cevaplardan bazıları;

«Çocuğumu okula göndermiyorum çünkü güvenli bulmuyorum.»

«Okula gönderdik ama alışamadığı için ayrıldı, arkadaşları tarafından dışlanıyordu.»

«Çalışan çocukların okula gitmesi imkansız, ders saatlerinde çocuklar işte oluyorlar.»

«Çocuğum evlenecek yaşa geldi, okula göndersem ne olacak?»

«6 yaşındaki kızımı okula göndermek istemiyorum, çünkü okulda öğretmeni tarafından ağır bir dayak yedi ve uzun süre bunun etkisinden kurtulamadı.»

Suriyeli çocukların çalışma koşullarına baktığımızda, Urfa'da görüşülen 500 ailenin %15'inde en az bir çalışan çocuk bulunuyor ve çalışan çocukların yaş ortalaması 14.

Hatay'da da görüşülen ailelerin %24'ünde en az bir çalışan çocuk bulunuyor, çalışan çocukların yaş ortalaması ise 15. Çocukların çalışıyor olmasının temel sebebi yoksulluk, bununla ilgili Hatay'da yapılan çalışmalarda ortaya çıkan dikkat çekici sonuçlardan biri; hanehalkı içerisinde eve gelir getiren bir yetişkin olsa bile çocukların yine de çalışma zorunda olmalarıydı. Kuvvet Hoca'nın sunuşunda ele aldığı Suriyelilerin ne kadar düzensiz ve düşük ücretli işlerde çalıştıklarını bir kez daha görmüş oluyoruz böylece. Yetişkinlerin çalıştığı bir ailede bile çocuklar eve ekmek getirmek durumunda kalıyorlar.

Çocukların çalışma şartlarının da çok katı olduğunu görüyoruz. Hatay'da ve Urfa'daki çocukların %70'ten fazlası haftada 6 ya da 7 gün çalışıyor. Yani bazı çocuklar hiç tatil yapmadan çalışıyorlar. Çocuklarla yapılan odak grup görüşmelerinde çocuklar günde yaklaşık 12 saat çalıştıklarını ifade ediyorlar. İş yerinde fiziksel ve sözel şiddetin ne derece yaygın olduğunu da yine odak grup görüşmelerinin sonuçlarından görebiliyoruz.

Ailelerle yapılan odak grup görüşmelerinde ailelerin çocuklarının çalışmalarının taşıdığı risklerin farkında oldukları da ortaya çıkan sonuçlar arasında, bu yüzden çocukları çalışma hayatından çekebilmek için ailelerin bilinçlendirilmesinin ötesinde önlemler almak gerekiyor. Çalışan Suriyeli çocukların temel olarak ihtiyaç duydukları hizmetler sağlık ve eğitimin yanı sıra maddi ve aynı yardımları kapsıyor. Hayata Destek'in 2014 yılından beri Urfa ve Hatay'da yürüttüğü çocuk koruma programı çalışmaları Suriyeli çocukların sağlığa, eğitime ve temel ihtiyaçlara erişimini önceliyor. Bu kapsamda hem yetişkinlere hem çocuklara yönelik psiko-sosyal destek ve ruh sağlığı desteği veriliyor. Çocukların ve gençlerin yaşam becerilerini geliştirmeye yönelik eğitimler ve atölyeler gerçekleştiriliyor. Ayrıca kamusal hizmetlere erişimi kolaylaştırma amacıyla yönlendirme ve tercüman desteği sağlanıyor.

Suriyeli çocukların çalıştırılmasının önüne geçilebilmesi için atılması gereken adımları konuşurken, özellikle son dönemde Suriye meselesinin yalnızca insani yardım ve sınır politikaları ekseninde tartışmanın sınırlılıklarını da vurgulamak gerekiyor. Hayata Destek insani yardım alanında çalışan bir dernek olmakla birlikte, Suriyelilerin karşılaştıkları sorunların boyutları, bizi giderek daha fazla yapısal dönüşüm için baskı oluşturmaya yönelik savunuculuk çalışmaları yapmaya yönlendiriyor. Dolayısıyla burada paylaşacağım çözüm önerileri de insani yardım çabalarının ötesinde sisteme dair öneriler olacak. Çocuk işçiliğinin hem Türkiyeliler hem de Suriyeliler açısından yoksullukla baş etme yöntemlerinden biri olduğunu dikkate alarak bunun ortadan kaldırılabilesinin en önemli koşulunun yetişkinler için istihdam olanaklarını artırılması olduğunu söyleyebiliriz. Fakat bunun geçici, esnek, kayıt dışı istihdamdan çok yapısal değişikliklerle güvenceli istihdam sağlayacak şekilde gerçekleşmesi gerekiyor. Bunun dışında işverenlerin, özellikle küçük ve orta ölçekli işletme sahiplerinin çocuk işçi çalıştırmanın hukuki yaptırımları konusunda bilgilendirilmesi ve iş yerlerinin etkin biçimde denetlenmesi gerekiyor. Hayata Destek olarak, 2012 yılından bu yana mevsimlik gezici tarımda çocuk işçiliğiyle mücadele alanında çalışıyoruz. Çocuk işçiliğiyle ilgili yasal mevzuatın düzenlenmesi ve netleştirilmesi gerektiğini uzun bir süredir savunuyoruz. Suriyeli çocuk işçiliği meselesinde de benzer bir şekilde hem denetimlerin sıklaştırılması hem de yasal mevzuatın açık ve anlaşılır biçimde başta sorunun muhatapları olmak üzere bütün kamuoyuna anlatılması önemli. Son olarak, Suriye kriziyle birlikte giderek önem kazanan insani yardımların da hayırseverlik odaklı olmak yerine daha hak temelli bir yaklaşımla sağlanması ve ailelerin sosyal hizmetlere erişimlerinin bu hak temelli anlayışla hayata geçirilmesi gerekiyor.

Ziraat Teknisyeni ve Sosyolog. Yüksek lisansını Çukurova Üniversitesinde (1989), doktorasını Viyana Üniversitesinde (1995) tamamlamış, 1999'da doçent olmuş, 2005'te profesörlüğe atanmıştır. Kısa bir süre Sivas-Gürün'de Felsefe Grubu Öğretmenliği yapmış olup, 1987'den beri Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü Felsefe Grubu Eğitimi Anabilim Dalında çalışmaktadır.

Çalışma arkadaşlarıyla birlikte "Din Milliyetçilik ve Otoriteriyenizm" (1999), "Sıkıştırılmış Okullar" (2004), "İnşaat Mühendisleri" (2008), "Üniversitelerde Bologna Süreci Ne Getiriyor?" (2011) gibi biri Rusça 6 kitabı; dokuzu Almanca, biri İngilizce 50'den fazla kitap bölümü, makale veya bildirisi; Almancadan 2 çeviri kitabı; kırsal yapı, çevre sorunları, göç, sığınma ve bütünleşme süreçleri, ilköğretim, ortaöğretim ve üniversite üzerine çeşitli rapor ve Türkiye taramaları bulunmaktadır.

ÖES-Öğretim Elemanları Sendikası Adana Şubesi (1996) ve Adana Sokak Çocukları Derneği (1996) kurucu üyeliklerinde bulunmuş, 1999-2000 ve 2006-2011 yılları arasında düzenli olarak Adana Kanal A televizyonunda haftalık program yapmıştır. 2006'dan bu yana arkadaşlarıyla birlikte "Bilim, Felsefe ve Edebiyat Kiraathanesi" adlı okuma grubunu yürütmekte, 2009'dan bu yana Eğitim Sen Yükseköğretim Bürosu üyeliği yapmakta, 2012'den bu yana Evrensel Gazetesi'nde haftalık köşe yazıları yazmaktadır. Adana Kent Konseyi "Çocuk İşçiliği İzleme ve Çocuk İşçiliği İle Mücadele Çalışma Grubu" (2014-) ile "Eğitim Çalışma Grubu" (2015) oluşumunda yer almış ve bu çalışma gruplarının başkanlığını yürütmektedir.

Kayıp Kuşaklar: Adana'daki Sığınmacı Çocukların Durumu

6-17 yaş grubunu içeren çocuk işçiliği; salt bir istihdam sorunu olmayıp çalışan çocuk okullardan, sağlıklı bir çevreden, güvenli bir ortamdan ve temel özgürlüklerden uzak kalmakta; fiziksel, sosyal, kültürel, duygusal, zihni ve moral (ahlâki) gelişimleri sınırlanmakta veya zarar görmekte; ayrıca ücretsiz işçi ya da ucuz işgücü olarak en çok sömürülen kesimi oluşturmaktadır (ILO ve DİSK Çocuk İşçiliği Raporları; Adana Büyükşehir Kent Konseyi Çocuk İşçiliği ile Mücadele ve Çalışan Çocukları İzleme Komitesi 2014).

Bu bildiriye "Suriyelilerin Adana'daki Durumu: Kapalı Hesap Açık Kapı Politikasının Sonuçları" ile "Adana Seyhan'daki Sığınmacılar: Durum Tespiti ve Acil Çözüm Önerileri" başlıklı araştırma raporlarının somut verileri eşliğinde Suriyeli sığınmacıların Adana'daki çalışma biçim ve koşulları, çocuk işçiliği düzey ve biçimleri, çocuk işçiliğinin bazı nedenleri ve yarattığı bazı sonuçları irdelenmektedir.

Bildirinin ana savı, çocuk işçiliğinin varlıklılar başta olmak üzere başkalarının yarattığı yokluk ve yoksunluk koşullarında tutunma biçimlerinden biri olduğu, aile ve çocuğu kurtarma arayışının bir parçası olduğudur.

1- Çocuk İşçiliğinde Dünyada ve Türkiye’de Mevcut Durum

ILO verilerine göre ekonomik faaliyetlerde (tarım, sanayi ve hizmet alanlarında) 2012 yılı itibarıyla 168 milyon çocuk çalışmaktadır. Tarım sektörü 98 milyonla (çocuk işçiliğinin %59’u) çocuk işçiliğinde en sorunlu alan olmaya devam etmektedir. Hizmetlerde 54 milyon ve sanayide 12 milyon çocuk çalışmaktadır. ILO verilerine göre ev işlerinde çalışan çoğu kız 300 milyon çocuk bulunmaktadır. TÜİK’in 2012 yılı Ekim, Kasım ve Aralık aylarında uyguladığı Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarına göre Türkiye genelinde 6-17 yaş grubundaki 15 milyon 247 bin çocuktan 893 bini (%5.9’u) ekonomik bir etkinlikte (tarım, sanayi, hizmet sektöründe) ve 7 milyon 503 bini ev işlerinde olmak üzere çocukların %55’i (8 milyon 397 bini) çalışmaktadır.

2. Adana’daki Sığınmacıların Çalışma Durumu ve Çocuk İşçiliği

Genel ve bütünlüklü olarak sığınmacıların yaşam ve çalışma koşulları dikkate alınmadan sığınmacı çocuk işçiliğinin anlaşılması da zor olacaktır. Bu anlayışla, önce genel olarak sığınmacıların çalışma şartları verilecek, sonra çocuk işçiliğine değinilecektir.

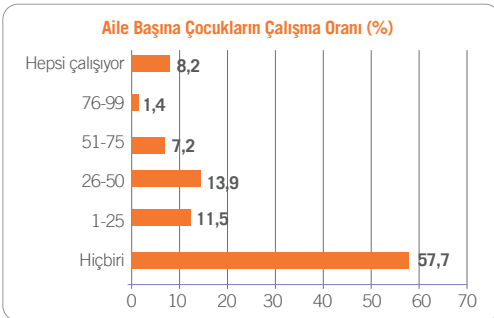
2.1- Sığınmacıların Çalışma Durumu: Toplam Nüfusun %24’ü, Yetişkin Erkeklerin %89’u En Az Bir Kez Çalışmış

Seyhan araştırmasında (2015) 2798 sığınmacıdan 661’i (%23,62’si) Türkiye’de en az bir kez ekonomik bir faaliyette çalıştığını ifade etmektedir. 455’i (%16,26’sı) ise görüşmelerin yapıldığı sırada son hafta içinde de çalışmakta idi.

Hane reisi konumundaki erkeklerin %89’u Türkiye’de en az bir kez çalışmış olup %69’u da son bir hafta içinde çalışmış bulunmaktadır. Erkeklerle kadınlar arasında istihdam alanında büyük farklılaşma bulunmaktadır. Kadınların bir kez de olsa çalışma oranı %6, son bir hafta içerisinde çalışma oranı %3 düzeyindedir.

2.2- Adana’da Suriyeli Sığınmacı Çocukların Ekonomik Bir Faaliyette Çalıştırılma Durumu

a) Türkiye’ye Gelmiş Evlattan (Çocuk veya Yetişkin) %23’ü Ekonomik Bir Faaliyette Çalışıyor Gümüş ve Durgun’un (2015) yürüttüğü “Adana’daki Suriyeli Sığınmacıların Durumu” araştırmasına göre yaş farkına bakılmaksızın Türkiye’de bulunan aile başına 3,54 çocuktan 0,84’ü yani %23,73’ü çalışmaktaydı. Evladı olan ailelerin %42,3’ünün evlatlarından en az biri çalışıyordu.

Kaynak: Gümüş, Adnan; Durgun, M. Sezai (2015). “Suriyelilerin Adana’daki Durumu: Kapalı Hesap Açık Kapı Politikasının Sonuçları” Adana Kent Sorunları Sempozyumu 3- 22-23 Mayıs 2015. Bildiriler Kitabı. Ankara: TMMOB. s.1-59

b) Çocuk İşçiliği: 10-17 Yaş Erkek Çocukların %17,33'ü Ekonomik Bir Faaliyette Çalıştırılmış Seyhan Araştırması sonuçlarına göre 6-17 yaş grubundaki çocukların %7,15'i ekonomik bir faaliyette çalıştırılmış bulunuyor. Bu çocukların yaklaşık yarısı (57 çocuktan 27'si), tüm çocukların %3,39'u araştırmanın yürütüldüğü son hafta içinde de bilfiil çalıştırılıyordu.

10 yaş altı çocuk işçiliği çok nadir olup 10-17 yaş grubuna kendi içinde bakılırsa, erkek çocukların %17,33'ü, kız çocukların %3,81'i Türkiye'de ekonomik bir faaliyette en az bir kez çalışmış bulunuyor.

Tablo: Çocuk İşçiliği (Türkiye'de en az bir kez ekonomik bir faaliyette çalıştırılma durumu)

	6-9	10-14	15-17	6-17	18-24	25-34
ERKEK	%	%	%	%	%	%
Bilinmeyen/Yanıtsız/Çalışmamış	81,56	80,00	58,88	75,12	32,74	14,75
Hiç çalışmamış	18,44	11,18	10,28	13,40	6,28	2,05
Bir işte çalışmış	0,00	8,82	30,84	11,48	60,80	83,20
		17,33				
Toplam Sayısı	141	170	107	418	223	244
KADIN	6-9	10-14	15-17	6-17	18-24	25-34
Bilinmeyen/Yanıtsız/Çalışmamış	79,02	82,86	79,17	80,47	76,56	77,72
Hiç çalışmamış	20,98	17,14	11,46	17,15	14,45	17,82
Bir işte çalışmış	0,00	0,00	9,37	2,38	8,99	6,60
		3,81				
Toplam Sayısı	143	140	96	379	256	202
GENEL TOPLAM	6-9	10-14	15-17	6-17	18-24	25-34
Bilinmeyen/Yanıtsız/Çalışmamış	80,28	81,29	68,47	77,67	56,16	43,27
Hiç çalışmamış	19,72	13,87	10,84	15,18	10,65	9,19
Bir işte çalışmış	0,00	4,84	20,69	7,15	33,19	27,54
		11,11				
Toplam Sayısı	284	310	203	797	479	446

Kaynak: Seyhan Belediyesi (2015). Adana Seyhan'daki Sığınmacılar: Durum Tespiti ve Acil Çözüm Önerileri Raporu (2015).

2.3- Çocuk İşçiliğinde Yapılan İşin Türü

Çocuklar yaygın olarak çıraklık türü işlerde çalıştırılmaktadır. Konfeksiyon işleri, inşaat, tarım ırgatlığı ve garsonluk ile küçük zanaatkarların yanında çıraklık türü işler (kuaför, marangoz, tamirci, lastikçi vb. yanında) çocuk işçiliğinin yaygın türleri arasında yer almaktadır (Seyhan Belediyesi, 2015).

2.4- Çocukların Özlük Hakları Hiç Yok: Uzun Mesai, Düşük Ücret, Karın Tokluğuna Çalıştırılma

Yetişkin çalışanlar çocuk işçiliği ile kıyaslanırsa görece bazı özlük haklarına sahip olmakta, en azından bir ücret alabilmekte, bazı koşulları reddedebilmektedir. Çocuklar bu açıdan çok daha büyük zorluk altında olup her tür tehdit ve riske karşı korumasız durumdadır.

Yetişkin erkekler 11,79 saat günlük çalışmaya karşılık 32,67 TL, kadınlar 14,28 saat mesaiye karşılık 28,68 TL ücret alabilmektedir. Yetişkinler de her tür sigorta ve sosyal güvenceden yoksun olarak çalışmakta, dahası bir kısmı da bu ücretleri zamanında ve tam olarak alamamaktadır. Çalışan sığınmacı çocukların mesaiyeri belirsiz olduğu gibi, hatta çoğu durumda dükkanı-işyerini açmaktan kapamaya kadar (12-15 saat arası) çalışma karşılığı aldıkları ücret bazen karın tokluğu, bazen bahşiş, bazen aileye küçük yardımlarla sınırlı kalıyor, ücret alabilenlerin ücreti 15-25 lira arasında değişiyor (Seyhan Belediyesi, 2015).

2.5- Ev İşleri veya Sığınmacı Çocuk Gelinler %16, Çocuk Hamileler %6: Çocuk Gelinlerin Hepsini Sonuçta Ev İşlerinde Çalıştırılıyor

TÜİK'in 2012 yılı Ekim, Kasım ve Aralık aylarında uyguladığı Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarına göre Türkiye genelinde 6-17 yaş grubundaki 15 milyon 247 bin çocuktan 893 bini (%5.9'u) ekonomik bir etkinlikte (tarım, sanayi, hizmet sektöründe) ve 7 milyon 503 bini ev işlerinde olmak üzere çocukların %55'i (8 milyon 397 bini) çalışmaktadır (Adana Büyükşehir Kent Konseyi Çocuk İşçiliği ile Mücadele ve Çalışan Çocukları İzleme Komitesi 2014).

Ev işlerinin ne şartları, ne mesaisi ne de ücreti belli bulunuyor. Aynı şartlar sığınmacı kız çocukları için de geçerli olduğu gibi sığınmacı kızlar sosyal koruma olanaklarından da görece daha yoksun, tehdit ve risklere daha açık konumda bulunuyor.

Ev işlerinde gelinlerin durumu daha da ağırlaşıyor. Sığınmacı çocuk gelinlerin durumu daha da ağırlaşıyor.

Çocuk gelinlerin hepsi hem biyoseksüel, fizyolojik, zihinsel-moral, psikik açılardan hazır olmadıkları evlilikleri yapma, hatta "kuma" olma durumunu kabul etmek durumunda kalırken aynı zamanda ağır bir ev içi yükün altına girmiş, mesaisi ve özlüğü belirsiz ücretsiz hane işçisine dönüşmüş oluyor. Kalkınma Ajansı Desteği ile yürütülen Seyhan Belediyesi'nin yaptığı araştırmalara göre 12-17 yaş grubunda çocuk gelinler %16'yı bulmaktadır. 12-17 yaş grubundaki toplam kadın nüfusun %6,41'i hamile bulunmaktadır (bu yaş grubunda evli olanların %40'ı hamiledir).

Tablo: Kız Çocuklarının Evlilik ve Hamilelik Durumu

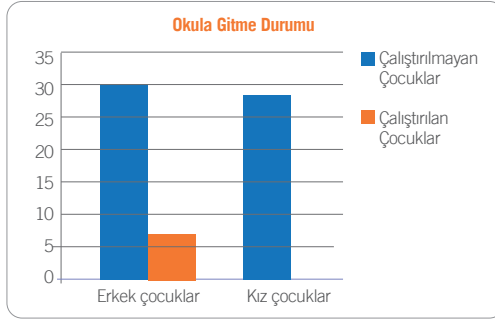
12-17 Yaş Sığınmacı Kadınların Medeni Durumu			12-17 Yaş Sığınmacı Kadınların Hamilelik Durumu		
	Sayı	%		Sayı	%
Bekar	131	84,0	Hamile değil	146	93,59
Evli	25	16,0	Hamile	10	6,41
Toplam	156	100,0	Toplam	156	100,0

Kaynak: Seyhan Belediyesi (2015). Adana Seyhan'daki Sığınmacılar: Durum Tespiti ve Acil Çözüm Önerileri Raporu (2015).

2.6. Sığınmacı Çocuk ve Çocuk İşçilerin Okullaşma Durumları: Sığınmacı Çocuk İşçiler Okula Hiç Gidemiyor

Suriyeli sığınmacı nüfusun %43,46'sı 0-17 yaşında bulunmaktadır. 5-17 yaşında okul çağındaki çocuk oranı %32,46'dır. 5-17 yaş grubunda toplam 909 çocuktan sadece 175 çocuğun okula gönderildiği beyan edilmektedir. Bu da %19,25 oranına tekabül etmektedir (Seyhan Belediyesi 2015).

Sığınmacı işçi çocuklar ise okula gitme hakkını hemen tümünden kaybediyor. Mayıs 2015'te Seyhan'da çalışan sığınmacı 48 erkek çocuktan sadece 3'ü (%6,25'i) aynı zamanda okula gidebilirken 9 kız çocuktan hiçbiri okula gidemiyordu.

3- Sebepler ve Önlemler

3.1- Çocuk İşçiliği Ailede Başka Çalışan Olmasına Bağlı Değil: Hanede Çalışan Olup Olmaması Fark Etmiyor

428 haneden sadece 4'ünde son hafta itibarıyla başka çalışan bulunmuyor yani sadece çocuk aileyi geçindirmeye çalışıyor. Bu durumda çocuk işçiliğini ailede başka çalışan olup olmamasıyla açıklamamız mümkün bulunmuyor. Hatta çalışan sayısı arttıkça çocuk çalışan sayısı da artıyor.

3.2- Çocuk İşçiliği Yoksul Semtlerde Daha Artıyor

Çocuk işçiliği yoksul semtlerde görece daha da artıyor. TC yurttaşları olmak veya sığınmacı olmak çok fark etmiyor, yoksulluk döngüsünde birbirine yaklaşıyor.

3.3- Yardım Kamp Dışındakilere Yok Denecek Düzeyde Olup Çocuk İşçiliğini Artırıyor

Resmi kamplar dışındaki sığınmacı nüfusun büyük kısmı düzenli yardım alamıyor. Geçinebilmek için özellikle erkek çocuklar da dahil kim iş bulabilirse çalışmak durumunda kalıyor.

21 kişi (%4,9) "Mültecilik yardımı, öğrenci bursu, geçim yardımı vb." aldığını ifade ediyor. Alınan miktar ise 200 TL.

Tablo: Nakdi Yardım Alma Durumu (428 konut bazında)

	Sayı	%	Aldığı Miktar	Aldığı Kurumlar
Mültecilik yardımı, öğrenci bursu, geçim yardımı vb	21	4,9	200 TL	Belediye, PTT, Muhtar
Kira yardımı	12	2,8	200 TL	Banka, PTT, Cami, Belediye, Muhtar

Kaynak: Seyhan Belediyesi (2015). Adana Seyhan'daki Sığınmacılar: Durum Tespiti ve Acil Çözüm Önerileri Raporu (2015).

3.4- Açlık ve Yoksulluk Durumları Çocuk İşçiliği Artırıyor: Genel Geçim Şartlarının Düzeltilmesi Gerekliyor

TÜİK açlık ve yoksulluk sınırını sendikalardan neredeyse yarı yarıya daha az olarak hesaplamaktadır. Yine de resmi kaynaklarla kıyaslama şansı olması açısından burada TÜİK verileri esas alınacaktır.

TÜİK'e göre 2012 yılı için kişi başı günlük harcaması, cari satınalma gücü paritesine (SGP) göre 2,15 doların altında kalan fert açlık sınırında ve 4,3 doların altında kalan fert ise yoksulluk sınırında kabul edilmektedir². TÜİK, SGP-Satınalma Gücü Paritesini 2013 itibariyle 1 dolar için 1,10 TL karşılığında saymaktadır ki doların TL karşılığı 2015 Temmuz için yaklaşık %55 değerle 1,5 TL gibi öngörülebilir. Bu durumda geliri günlük 3,225 TL'den az olanlar açlık sınırının altında, 6,450'den az olanlar da yoksul sayılmaktadır. Bu ölçütlere göre bile Suriyeli sığınmacıların %57'si yoksulluk, %31'i açlık sınırının altında yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır (Seyhan Belediyesi 2015).

3.5- Çocuk İşçiliğinin de, Akdeniz'deki Sığınmacı Ölümünün de Baş Sorumlusu AB ve BMMYK'dir

Türkiye Suriye'den geçiş yapan herkese "Geçici Koruma Statüsü" veriyor. "Geçici Koruma Statüsü-ne" alınanlar BMMYK'ya (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine) mültecilik başvurusu haklarını kaybediyor, daha önce başvurusu olanların da işlemleri donduruluyor. Geriye Suriyeli sığınmacıların kaçak yollarla Ege-Akdeniz sularını geçmekten başka bir umudu kalmıyor.

Türkiye'nin sınırdan geçişleri görmezden gelmesi ana sebebi oluşturmuyor. Daha çok da BMMYK, ABD, AB ülkeleri sığınmacıların yasal geçişlerine güçlük çıkararak onların ölümlerine sebep oluyor. Ölümler çok görünür olmakla birlikte çocuk işçiliği de farklı bir yol ve okul şansı bulamayan aile ve çocukların karşı karşıya kaldığı bir durum olup AB ve BMMYK'nın sığınmacı sorununun çözümünde etkin rol almaması çocuk işçiliğini de artırıcı bir etki yapıyor.

3.6- AB Eylem Planı Çocuk Gelinleri (Ev İçi Çocuk İşçiliğini) ve Kumalığı Artıracak

AB Eylem Planı, sığınmacıların yaşam koşulları ve gelecekleri dikkate alınmadan hazırlanmış, Türkiye'nin hiçbir sağlıklı değerlendirme yapmadan imzaladığı bir metindir. AB de göçmen sorununu, özellikle de Düzensiz Göçü önlemeye, kendi kamuoyunu rahatlatmaya çalışıyor.

Bu durum hem Akdeniz'deki ölümleri önleyemeyecek hem de Türkiye'de çocuk işçiliğinin ötesinde çocuk gelinlerin, dahası "çocuk kumaların" sayısını artıracaktır.

Çözüm Önerileri: Makrosu Dünya Barışı, Ortası Politik Kararlılık, Mikrosu Koordinasyon Ve Eylem Planları, Acili Geçimin Ve Okullaşmanın Sağlanması

Çocuk işçiliği ile ilgili dikkat edilmesi gereken önemli husus ve ölçütlerin başında çocuğun sağlığı, eğitimi, zihni ve ahlâki gelişimi ile güvenli bir ortamda büyümesi gelmektedir.

Suriyeli sığınmacı çocukların sorunlarının giderilmesi, sağlıklı bir ortama kavuşturulması ve sağlıklı gelişim ve uyumlarının sağlanması için hem makroda hem de orta ölçekte ve mikro düzeyde yapılacak çok şey bulunmaktadır.

2. TÜİK Haber Bülteni Sayı 16204, 2 Aralık 2014, tüik.gov.tr (Erişim Tarihi 28 Temmuz 2015).

a) Bölgesel ve Dünya Barışı'nın Sağlanması Şart

Başta Ortadoğu olmak üzere Dünya Barışı sağlanmadan ne yaşam hakkının korunması ne sığınmacılık ne de çocuk işçiliği, insan kaçakçılığı, fuhuş ve her tür hak ve özgürlüklerin sağlanması mümkün gözüküyor. Nihai çözüm Dünya Barışı'ndan ve demokratik yönetimlerden geçmektedir.

b) AB ve Dünya Sığınmacılara Açık Olmalı, Sorun ve Çözüm Tek Başına Türkiye'ye Yıkılmaz

Suriye ve bölgedeki çatışmalarda elbette Türkiye'nin de belli bir yeri ve rolü var ama bu süreç tek başına Türkiye ile ilgili değil, hatta çatışmaların çıkmasında birincil sorumluluk Batı ülkelerinde bulunuyor. Sorun sadece Türkiye veya bölge ülkelerine yıkılarak çözülemez. Sorunu yaratanlar çözüme de katkı sunmalıdır.

c) Palyatif Mekanizmalar Değil Politik Kararlılık Gerekıyor

Dünya, bölge ve ulusal düzeydeki karar vericiler başta olmak üzere sorunları artırmak yerine çözüme yönünde politik irade gösterilmesi gerekiyor. Henüz bu yönde bir umut ışığı gözüküyor. Geriye kalan palyatif arayışlardan ibaret kalıyor.

d) Her Düzeyde Koordinasyon ve Somut Eylem Planları Geliştirilmeli

Şu anda sorumlu kuruluşlar bile belli olmayıp yerel idare (belediyeler) ve üniversiteler tümünden dışlanmış bulunuyor. Bu şekilde sorunların çözülmesi mümkün gözüküyor.

Birinci aşamada yetki ve sorumlulukların uluslararası düzeyden yerele kadar sağlıklı bir şekilde paylaşılması, ilgili eşgüdümün sağlanması ve somut eylem planlarının hazırlanarak yaşama geçirilmesi gerekiyor.

e) Acil Yapılacaklar: Ailelerin Asgari Geçimi ve Çocukların Tam Okullaşması Sağlanmalı

Çok acilen tüm sığınmacı ailelere barınma, beslenme ve sağlık başta olmak üzere asgari yaşam koşullarının sağlanması gerekiyor. Asgari yaşam koşulları okullaşmanın da önkoşulunu oluşturuyor. Çocuklar açısından en acil konu ise okullaşma konusudur ki okullaşabilen çocuklar pek çok diğer tehdit ve risklerden de görece uzaklaşmış ve güvenli bir ortama kavuşmuş olacaktır. Dolayısıyla çok acilen 5-14 yaş tüm okul çağındaki çocukların tam okullaşmalarının sağlanması, 15-18 yaş okuldan kopmuş çocukların da en azından çiraklık okullarına yönlendirilmesi gerekiyor.

Kaynakça

- Adana Büyükşehir Kent Konseyi Çocuk İşçiliği ile Mücadele ve Çalışan Çocukları İzleme Komitesi (2014). **Dünyada, Türkiye’de Ve Adana’da Çocuk İşçiliği Nedir? Nasıl Çözülür?** (Broşür) Adana: Adana Büyükşehir Kent Konseyi Yayınları.
- Adana Kent Konseyi (2016). **Göçle Gelenler Çalıştayı**. Rapor. Adana: Kent Konseyi.
- AFAD (2016) **“AFAD Hakkında”**. <https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay.aspx?ID=1>
- AFAD (2016) **“Afet Raporu-Suriye”**.
<https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=747>
- DİSK (2015) **Çocuk İşçiliği Raporu**.
- Gaziantep Valiliği (2014). **“Gaziantep’te Barınma Merkezlerinde ve Merkezler Dışında Geçici Koruma Altına Alınmış Suriyeliler”** Raporu (22 Haziran 2014 Gaziantep).
- Gümüş, Adnan; Durgun, M. Sezai (2015). **“Suriyelilerin Adana’daki Durumu: Kapalı Hesap Açık Kapı Politikasının Sonuçları”**. Adana Kent Sorunları Sempozyumu 3- 22-23 Mayıs 2015. Bildiriler Kitabı. Ankara: TMMOB. s.1-59.
- Gümüş, Adnan ve Felsefe Grubu Öğrencileri (2014). **Halkın Suriye’den Gelenlere Yönelik Algı ve Bakışı: “Geri Dönsünler”** (Araştırma Ön Raporu)
- Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi(HUGO) (2014). **“Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması”**. Doç. Dr. M. Murat ERDOĞAN Kasım 2014.
- İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER) (2014). **“Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu”**, Mayıs 2014.
- İstanbul Fikir Enstitüsü (2014). Suriyeli Sığınmacılar Raporu İstanbul Örneği, Kasım 2014.
- KAMER (2016). **Dışarıda Kalan Kadın ve Kız çocukları İçin Güvenli Mekanlar Projesi**. Final Sunum Raporu.
- Seyhan Belediyesi (2015). **Adana Seyhan’daki Sığınmacılar: Durum Tespiti ve Acil Çözüm Önerileri Raporu (2015)**. Haz. Gümüş, Adnan; Durgun, M. Sezai; Aslan, Cahit; Boğa, Güven; Özyaşar, Ferhan; Dağeri, Mesut; Tiyekli, Erkan; Bulca, İsmail; Evren, Özkan; Özgentürk, Zafer; Akdağ, Merve. Adana: Seyhan Belediyesi.
- TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu. **“Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme”**. <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/45516--Mулtecilerin-Hukuki-Durumuna-Dair-Sozlesme.pdf> (Al. 10 Aralık 2015).
- TTB (2014) **“Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu”**
<http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/hizmet-4315.html> (Erişim 1 Mart 2015)
- TÜİK **Çocuk İşgücü İstatistikleri**
- Yılmaz, H. (2014) , **“Türkiye’de Suriyeli Mülteciler - İstanbul Örneği: Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler”**, MAZLUMDER

İkinci Oturum Tartışma Bölümü:

SORULAR

1. Panellerde ağırlıklı olarak Türkiye’de çocuk işçiliğinden bahsedildi ancak bu çocukların cinsel istismara uğradıklarını da biliyoruz. Bu konuda sahalardaki gözlemlerinizi ve varsa konu üzerinde yapılan çalışmaları merak ediyorum, alanda farkındalık yaratılması gerektiğini düşünüyorum.
2. Sezen Yalçın’a verileri toplama konusunda bir sorum olacak. Çocukların kayıt dışı olarak haftada 6 gün çeşitli işletmelerde ve sektörlerde çalıştıklarını biliyoruz. Çocukların işyerlerinden izin alma konusunda güçlük çekmesi sebebiyle odak grup görüşmeleri için onlara nasıl ulaştınız?
3. Gerçekleştirdiğiniz araştırmalar sürecinde dilendirilen çocuklarla karşılaştınız mı? Karşılaştıysanız, bu durumun çeteleşmeden dolayı mı, yoksa daha ziyade aile fertleri aracılığıyla mı oluştuğunu gördünüz?
4. Türkiye’den Almanya’ya yaklaşık 7000 Suriyeli doktorun gittiğini biliyoruz. Bu doktorların Türkiye’de kalması gerektiğini ve devlet hastanelerinde ki ihtiyaç açığını kapatmaları gerektiğini düşünüyorum. Sizin yorumlarınızı merak ediyorum.

CEVAPLAR:

Sezen Yalçın: Çalışan çocuklara, hafta sonları ve akşam saatlerinde toplum merkezlerimiz içerisinde ve sahalarda yaptığımız aktiviteler sırasında ulaşıyoruz. Dolayısıyla özel olarak odak grup görüşmeleri için çocukların çalıştıkları yerlere gitmek gibi bir şey söz konusu olmuyor. İşverenlere yönelik farkındalık çalışmalarını henüz gerçekleştirmedik. Ancak planladığımız çalışmalar kapsamında, Hatay’da, Urfa’da ve Adana’da işverenlere yönelik hem bu meselenin yasal boyutlarını hem de çocukların gelişimi ile ilgili sonuçlarını anlatacağımız bir dizi farkındalık çalışmalarımız olacak.

Cinsel şiddet ya da çocuk istismarı vakalarına gelince, bu konular çok hassas olduğu için aktardığım sahalarda vaka yönetimi kapsamında, ilgili kurumlara yönlendirme yapıyor. Ancak, önümüzdeki aylarda ve dönemde hem vaka yönetiminde hem de psikososyal alanda çalışan ekiplerimizin bu konularda kapasitelerinin güçlendirilmesini planlıyoruz.

Kuvvet Lordoğlu: Dilencilik konusunda benim gözlemlerim sınır illerde çok sayıda çocuğun dilencilik yaptığı doğrultusunda. Genellikle 6 veya 7 yaşlarında küçük çocuklar dileniyor. Dilencilığın organize bir şekilde gerçekleştiğini ve çocukların birileri tarafından çalıştırıldığını sanmıyorum. Genelde ailelerinin muhtaç durumda olmasından dolayı bu çocuklar dilenmek zorunda kalıyorlar. Ancak bir araştırma, sadece daha önce Suriye’de dilencilik yapanların Türkiye’ye geldiklerinde de dilencilik yapmaya devam ettiklerini gösteriyordu.

Ayhan Kaya: Dilencilik sorusuna ilişkin İstanbul’da gerçekleştirdiğimiz araştırmalarda dilencilikle ihmal edilebilecek kadar az bir ölçüde karşılaştık ve örgütlü bir şey olmadığını ve ihtiyaç dolayısıyla ortaya çıkan bir durum olduğunu gözlemledik.

Doktorlar konusunda yapılan yorumla aynı fikirde olduğumu söylemek isterim. Türkiye’de kalmak isteyen doktorların ülkemizde kalabilmesi için yasal düzenlemeler yapılmalı. Yeni çıkan çalışma izni çerçevesinde, Suriyeli doktorların Türkiye’de çalışabilecekleri ama sadece Suriyelilere hizmet verebileceklerini biliyoruz. Bu da son derece sınırlayıcı bir durum. Ama biz bu meseleyi Avrupa Birliği bazında tartışmaya devam edeceğiz. Avrupa’ya çok sayıda Suriyeli doktor veya başka kalifiye insanın gittiğini, hatta akademisyenin gittiğini biliyoruz. Suriyeli doktorların Almanya’da çok daha düşük ücretler için çalışmak durumunda kalacaklarını ve buna mukabil çok sayıda Alman doktorun çevre ülkelere İsviçre, Avusturya gibi yerlere gitmek zorunda kalacağını da biliyoruz. Bu nedenle özellikle Avrupa Birliği bağlamında mülteci meselesinin daha farklı boyutlarını çok uzun yıllar yaşamaya devam edeceğiz.

Adnan Gümüş: Dilencilik ve sokak esnaflığının karıştırılmamasının önemli olduğunu düşünüyorum. Sokakta su, mendil gibi ürünlerin satıcılığı oldukça yaygın ancak dilencilikle aynı değil. Adana’da doğrudan dilencilik yaptırılan yüz kadar çocuk olduğunu biliyoruz çünkü Yabancılar Şubesi tarafından toplanan dilenci çocukların aileleri kamp yerine tekrar geri götürüldüler.

Cinsel istismar konusunda ise daha önce de belirttiğim gibi kızların %16’sı çocukken evlendiriliyor. Benzer rakamlar, Antep’te de ortaya çıkıyor. Bizim yaptığımız çalışmalar içeriğinde kadınlarla gerçekleştirdiğimiz görüşmeler, bu durumun çok yaygın olduğunu yansıtıyor. Yalnız aynı zamanda kadınların fuhuşa hazır olduğu ya da yöneliyor olduğu görüşlerinin yanlış olduğunu vurgulamalıyız. Bu tamamen bir önyargı. Ancak içinde buldukları şartlar ve çaresizlik cinsel istismar açısından çok büyük bir tehdit oluşturuyor. Az önce verdiğim rakamda ki gibi, 12 - 17 yaş arası çocuk hamileliğinin Adana’da %16’ya kadar çıktığını görüyoruz.

Kadınlar için ayrı bir hukuki sorun ise Türkiye’de yasal olarak boşanamıyor olmaları.

Avrupa Birliği ile yapılan ‘göçmen’ anlaşmasının insani açıdan yanlış olduğunu düşünüyorum. Avrupa’nın, mülteci sorununu ve bu insanların gelecek sorununu Türkiye’yle beraber paylaşması gerekiyor. Türkiye çok büyük bir anlaşma yapıyor ve çok büyük bir yükün altına giriyor. Zaten 3 milyon mevcut mülteci bulunmakta ve bu sayı giderek artacak. Bütün bu insanların geleceği düşünülüyor. Bu anlaşma büyük riskler içeriyor. Çalışma hayatı ve izinleri limitli, ülke vatandaşları ile aynı hakları paylaşmıyorlar. Bu anlaşmaya uluslararası kuruluşların ve hepimizin karşı çıkması, bu politikaların önüne geçmesi ve bütün dünya ülkelerinin bu yükü paylaşması gerekiyor.

Üçüncü Oturum: Çocuk İşçiliğiyle Mücadelede Atılacak Adımlar

Moderatör Doç. Dr. Serra Müderrisoğlu (Boğaziçi Üniversitesi)

Halen Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bölümünde öğretim üyesi olan Müderrisoğlu, Klinik Psikoloji Yüksek Lisansı ve Doktora eğitimini Boston Üniversitesi'nde tamamlamıştır. Araştırma ve uygulama alanları; zor koşullarda yaşayan çocukların psikososyal gelişimine ilişkin olup, bu konuda çeşitli önleyici uygulama programları geliştirmiştir. Araştırma alanı olarak "çocuğun iyi olma hali" üzerine katkısı olduğu araştırmalar bulunmaktadır. Tüm bu uygulama ve araştırma konularını sosyal politika çalışmaları ile birleştirmektedir.

Giriş:

Ülkemizde varolan çocuk koruma sisteminin korunmasız bırakıldığı ve eğitim, barınma, sağlık gibi en temel haklarına erişimde sorun yaşayan grupların başında şüphesiz çalışan çocuklar gelmektedir. Çalışan çocukların ve özellikle mevsimlik tarım işçiliği yapan ailelerin çocukları açısından çoklu gereksinimlerine cevap verebilecek, başta eğitim, sağlık gibi temel hakların sağlanabilmesi konusunda ülkemizde atılan adımlar, önemli olmakla birlikte soruna yeterli bir müdahale konusunda henüz tam olarak başarılı olamamıştır. Son derece kırılabilir ve çok boyutlu olan çocuk işçiliği sorununa çözüm odaklı önerilerin geliştirilmesi için ve mevcut durumun iyileştirilmesi için müdahale mekanizmaları gerekmektedir. Özellikle Suriye'den gelen göçmenlerin farklılaşan koşulları ve gereksinimleri ile bu konu daha da yüklü bir aciliyet alanı olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, ülkemizde çözüm bekleyen acil bir sorun, daha da şiddetlenerek, farklı gereksinimlerle çok daha büyük bir boyuta ulaşmıştır. Doğası gereği hızla farklılaşan ve dönüşen bir sahası olan bu konunun çözümüne yönelik STK-devlet işbirliklerinin varolabilmesi için gerekli altyapının da sağlıklı bir şekilde oluşturulması önem taşımaktadır.

Türkiye'de çocuk işçiliği sorununu Suriye'den gelen mülteciler kapsamında ele alan bu konferansın ilk iki oturumunda çeşitli saha deneyimleri ve bulguları oldukça kapsamlı bir şekilde sunulmuştur. Bu son oturumun amacı, bu bilgiler doğrultusunda koşulların iyileştirilmesine yönelik varolan devlet mekanizmaları ve gereksinim duyulan hizmetlere yönelik kapsamlı bir tartışmayı, sahada çalışan sivil toplum kuruluşları, gönüllüler ve akademisyenler ile ilgili devlet kurumları ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile birlikte yapılabilmesini sağlamaktır.

Şüphesiz bu konferansta bir adım atmış olan farklı kurum ve kuruluşların bir araya gelerek sahada yaşanan sorunları ele alması, gereksinimlere uygun çözüm önerilerini üretmeye katkı vermesi uzun soluklu bir çalışmayı içerecektir. Bu doğrultuda ister Türkiye'de çalışan çocukların gereksinimleri, ister Suriye'den gelen mültecilerin gereksinimleri ve bu kitlenin büyüklüğü karşısında devletin geliştirmiş olduğu hizmetlerden yararlanabilme olanağının kısıtlılığını akılda tutarak sunumlara ve daha sonraki tartışmalara geçebiliriz.

Ercan Mutlu - Başbakanlık Göç ve İnsani Yardımlardan Sorumlu Başmüavirliği

İstanbul Ortaköy Ziya Kakavan Anadolu Denizcilik Meslek Lisesi Güverte bölümünü tamamladıktan sonra uluslararası sularda gemi kaptanı olarak çalıştı. 2000 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Milli Eğitim Bakanlığı taşra teşkilatında öğretmen olarak görev yaptı. Muş, İstanbul ve Ankara illerinde öğretmen olarak görev yaptığı sırada Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları ve Katılım Öncesi Mali Yardım Araçları (IPA) alanında pek çok proje yürüttü. Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nde Şube Müdürü olarak görev yapmakta iken 2015 yılında kurulan Başbakanlık Göç ve İnsani Yardımlar Başmüavirliği'nde Danışman olarak çalışmaya başladı. Bu zaman zarfında İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Çalışmaları Ana Bilim Dalında "Türk Milli Eğitim Müfredatının Avrupalılaşması" başlıklı projeli Yüksek Lisansını ve Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü "Eğitim Yönetimi ve Denetimi" alanında "Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Ortaöğretim İngilizce Dersi Müfredatının İncelenmesi" başlıklı projeli Yüksek Lisansını tamamladı. 2015 yılında Ankara Üniversitesi Hayat Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Ana Bilim Dalında başladığı doktora çalışmalarına devam etmektedir.

Halen Başbakanlık Göç ve İnsani Yardımlar Başmüavirliği'nde Danışman olarak çalışmalarına devam eden Ercan MUTLU evli olup, yabancı dil olarak İngilizce ve Fransızca bilmektedir.

Çocuk İşçiliği ile Mücadelede Koordinasyon

Suriye'deki iç savaştan kaynaklanan ve 2011 yılının Mart ayında başlayan göç akını Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından "yakın tarihte görülen en büyük göç dalgası³" olarak tanımlanmaktadır. Türkiye, Nisan 2011 tarihinden itibaren Suriyeliler için "açık kapı" politikası uygulamakta ve BM Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi yükümlülükleri uyarınca, "geri göndermeme" ilkesine titizlikle uyulmaktadır. Suriye'den kaçan insanlar öncelikli olarak Türkiye, Ürdün, Lübnan, Irak ve Mısır gibi komşu ülkelere sığınmışlardır ve Türkiye, en fazla Suriyeliye ev sahipliği yapan ülke olmuştur.

2011 yılı Nisan ayında 252 Suriye vatandaşı ile başlayan akın, hızla ve çoğalan bir şekilde devam etmiş ve 19 Şubat 2016 tarihi itibarıyla 2.688.686'ya ulaşmıştır⁴. Suriye sınırına yakın 10 ilde kurulmuş olan ve insani ihtiyaçları karşılamanın ötesinde birçok sosyal tesisi de içeren 26 adet kampa yerleştirilen Suriyeli sayısı 19 Şubat 2016 tarihi itibarıyla 274.181 kişiye ulaşmıştır. Kısa sürede Suriyeli sayısının milyonları aşması kampların yetersiz kalmasına ve Suriyelilerin öncelikle Suriye sınırında yer alan iller olmak üzere şehir merkezlerine yerleşmelerini zorunlu kılmıştır.

3. <http://unhcr.org/FutureOfSyria/> (erişim: 01.02.2016)

4. http://www.goc.gov.tr/icerik3/statistik_558_560_8971 (erişim: 19.02.2016)

19 Şubat 2016 tarihi itibarıyla Türkiye’de resmi kayıtlı olan toplam 2.688.686 Suriyelinin yüzde 53,1’ini erkek ve yüzde 46,9’unu kadın nüfus oluşturmaktadır. Yaş dağılımına göre 0-15 yaş grubunun toplam Suriyeli nüfus içerisindeki payı yüzde 39, 15-64 yaş grubunun payı yüzde 59 ve 65 üstü yaş grubunun payı yüzde 2’dir. 5-17 eğitim çağı nüfusun toplam nüfusa oranı ise aynı tarih itibarıyla yüzde 29 olarak tespit edilmiştir.

Türkiye’de uluslararası sığınmacılar ve mülteciler konusundaki hukuki zemin 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Konvansiyonu ve 1967 tarihli Protokol ile düzenlenmektedir. Türkiye ilk göç akını karşısında ülke şartlarına uygun olarak bir çalışma gerçekleştirmiş ve 2012 yılında kitlesel akın için “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatsansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” yürürlüğe konulmuştur.

Göç alanında etkin ve koordineli politikaların uygulanması amacıyla 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 10 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 2014 yılında 6458 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi ile mevcut mevzuatta kanuni düzeyde yer almayan geçici koruma rejimi ilk defa tanınmıştır. Kanunun 91’inci maddesine göre, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanabilecek geçici korumayla ilgili tüm iş ve işlemlere ilişkin usul ve esasların düzenlendiği 13 Ekim 2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılmıştır. Bu yönetmelik kapsamındaki yabancılara başta sağlık hizmetleri olmak üzere eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri hizmetlerin sağlanabilmesi düzenlenmiştir.

Artan il nüfusları ve sağlık sorunlarının çözülmesi amacıyla 9 Eylül 2013 tarih ve 12816 sayılı genelge yayımlanmış ve ülkemizdeki Suriyelilerin tüm sağlık giderlerinin ücretsiz olarak karşılanması imkânı getirilmiştir. Aynı şekilde Milli Eğitim Bakanlığı’nca Suriyelilere yönelik faaliyetlerin kapsamını ve kapasitesini artırabilmek amacıyla 2014/21 sayılı Genelge yayımlanmıştır.

15 Ocak 2016 tarihinde Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik Resmi Gazetede yayımlanmış ve bu yönetmelikle geçici koruma altındakiler çalışma iznine başvurabilir hale gelmiştir.

Türkiye, Nisan 2011 tarihinden itibaren gelen Suriyelilerin bütün temel ve acil insani ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bütün imkânlarını seferber etmiştir. Krizin başlangıcından itibaren kademeli olarak kamplar kurulmaya başlanmış ve bu kamplarda ikamet edenlerin bütün temel ihtiyaçları karşılanmıştır. Şubat 2016 itibarıyla konteyner ve çadırlardan oluşan 26 kamp inşa edilmiştir. Gıda ve gıda dışı yardımlar, barınma, kışlık yardımlar, acil sağlık hizmetleri, kamplarda ikamet eden okul çağı çocuklara eğitim, psikososyal destekler ve insani yardım kapsamına giren bütün alanlarda hizmet verilmiştir.

Kampta yaşayan aileler ve çocukların yaşadıkları travma, kayıplar, yas süreci, stres gibi sosyal ve psikolojik sorunlarına yönelik olarak psikososyal destek hizmetleri sunulmaktadır. Ailelerin sosyal hayata uyumlarının sağlanması ve sorunlarla başa çıkabilme kapasiteleri ile aile içi iletişim becerilerinin artırılması amacıyla Aile Eğitim Programları (AEP) uygulanmaktadır. Çocukların eğitim öğretim sistemine dâhil edilmesine yönelik çalışmaların yanı sıra oluşturulan çocuk dostu ortamlar sosyal, kültürel, sanatsal etkinlikler, sportif ve hobi faaliyetleri ile çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimlerinin desteklenmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı, 2016 yılı Şubat ayı itibarıyla 5-17 yaş aralığında öğrenim çağındaki 834.000 Suriyeli çocuğun 310.000'ini okullandırmıştır. Bu süreçte, 70'in üzerinde prefabrik, çelik yapı ve betonarme okul inşa edilmiş, yaklaşık 200 okul binası yarı zamanlı olarak tahsis edilmiş, ayrıca 100 adet müstakil bina belediyeler veya sivil toplum kuruluşları desteği ile geçici eğitim merkezine dönüştürülmüştür. 2015-2016 eğitim-öğretim yılının başlaması ile birlikte kamplarda oluşturulan geçici eğitim merkezlerinde yaklaşık 82.000, şehirlerde oluşturulan geçici eğitim merkezlerinde ise yaklaşık 155.000 Suriyeli öğrenci öğrenimlerine başlamıştır. Yaklaşık 73.000 Suriyeli öğrenci okul öncesinden 12. sınıfa kadar Türk akranları ile birlikte eğitimlerine devam etmektedir. Okullara devam eden her çocuk için Suriyeli ailelere sosyal yardım kapsamında Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) yapılmaktadır. ŞNT ile hem Suriyeli çocuk işçiliğinin önüne geçilmesi hem de bu çocukların okula devamının sağlanması amaçlanmaktadır.

2015-2016 eğitim-öğretim yılı itibarıyla geçici eğitim merkezlerinde yaklaşık 1.000 Türk ve 11.500 gönüllü Suriyeli öğretmen görev yapmaktadır.

Türkiye'de bulunan Suriyelilere yönelik gerek tedavi edici gerekse temel ve koruyucu sağlık hizmeti sunumu ülkemize ilk geldikleri tarihten itibaren aktif bir şekilde sürdürülmektedir. Türkiye'de kayıt altında bulunan ve geçici kimlik numarası almış olan Suriyeliler, ülkemizde Türk vatandaşlarına eşdeğer statüde acil sağlık, koruyucu ve temel sağlık hizmetleri ile tedavi edici tüm sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedir. Suriyelilere sağlık hizmeti veren 50 adet Göçmen Sağlık Merkezi bulunmakta olup 81 il genelindeki tüm Aile Sağlığı Merkezleri ve Toplum Sağlığı Merkezlerinde Suriyeli hastalara birinci basamak sağlık hizmeti sunulmaktadır.

Suriyeliler, engelli bakım merkezlerindeki ve huzurevlerindeki kurumsal hizmetlerden yararlandırılmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) aracılığıyla Suriyelilere gıda, giyim, barınma ve yakacak gibi yardımlar yapılmaktadır. Ülkemizde düzenli merkezi yardımlardan faydalanmak için Türk vatandaşı olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Buna göre "99" ile başlayan kimlik numarası bulunan Suriyelilerin, hâlihazırda uygulanan barınma yardımları, eğitim yardımları, engelli evde bakım aylığı gibi sosyal yardım programlarının tamamından yararlanma imkânı bulunmaktadır. Kriz öncesi geçici koruma altında olmayıp ikamet izniyle Türkiye'de bulunan Suriyelilere diğer yabancılar gibi çalışma izni kıstaslarına tabi olarak çalışma izni verilmiştir. 2012 yılından itibaren ikamet izni olan Suriyelilere kolaylaştırıcı bir düzenleme ile kıstaslar gözetilmeksizin çalışma izni verilmeye başlanmıştır. 15 Ocak 2016 tarihli 29594 Sayılı Resmî Gazetede 2016/8375 Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ile Suriyelilere çalışma izni çıkmıştır.

Ülkemizdeki Suriyelilerin 5 yılı aşkın süredir devam eden iç savaş nedeniyle ülkelerine dönememeleri, Türkiye'nin orta ve uzun vadeli bir yaklaşım geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. İlk zamanlarda gıda ve gıda dışı destekler, barınma, giyecek, acil sağlık hizmeti, kışlık yardım gibi acil insani yardımlar çerçevesinde sunulan hizmetlerin daha kapsamlı ve kalıcı bir şekilde sunulması için temel öncelik alanları belirlenmesi ve bu alanlara ilişkin müdahalelerin tespit edilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

2015 yılı Ağustos ayında Başbakanlık bünyesinde Suriyelilere yönelik faaliyetlerin genel koordinasyonunu yapmak üzere bir koordinasyon birimi, Başbakanlık Göç ve İnsani Yardımlar Başmüsavirliği, oluşturulmuştur. Başmüsavirlik; Türkiye'de Suriyelilere yönelik yürütülen bütün faaliyetlerin tek elden koordine edilmesi; kamu kurumları, ulusal ve uluslararası STK'ların yürüttüğü faaliyetlerin yönlendirilmesi, uluslararası çok taraflı ve ikili işbirliklerinin ihtiyaçları gözetilerek oluşturulması, uygulamaların izlenip değerlendirilmesi, bölgede yapılacak çalışmalarda mükerrerliğin engellenmesi, AB ve diğer ülkelerden gelen fonların doğru alanlara yönlendirme görevlerini yürütmektedir. Başmüsavirliğin bu kapsamda attığı ilk ve en önemli adımlardan bir tanesi 'İhtiyaç Analizi' çalışmasıdır. Sürecin koordineli bir şekilde yürütülmesi maksadı ile Çalışma grupları oluşturulmuştur. Bu gruplar;

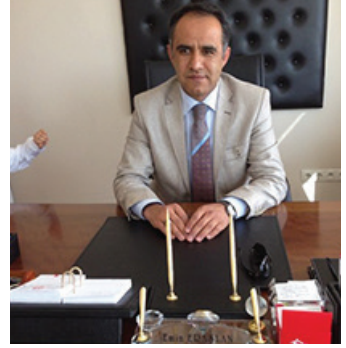

-
- Eğitim
  - Sağlık
  - İnsani Yardım
  - Ekonomi – İşgücü
  - Sosyal Destek ve Uyum
  - Yerel Yönetimler ve Alt Yapı Hizmetleri
  - Medya ve Kültür
  - Din Eğitimi ve Dini Hizmetler

alanlarında çalışmaktadır. Bu çalışma grupları ile hem kamu kurumlarının kendi aralarındaki iletişimi ve koordinasyonu hem de sahada çalışan ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları ile iletişimi ve koordinasyonu güçlendirilmiştir. Bu yapı ile paydaş kurumlar arasında eşgüdüm sağlanmıştır. Çalışma Grupları, beş aylık yoğun bir çalışma ile 2016-2017-2018 dönemini kapsayan 'İhtiyaç Analizi' Çalışmasını tamamlamıştır. 'İhtiyaç Analizi' çalışmasına Kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra ulusal ve uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları da katılmıştır. Kalkınma Bakanlığının koordinasyonunda yürütülen ihtiyaç analizi doğrultusunda ihtiyaç listeleri ve proje demetleri hazırlanmıştır. Tüm projelerin maliyetleri çıkarılarak 2016-2017 ve 2018 yılı tahmini bütçesi oluşturulmuştur. İhtiyaç Analizi çalışması, 3 milyar Avroluk Türkiye için Mali İmkân Fonunun hangi alanlarda kullanılacağına esas teşkil etmesi hedeflenmektedir.

Emin Eraslan – Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

1994-1998 yılları arasında yükseköğrenimini Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümünde tamamladı. 2012 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sosyal Rehabilitasyon Hizmetleri Daire Başkanı olarak atandı ve halen bu görevi yürütmektedir. 1998-2001 yılları arasında İstanbul, İzmir ve Ankara illerinde sokakta yaşayan/çalıştırılan çocuklar, suç mağduru çocuklar ve suça sürüklenen çocuklar alanında çalıştı. 2004 yılında Devlet Bakanlığı basın biriminde görev yaptı. 2004-2005 yılları arasında TBMM Araştırma Komisyonu'nda (Çocukları Sokağa Düşüren Nedenlerle Sokak Çocuklarının Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Oluşturulan 10/111,160,180 Esas Numaralı Meclis Araştırma Komisyonu) Komisyon Uzmanlığı yaptı. 2008-2009 yılları arasında TBMM Araştırma Komisyonu'nda (Uyuşturucu Başta Olmak Üzere Madde Bağımlılığı ve Kaçakçılığı Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Araştırma Komisyonu) Komisyon Uzmanlığı yaptı. 2008-2011 yılları arasında Mülga Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'nda Şube Müdür Vekili olarak görev yaptı. Sokakta yaşayan/çalıştırılan çocuklar, suça sürüklenen çocuklar, istismar mağduru çocuklar, refakatsiz sığınmacı çocuklar, çocuk işçiliği ve madde bağımlılığı ile ilgili ulusal ve uluslararası konferans, çalıştay ve seminerlere katıldı.

Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocukların Korunması

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü; çocuklara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek ve koordine etmekle görevlidir.

Genel Müdürlük olarak önceliğimiz risk altındaki çocukların; ailesinin yanında sosyal ve ekonomik destek hizmeti aracılığıyla bakılması, evlat edindirilerek bir aile yanında bakılması, koruyucu aile yanında bakılması. Aile yanında bakımın mümkün olmadığı durumlarda ise ev tipi kuruluşlarda bakılmasıdır. Bu kapsamda, 93.256 çocuğa ailesi yanında sosyal ekonomik destekle bakım, 4.615 çocuğa koruyucu aile yanında bakım, 12.677 çocuğa da kuruluş bakım hizmeti verilmektedir. Sosyal ve Ekonomik Destek ödeme miktarı ortalama olarak 582 TL'dir. Koruyucu Aile ödeme miktarı ise ortalama olarak 648 TL'dir. Kuruluşlarımız %70 doluluk oranıyla hizmet vermektedir.

Ev tipi bakım modeli; her ilin sosyal, kültürel ve fiziksel yapısı çocuk yetiştirmeye uygun bölgelerinde, tercihen il merkezinde, okullara ve hastanelere yakın apartman dairesi veya müstakil dairelerde

0-18 yaş grubu 5 - 8 çocuğun bir ev ortamı oluşturularak bakıldığı hizmet modelidir. 1061 çocuk evinde toplam 5.458 çocuğa fiilen bakım hizmeti verilmektedir. Ayrıca 0-18 yaş arası en fazla 12 çocuğun üçer kişilik odalarda kaldığı, çocukların yaşlarına uygun gelişim ihtiyaçları dikkate alınarak site içerisinde inşa edilen, müstakil villa tipi evlerden oluşan aile ortamına benzer yapı ve ilişki sisteminde oluşturulan 87 çocuk evleri sitesinde (sevgi evi) toplam 5.196 çocuğa fiilen bakım hizmeti verilmektedir.

Suçta sürüklenmesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması sebebiyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan; psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilenlerin, bu ihtiyaçları giderilinceye kadar geçici süre ile bakım ve korunmalarının sağlandığı, bu süre içerisinde aile, yakın çevre ve toplum ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmaların yürütüldüğü; çocukların mağduriyet, suçta sürüklenme, yaş ve cinsiyet durumuna göre ayrı ayrı yapılandırılan veya ihtisaslaştırılan Çocuk Destek Merkezleri oluşturulmuştur. Çocuk Destek Merkezleri'nde uygulanmak üzere psiko-sosyal destek ve müdahale programını içeren Anka Çocuk Destek Programı geliştirilmiştir. Program, çocukların merkeze kabulü ile birlikte merkezde görevli sosyal çalışmacı, psikolog, çocuk gelişimcisi, sosyolog veya öğretmen unvanına sahip bir meslek elemanının çocuğa danışman olarak görevlendirilmesini ve çocuğun danışmanı tarafından ilk 10 gün içinde çocuğa yönelik Bireysel İhtiyaç ve Risk Değerlendirme Formunun (BİRDEF) doldurulmasını ve belirlenen uygulama planı doğrultusunda yürütülecek çalışmaları içermektedir. Program kapsamında bireysel danışmanlık, aile çalışması, grup terapileri ve etkin danışmanlık yapılmaktadır.

Kreş ve gündüz bakım evleri bizim bünyemizde özel girişimciler tarafından açılan merkezler olup bu kreş ve gündüz bakım evlerinde yine ekonomik yoksunluk içerisindeki ailelerin çocukları ücretsiz yararlandırılmaktadır. 1.831 çocuğumuz da bu şekilde desteklenmektedir.

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında çocuğun korunmasına yönelik hizmetlerde yeni bir yaklaşım geliştirilerek çocuk koruma hizmetlerinde ilgili kamu kurum, kuruluşlarına sorumluluk verilmiştir. Bu kapsamda kurumlar arası koordinasyon gerekli kılınmıştır. Söz konusu yasa kapsamında Merkezi ve il/ilçe düzeyindeki koordinasyon hizmetleri Genel Müdürlüğümüzce yürütülmektedir. Çocuk Koruma hizmetlerinin ilgili kurumlarla koordineli yürütülmesine yönelik Strateji Belgesi ve Uygulama Planı (2014-2019) hazırlanmış ve yürürlüğe konulmuştur.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi gereği Türkiye'de çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla Bakanlığımız koordinatörlüğünde 2014 – 2017 yıllarını kapsayan "Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi" hazırlanmış ve yürürlüğe konmuştur.

Çocuk haklarının çocuk yansımalarını görebilmek için illerde çocuk komiteleri oluşturulmuştur. Suriyeli çocuklarla Türk uyruklu çocukların bir arada sosyal uyum ve öğrenme teknikleri alanında da çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda kamp dışında yaşayan Suriyeli çocukların İl Çocuk Hakları Komiteleri aracılığı ile "Toplumsal Uyumunun Sağlanması Projesi" kapsamında 10 ilde akrandan akrana eğitim ile ortalama 4500 Suriyeli çocuk Sosyal Uyum ve Öğrenme Teknikleri konusunda eğitim almıştır.

Ülkemizde resmi kayıtlara göre 2.688.686 Suriyeli bulunmaktadır. 19 Şubat 2016 tarihi itibarıyla Suriyeli nüfusun 274.078'i Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı tarafından 10 ilde oluşturulan 25 geçici barınma merkezinde yaşarken; 2.414.608'i kişi geçici barınma merkezleri dışında toplum içinde yaşamaktadır. 0-18 yaş grubundaki çocuklar; geçici barınma merkezlerinde yaşayanların yüzde 53'ünü ve geçici barınma merkezleri dışında yaşayanların yüzde 49'unu oluşturmaktadır.

Refakatsiz çocuk; sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece, kanunen ya da örf ve adet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye'ye gelen veya Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuk olarak tanımlanmıştır.

Ülkemize düzensiz göç yoluyla gelen ve tespit edilen Afganistan, Somali, Sudan, Irak, Suriye vb. uyruklu refakatsiz çocuklar için Ağrı, Konya, Yozgat, Gaziantep, Bilecik, Erzincan, İstanbul ve Van illerinde Çocuk Destek Merkezleri oluşturulmuştur. Bu merkezlerde 288 çocuk kalmaktadır.

Genel Müdürlüğümüzce, ülkemizde bulunan Suriyeli çocuklardan korunma ihtiyacı içinde olduğu tespit edilenler öncelikle aile yanında desteklenmekte; bunun mümkün olmadığı durumlarda ise 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında koruyucu destekleyici tedbirler uygulanmak üzere refakatsiz çocuklar için oluşturulan Çocuk Destek Merkezleri'ne yönlendirilmektedir.

Suriyelilere yönelik sosyal ve ekonomik destek hizmetleri yürütülmekte, bu hizmetin yaygınlaştırılması kapsamında çalışmalar sürdürülmektedir. Bu kapsamda koruyucu aile yanında 8 çocuğun bakımı sağlanmakta ve ailesi yanında kalan 500 çocuğa ise sosyo-ekonomik destek hizmeti verilmektedir.

Ayrıca, Suriyeli çocukların eğitim öğretim sistemine dahil edilmesine yönelik çalışmalar, göç süresinde karşılaştıkları olumsuz yaşam deneyimlerini gidermeye yönelik psikososyal destek çalışmaları, sosyal, kültürel, sanatsal etkinlikler, sportif ve hobi faaliyetleri ile çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimlerinin desteklenmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Ülkemiz, çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik olarak; Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Çocuk İşçiliğinin Önlenmesine yönelik BM Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 182 Sayılı "Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi" ve İstihdama Kabulde Asgari Yaşa İlişkin 138 sayılı ILO Sözleşmesi başta olmak üzere uluslararası sözleşmeleri onaylayarak uluslararası sözleşmelerde yer alan kıstasların ulusal mevzuatımızda da yer almasını sağlamıştır.

4857 Sayılı İş Kanununun 71 inci Maddesinde on beş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasak olduğu, ancak, on dört yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocukların; bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabileceği hüküm altına alınmıştır. Çocukların ve on altı yaşını doldurmuş fakat on sekiz yaşını bitirmemiş genç işçilerin hangi çeşit işlerde çalıştırılabilecekleri ve çalışma koşulları Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çıkarılan yönetmelikle belirlenmiştir.

Bakanlığımız tarafından çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin ortadan kaldırılması, çocuk ve gençlerin ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmalarının engellenmesi, bununla birlikte sağlıklı gelişimlerine ve eğitimlerine engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılan çocuk ve gençlerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi yönündeki çalışmalar ile sözleşme hükümlerinin hayata geçirilmesine yönelik çalışmalara destek verilmektedir.

Çocukların; tarım, sokak, sanayi ve ev işlerinde çalıştırılmasını önleyici tedbirlerin alınması ve ilgili tüm kurumlarla işbirliğinin sağlanması amacıyla 20/09/2012 tarihinde Bakanlığımız tarafından "Çocuk İşçiliğinin Önlenmesine İlişkin Genelge" yayımlanmıştır. Genelge ile eğitime çağında olup eğitime devam edemeyen çocukların eğitim öğretim sistemine kazandırılması ve takibinin sağlanması, mevsimlik gezici tarım işçilerinin tespit edilerek çocukların ve ailelerin ihtiyaçlarının ilgili kurumlarla koordineli olarak karşılanması, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların sokak ve iş yaşamından çekilerek sosyal rehabilitasyonlarının sağlanarak toplumla bütünleştirilmelerine yönelik

---

çalışmaların yürütülmesi ve ilgili tüm kurum ve kuruluşlarla eşgüdüm sağlanarak çocuk işçiliğinin önlenmesi ve sonlandırılmasına yönelik çocuk aile ve toplum odaklı farkındalık ve bilinçlendirme çalışmaları yapılmaktadır.

Sokakta çalıştırılan çocuklara yönelik koruyucu önleyici hizmetler ile ailelerine yönelik danışmanlık hizmetleri, 2005/5 sayılı Başbakanlık Genelgesi çerçevesinde Sosyal Hizmet Merkezlerince ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarının desteği ile sürdürülmektedir.

Sokakta risk altında olması sebebiyle korunma ihtiyacı içinde olan çocuklar koruma ve bakım altına alınarak Bakanlığımıza bağlı kuruluşlara yerleştirilmekte; haklarında ilgili mahkeme tarafından hükmedilen koruyucu destekleyici tedbirler çerçevesinde hizmetler yürütülmektedir.

Sokakta çalıştırılan/dilendirilen çocuklar kapsamında Bakanlığımızın 09/10/2014 tarihli ve 148355 sayılı Genelgesi ile illerde Valiler veya görevlendireceği Vali Yardımcıları başkanlığında ve ASPB İl Müdürlüğü sekretaryasında; ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile üniversitelerin ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin katılımıyla komisyon oluşturulmuştur.

Dilenmeyi alışkanlık haline getiren, aileye ve çocuğa sağlanan her türlü sosyal destek ve bilinçlendirme çalışmalarına rağmen çocuklarını sokakta çalıştırmakta/dilendirmekte ısrar eden veya dilenen aileler için AFAD tarafından Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne tahsis edilen 5000 kişilik Osmaniye ilinde Düziçi Geçici Barınma Merkezi oluşturulmuştur.

Ailelerin ve tek tek her bireyin, özellikle sosyal hizmetler ve yardımlar başta olmak üzere, diğer kamu hizmetlerine erişimi açısından incelenmesini ve izlenmesini amaçlayan; müdahale amaçlı yönlendirmeler yapmak amacıyla ASDEP Programı geliştirilmiştir. Program, talep odaklı hizmet sunumunun yanı sıra, arz odaklı hizmet sunumunu da içermektedir. ASDEP programımız yakın zamanda hayata geçecek olup program ile sosyal hizmete ihtiyacı olan tüm yabancı uyruklu kişilere de bu hizmeti sunmayı hedeflemektedir.

Risk altındaki kadınlara, çocuklara, engellilere ve yaşlılara; ALO 183 ücretsiz Sosyal Hizmet Danışma Hattı ile 24 saat çalışma esasına dayalı Arapça dilinde de sosyal, psikolojik, hukuki ve ekonomik alanlarda danışmanlık ve rehberlik desteği verilmektedir. Bu hat üzerinden zaman zaman ihmal, istismar ve şiddet vakaları veya töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi için tedbir mahiyetindeki ihbarlar da alınmakta olup, durumun aciliyeti göz önünde tutularak, vakanın bulunduğu ilin acil müdahale ekip sorumlusuna ve/veya kolluk kuvvetlerine bildirilerek müdahale edilmesi sağlanmaktadır.

Yazgüü Sezgın – Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)

Yazgüü Sezgın, Kadir Has Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünü bitirmiş ve eğitim hayatına Kent Üniversitesi (Canterbury, Birleşik Krallık) Uluslararası Hukuk yüksek lisansı ile devam etmiştir. 2012 yılından itibaren, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği İstanbul saha ofisinde, Mülteci Koruma/ Saha sorumlusu olarak çalışmaktadır.

Mülteci Çocukların Korunması Yöntemleri

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), 14 Aralık 1950 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kuruldu. BMMYK'ya, dünya genelinde mülteci sorunlarını çözmek ve mültecileri korumak amacıyla uluslararası faaliyetleri koordine etme ve yürütme görevi verildi. Asıl amacı mültecilerin haklarını ve refahını savunmak olan BMMYK, her bireyin sığınma talebinde bulunabilmesini ve başka bir ülkede mülteci olarak güvenli bir şekilde barınabilmesini sağlamak için çalışır. Aynı zamanda, eve gönüllü dönüş, yerel uyum ve üçüncü bir ülkeye yerleştirme seçeneklerini de mümkün kılar. Ayrıca, görev alanı içinde vatansız kişiler de bulunur. BMMYK altmış yılı aşkın bir süredir, milyonlarca insanın hayatına yeniden başlamasına yardım ediyor. Bugün ise 7.190 çalışanıyla, 120 ülkede, yaklaşık 36.4 milyon insana el uzatmaya devam ediyor.⁵

Yaşanılan Suriye krizi ile, bölgedeki Suriyeli sayısı Nisan 2016 itibarıyla 4.842.896 ve Türkiye'deki Suriyeli mülteci sayısı 2.750.059 olarak belirlenmiştir. Kamplarda yaşayan Suriyeli mültecilerin sayısı 267.837 iken, geçici barınma merkezi dışında kalan Suriyeli sayısı 2.482.222'e ulaşmıştır.⁶ Yapılan çalışmalar, Suriyeli mültecilerin %75'inin kadın ve çocuklardan oluştuğunu tespit etmektedir. BMMYK olarak bizler de, kadın ve çocukları hassas gruplarımızın içerisinde değerlendirmekte ve gerekli koruma adımlarının atılması için çalışmalarımızı sürdürmekteyiz.

Dünyada zorla yerinden edilmiş insanların yarısını çocuklar oluşturmaktadır. Ailelerinden ayrılma, temel hizmetlere erişimde zorluklar ve artan yoksulluk, çocukların erken yaşta evlenmelerini, reşit olmadan veya tehlikeli ve istismara açık koşullarda çalışmak zorunda kalmalarını, okulu bırakmalarını veya evlerinde, topluluklarında ve okullarında şiddete maruz kalmalarını daha muhtemel hale getirmektedir.⁷ Çocuk işçiliğinin, Suriyeli çocuklar arasında artış gösterdiği görülmektedir ve çocuğun erken yetişkinlik hayatına zorlanması eğitim hakkının ihlaline neden olmaktadır. Türkiye'de Suriyeli mülteciler hem devlet okullarına hem de geçici eğitim merkezlerine gidebilmektedir. Geçici eğitim merkezlerinin Milli Eğitim Bakanlığı ile protokol imzalayarak statülerini yasallaştırmaları gerekmektedir.

5. <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c17.html>

6. http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

7. <https://data.unhcr.org/syrianrefugees/download.php?id=9618>

Bakanlık ile protokol imzalayan geçici eğitim merkezlerinin, öğrencilerden okul ücreti almaları yasaklanmıştır ve her geçici eğitim merkezine Milli Eğitim Bakanlığı'ndan bir koordinatör atanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından atanan eğitim koordinatörleri, geçici eğitim merkezleri ve Milli Eğitim Müdürlükleri arasında bir köprü oluşturma, merkezlerin ihtiyaçlarını belirleme, verilen eğitim-öğretimi, geçici eğitim merkezlerinde görevli olan öğretmenlerle koordine etme görevlerini üstlenmişlerdir. Mart 2016 itibari ile, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile protokol imzalayan geçici eğitim merkezlerinin sayısı yaklaşık olarak 60'a yükselmiştir.

Suriyeli öğrencilerin devlet okullarına gitme hakları olmasına rağmen (2014/21 nolu Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri konulu Genelge), genel olarak geçici eğitim merkezlerine gitme eğiliminde oldukları görülmektedir. BMMYK ve uygulayıcı partnerlerimizde verilen eğitim danışmanlıklarında, ulusal eğitim sistemine alternatif bir eğitim sistemi yaratmamak adına, Suriyeli öğrencilerin öncelikli olarak devlet okullarına yönlendirilmesi yönünde danışmanlıklar verilmektedir.

BMMYK ve uygulayıcı partnerlerinin yapmış olduğu çalışmalar, Suriyeli mülteciler arasında eğitime katılımın düşük olmasının nedenleri arasında aşağıda belirtilmiş olan konular olduğunu belirlemiştir:

Bilgi eksikliği: Suriyeli mülteciler içerisinde haklara erişim konusunda bilgi eksikliği olduğu görülmektedir. Bu konuda, uygulayıcı partnerlerimizin ofislerinde geçici koruma rejimi altındaki Suriyeli mültecilerin sahip oldukları haklar ile ilgili düzenli olarak danışmanlıklar verilmektedir. Çocuklarını okullara kayıt ettirme prosedürleri konusunda izlenmesi gereken adımların net bir şekilde bilinmediği tespit edilmiştir.

Maddi yoksunluk: Çocuk işçiliği ve eğitim hakkına erişimin engellenmesindeki en önemli nedenlerden biri, yaşanan finansal zorluklar olarak belirlenmiştir. İstanbul'daki kira masrafları, ulaşım ve hayat şartları, İstanbul'da yaşayan Suriyeli mülteciler için büyük zorluklar oluşturmaktadır.

Ulaşım: Ulaşım konusunda yaşanan zorluklar ve ödenen servis ücretleri, Suriyeli öğrencilerin eğitim hakkına erişiminde karşılaştıkları en büyük problemlerden biri olarak tespit edilmiştir. Kentin yüz ölçümü büyüklüğünden dolayı, ulaşım masrafları özellikle İstanbul için büyük bir sorun olarak devam etmektedir.

Savaş travması/ travma sonrası stres bozuklukları ve dışlanma: Suriyeli öğrencilerin savaş travması ve travma sonrası stres bozuklukları yaşadığı bilinmekte ve bu konuda Milli Eğitim Bakanlığı ile koordinasyon içerisinde çalışmalar yapılması gerekmektedir. Son olarak, devlet okullarında diğer bir tespit edilen sorun, Suriyeli öğrencilerin sınıftaki öğrenciler tarafından dışlanmasıdır. Bu konuda, uygulayıcı ortaklarımızın ofislerinde yerel uyumu artırıcı çalışmalar yapılmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere, ilgili aktörlerin çabaları sayesinde eğitim hayatına katılabilen çocuklara rağmen, eğitim hakkına erişemeyen birçok Suriyeli çocuk bulunmaktadır. Suriyeli öğrencilerin eğitim hakkına erişimlerinin artırılması ve çocuk işçiliğinin engellenmesi adına BMMYK ve uygulayıcı ortaklarımız olarak çalışmalara devam etmekteyiz. Bu çalışmalarımız, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve İl Müdürlükleri ile koordineli bir şekilde devam etmektedir. Bu çalışmalar kapsamında, BMMYK ve İstanbul Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü sosyal ve ekonomik destek modelinin Suriyeli mültecilere genişletilmesi için bir proje başlatmıştır. Bu destek modeli çerçevesinde, temel olarak çocuk işçiliği tespit edilen aileler ve engelli bireyler sosyal hizmet merkezlerine başvurduklarında, ev incelemeleri yapılmakta ve uygun görüldüğü takdirde aylık ya da tek seferlik ekonomik destek verilmektedir. Çocuk işçiliği tespit edilen ailelerde, çocuk için verilecek olan ekonomik destek, eğitim tedbiri kararı ile verilmekte ve çocuğun eğitim hayatına devamı zorunlu

---

kılınmaktadır. BMMYK, uygulayıcı partnerleri aracılığıyla ihtiyaç sahibi Suriyeli mültecileri sosyal hizmet merkezlerine yönlendirmektedir. Buna ek olarak, İstanbul Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, sosyal ve ekonomik destek modelinin ihtiyaç sahiplerine ulaşımı için ilçe belediyeleriyle koordinasyon içerisinde çalışmaya devam etmektedir.

Suriyeli mülteciler ile ilgili sorunların çözümünde, sorunları ve çözümleri mültecilerden dinlemekte ve onların belirtmiş olduğu sorunlar, buldukları çözümler doğrultusunda politikalar geliştirmektedir. Bu bağlamda, BMMYK olarak düzenli bir şekilde mültecilerle odak grup toplantıları yapmaktadır. Odak grup toplantıları sırasında belirlenen sorunlar ve çözüm önerileri, BMMYK'nın politikalarını geliştirmede önemli bir yer almaktadır.

Çocuk işçiliğinin engellenmesi ve eğitim haklarına erişimlerinin artırılması için atılması gereken adımlarda, çok aktörlü katılımcı bir yaklaşım benimsenmelidir. BMMYK, bu konuda sivil toplum kuruluşları, devlet kurumları, yerel aktörler ve mültecilerle işbirliği ve eşgüdümü bir şekilde çalışarak, çocuk işçiliğinin engellenmesi konusunda faaliyetlerine devam etmektedir.

Üçüncü Oturum Tartışma Bölümü:

SORULAR

1. Göç ve İnsani Yardımlardan Sorumlu Başmüsavirliğin akademisyenlerle gerçekleştirdiği toplantılarda sahada araştırma izni konusu gündeme gelmişti. Nisan 2015 itibarıyla getirilen izin alma zorunluluğunun kaldırılmasında akademisyen arkadaşların da büyük bir çalışması olmuştu. Bunun sonucunda Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından bu uygulama kaldırılmıştı. Ancak YÖK'ten henüz bir yazı çıkmadı, bu durumda izin halen geçerli mi yoksa değil mi?
2. AFAD'ın çalışmaları kapsamında sağlık şartları genelgelerle düzenlendi. İlk genelge 2013 Ocak'ta çıktı. İkinci genelge ise Eylül ayında şehirlerde yerleşim sağlayanlar hakkındaydı. Şehirlerde Valilik üzerinden yapılan başvurularla ve AFAD'ın açacağı bir ödemeyle beraber hiç bir katkı payı alınmayacağı, belirli eczanelerden de ilaçların ücretsiz alınabileceği söylendi. 2013'te AFAD üzerinden başladı, çünkü Göç ve İnsani Yardımlardan Sorumlu Başmüsavirlik 2015'te kuruldu. Sayın Ercan Mutlu "biz" diye vurguladığınızda, Göç ve İnsani Yardımlardan Sorumlu Başmüsavirliği mi kastediyordunuz yoksa AFAD'ı mı?
3. Ege Denizi'nden 821 bin kişi (tespit edilen) bir taraftan bir tarafa geçti. Devlet tarafından bazı hizmetleri sunabilmek adına koyulan hareket kısıtlılığı ve seyahat yasakları hareketliliğin önüne geçebiliyor mu? Eğer insanların belirli bir alanda kalmasını istiyorsak, bunu yasaklar aracılığıyla değil de olanakları artırarak gerçekleştirmek gerekmiyor mu?
4. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Göç ve İnsani Yardımlardan Sorumlu Başmüsavirlik açısından şu andan itibaren yapılmasına ihtiyaç görülenler sizce nelerdir?
5. Doğuda yaşanan çatışmalardan dolayı ölümlerin yoğun bir şekilde yaşanması, bir taraftan da Suriyeli mültecilerin de gezici tarım işçiliğinde çalışacak olma durumları, yerel halk ile mülteciler arasında gerginlik olma riskini arttırdığına dair ilgili devlet kurumlarının bir öngörüsü var mı veya buna dair bir çalışma gerçekleştirmeyi planlıyorlar mı?
6. Türkiye'de evlerde doğum yapmak zorunda kalan kadınlar ve bu yüzden ölen insanlar var, bebekler var. İstanbul'un dış çeperlerine hiç ulaşmamış STK ve kurumlar var. Eğer Türkiye'de

bulunan şartlar, mülteciler için bu kadar iyiye, neden yaklaşık bir milyon Suriyeli ülkeyi tehlikeli denizler yoluyla terketmeyi tercih etti ve etmeye devam ediyor?

7. Aileler çocuk koruma konusunda çok önemli ancak öğretmenler de çocuklarla yakın temas halinde. Bilgi Üniversitesi Göç Birimi, Çocuk Çalışmaları ve Klinik Psikoloji'yle birlikte Alibeyköy ve Kağıthane ilçelerindeki rehber öğretmenlere sunumlar yaptık ve konu üzerinde görüştük. Öğretmenlerin çoğu, savaş ve benzeri travmalar yaşamış bu çocuklara nasıl yardım edilebileceği konusunda hazırlıklı değil. Daha sistematik bir şekilde rehber öğretmenleri bilinçlendirmeye yönelik bir eğitim vermeyi düşünüyor musunuz, özellikle okula gidemeyen ama gitmesi gereken yarım milyon Suriyeli çocuğu göz önüne alırsak?

8. AB ile yapılan anlaşma konusunda, bu son derece güncel ve yakıcı konudaki görüş ve düşünceleriniz nelerdir?

9. Suriyelilerin çalışma izni konusunda %10 kota uygulamasının ve tarım ve hayvancılıkta da izinden muaf olmalarının artıları, eksileri nelerdir?

10. Çocuk işçiliği tespiti için örneğin bütün okullara yazı yazıldı. Bir ilde tüm okullardan bildirilen sayı 100 oldu. Tek bir okulda tespit ettiğim 100'den fazla çocuk var. O yüzden bu tespit süreçlerinin ve denetim sistemlerinin daha gerçekçi olması için ne yapılabilir?

CEVAPLAR:

Ercan Mutlu: Akademisyenlere Suriyelilerle ilgili araştırma yapmalarına yönelik izin konusunda şunu söylemek isterim. O toplantıda aynı salondaydık. Benim akademisyenlerden duyduğum şeydu: Sayın Murtaza Bey size çok teşekkür ediyoruz, bize çok yardımcı oldunuz. Eğer yazıyla ilgili hala sıkıntınız varsa, bizim görevlerimizden bir tanesi kolaylaştırıcı olmak demiştik. Her türlü desteği vermeye hazırız. Seyahat hakkının kısıtlanmasıyla ilgili olarak; Ege Denizi'nde yaklaşık on millik bir alan var. Beş mil kadar kısmı Türkiye suları, kalan kısım Yunan suları. Bir botun Türkiye sularından çıkıp Yunanistan sularına ulaşması 15 dakika alıyor. 15 dakika içinde Sahil Güvenlik müdahale edemediği takdirde, o bot ya Yunan adasına ulaşıyor ya da sahilden ayrıldığı gibi alabora oluyor. Böyle bir sıkıntıyla karşı karşıyayız. Seyahat hakkını neden kısıtladık? Çünkü biz olağanüstü bir durum yaşıyoruz. Normal durumlarda tabii ki seyahat hakkı herkesin hakkı. Ama biz şu anda Şanlıurfa'da, Gaziantep'te yaşayan bütün insanlara ellerindeki kartla istedikleri yerde sağlık hizmeti vs. almalarına izin verirsek hepsi İzmir'e akın eder ve bu da Ege Denizi'ndeki ölüm oranlarını belki üç katına, dört katına çıkarır. Bizim seyahatle ilgili hassasiyetimiz bu noktada var. Başka bir konu ise, gerçek verilerin ortaya konulması konusunda özellikle şu ana kadar sıkıntılar vardı. Şimdi Göç İdaresi istatistiki verilerini her Cuma günü kendi sitesinde yayınlıyor. Kobane krizi sonrası geçişler çok hızlı oldu. Biyometrik veriler alındı tabii ki, fakat biyometrik verilerin yanında beyana dayalı veriler alındı. Ama insanlar evinden kaçmış, kimliğini bırakmış, diplomasını bırakmış, çocuğunu almış kaçmış, siz bu kişilere diplomanı nerede diye soramazsınız. Burada siyasi akılla değil insani bir akılla düşünüyoruz, insana yakışır bir yaşamı düşünüyoruz. İnsanın onurunu yere düşürmemeye çalışıyoruz, birinci kaidemiz budur. Sınırdaki Göç İdaresi var ve biyometrik kayıtları kesinlikle alıyor. Çok hızlı geçişlerde tamamen beyana dayalı oluyor. Eğer kitlesel göç değilse, kayıtlarda daha detaylı veriler isteniyor. 98-99 ile ilgili konu da buradan çıktı. Kitlesel göçlerde 98'di. Şimdi 99 ve en ince detayına kadar herkesin verileri alınıyor. Şu an yapılması ihtiyaç olanlar konusuna gelirsek; ben kendi sunumumda da belirttiğim gibi birinci olarak ihtiyaç analizi. İhtiyaç analizinde çalışılan konular eğitim, sağlık, sosyal destek ve uyum, ekonomik iş gücü, insani yardım, yerel yönetimler, medya ve kültürel çalışmalar. Biz şu an bir ihtiyaç analizi paylaşmadık ancak en yakın zamanda bu ihtiyaç analizini tüm kamu kurum ve kuruluşlarıyla ve STK'larla paylaşacağız. Şu anda sadece AB tarafıyla, delegasyonla ve sahada çalışan belli paydaşlarla paylaşıldı.

Bir sonraki soruya geçerse; toplam olarak 2,7 milyon insandan bahsediyoruz. Biz kamu kurumları, sahadaki STK'lar ve uluslararası kurumlar elinden geleni yapmaya çalışıyor ama doğal olarak yeterli değil. Her insana ulaşmak, her çocuğu kurtarmak çok zor ve biz Türkiye olarak 4 yıl boyunca bu yükü kendimiz sırtladık. Tek başımıza bu yükün altında ezilmeye başladık. Bu sadece Türkiye'nin yükü değil ve sebep olmadığımız bir durumun sonuçlarını yaşıyoruz. Bu sadece Türkiye'nin sorunu değil, bütün dünyanın sorunu, yani Türkiye bundan ne kadar zarar görürse bütün dünya bundan o kadar zarar görecektir. Göçün getirdiği iki şey var: Biri ciddi manada kitlesel hareketler, ikincisi ise terörizm. Bu ikincisi bütün dünyaya zarar veriyor.

Geri kabul anlaşmasına sık sık vurgu yapıldı. Geri kabul anlaşması çok teknik bir konu ve yanlış bilgi vermek istemiyorum. Geri kabul anlaşması şu değil: Örneğin buradan her Yunanistan'a geçen insanı siz göç olarak kabul edip geri kabule dâhil edemezsiniz. Bir savaştan kaçıp gelen insanlar var ve bunlar farklı bir statüde, ikincisi daha iyi bir yaşam arayıp gidip Almanya'ya yerleşenler var. Geri kabul anlaşması, bunların hepsinin spesifik olarak belirtildiği çok teknik bir konu.

Son olarak; biz derken AFAD'dan mı yoksa Göç ve İnsani Yardım Başmüsavirliği'nden mi bahsediyor-sunuz denmişti. AFAD ve Göç ve İnsani Yardım Başmüsavirliği tabii ki farklı alanlarda çalışıyor. Krizin ilk başladığı 2011 yıllarında, tüm yetki AFAD'taydı. Sonrasında sayı beklediğimiz çok üstüne çıktı ve AFAD sadece kamp içinden sorumlu hale geldi. Kamp dışı çalışmalar, Kızılay ve Göç İdaresi tarafından yürütülüyor. Başbakanlık Göç ve İnsani Yardım da bu kurumların koordinasyonunu sağlayan bir birim.

Emin Eraslan: Sosyal yardım konusunda 93 bin kişiye yardım yapıyor dendi. Bu 93 bin kişi korunmaya muhtaç çocuk statüsünde değerlendirdiğimiz ve sosyo-ekonomik destek sağladığımız çocuk sayısı. Bizim odağımız çocuk olduğu için çocuk odaklı hizmetleri aktardık. Ancak Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün, bin ilçede oluşturulan Sosyal Yardımlaşma Vakıfları aracılığıyla vermiş olduğu yardımlar var. 2015 sonuna kadar sadece Suriyeli 178 bin haneye sosyal yardım sunulmuş. Bu yardımlar artarak devam ediyor, ihtiyaç doğrultusunda da tekrar sunuluyor.

Terör konusuna gelirsek, terör gerçekten zor bir süreç. İnsanların ilk olarak bir ülkede yaşarken hissetmesi gereken güvendir. Güvende hissetmediği durumda göç süreci başlar. Göç beraberinde çocuk işçiliğini, işsizliği ve sosyal problemleri getiriyor. Bununla ilgili de merkezi düzeyde yani Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Başbakanlık düzeyinde, merkezi bir koordinasyon var ve Bakanlar Kurulu bu konuda çok hassas. Şu an en önemli gündemlerden birisi terör ve mülteci konusu. Bununla ilgili olarak bütün bakanlıklar senaryolarını hazırlıyor. Ailelerin iyileştirilmesi, rehabilite edilmesi ve tekrar topluma entegrasyonu konusunda ciddi çalışmalar var. Bunun sağlıklı olması sonrasında çocuk işçiliği, suç oranları ve benzeri bir çok sosyal problemin çözümünün beraberinde geleceğini düşünüyoruz.

Evinde doğum yapan kişiler olduğu konusunda geri bildirim aldık. Böyle kişiler varsa, biz bir telefon kadar yakınız ailelerimize ve sivil toplum kuruluşlarımıza. ALO 183 hattını aramalarını, ihtiyaç sahibi bir aile varsa da ALO 144 hattını aramalarını rica ediyoruz. ALO 183 daha çok danışmanlık ve ihbar hattı, ALO 144 ise tamamen sosyal yardım hattıdır. İrkına, dinine, milletine bakmıyoruz. Tek baktığımız konu, yabancıların kayıt sistemine dâhil olup olmadığıdır. Bu Türkiye vatandaşları için de böyledir, yani nüfusa kayıtlı olmayan bir T.C. vatandaşı da bu sosyal hizmetlerden mahrum kalır. Önce nüfusa girmesi gerekiyor.

Zeynep Daldal: Mevsimlik tarımda ve hayvancılıkta çalışacak olanlar çalışma iznine değil, çalışma izni muafiyetine tabi olacaklar. Yani çalışma izni almayacaklar, burada 1'e 10 kotası uygulanmıyor. Kota ve

---

iş sınırı Bakanlık tarafından o şehre ilişkin olarak belirlenebilecek. Şu an için bir kota uygulanmıyor. Diğer sektörlerde 1'e 10 kotası uygulanacak. Dedğimiz gibi esnek bir uygulama olacak, 4 hafta sürecinde İş-Kur'a kayıtlı işbaşı yapabilecek Türk iş gücü bulunamaması halinde kota kalkıyor.

Elif Bor: Ben de çocuk işçiliği açısından bir şeyler eklemek istiyorum. Çocuk işçiliği izleme birimlerinin eksikliğinin farkındayız. Bakanlık olarak bu konuda çalışmalar yapılıyor, ancak STK'ların da bu konuda desteklerini bekliyoruz. Veri sorunu yaşıyoruz, çocuk işçiliğinde özellikle mevsimlik tarımda çalışanlar açısından gezici olmaları bağlamında nereden geldikleri ve nereye gittikleri konusunda bilgi eksikliği var. Teftiş birimi konusunda, çocuk işçiliği konusunun programlı teftiş olarak ayrı bir teftiş konusu yapılmasının önemli olduğunu düşünüyorum. Mevzuat düzenlemesi konusunda bakanlığımız çok hassas ve bu konuda gerçekten eksikliğimiz olduğunu düşünmüyoruz. Ancak STK'ların ve yine hocaların desteğiyle çalışmalara hazırız. Mevsimlik tarım işçileriyle ilgili, geçici iş ilişkisi kapsamına alınması konusunda şu an mecliste olan bir tasarımız var. Mevsimlik tarım işçilerinin geçici iş kapsamında ele alınmasıyla artık özel istihdam büroları üzerinden mevsimlik işçilerin çalışıyor olması söz konusu. Bu konuda kayıtlı olanların artacağını ve politika uygulamanın daha kolaylaşacağını düşünüyorum.

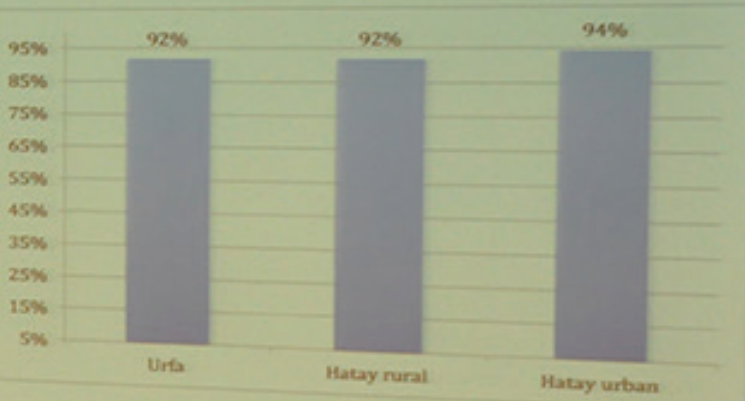
Yazgülu Sezgin: Rehber öğretmenlik yapan arkadaşlarımız, savaş travması yaşamış çocukların psikolojileri hakkında bir eksiklik yaşıyorlar, bizlere sahadan gelen en büyük sorun da buydu. Konuyu İl Millî Eğitim Müdürlükleri'yle görüştük, onlar da farkındalar ve Millî Eğitim Bakanlığı'na iletiler. Türk Psikologlar Derneği'yle de görüştük. PDR öğretmenlerine ulaşmak konusunda bir proje hazırlıyorlar, henüz daha proje çıkmadı. İl Millî Eğitim Müdürlüğü de bu konuda üniversitelerle ya da STK'larla çalışmak için açıklar, sadece sizleri tanımak isterler. Eğer bir projeniz olursa ve çalışmak isterseniz, biz sizleri tanıştırmaktan mutluluk duyarız.

Geçici koruma rejimi altında olan Suriyelilerin BMMYK'ya kayıtları engellenmiş oluyor dendi. Bu konuya bir açıklık getirmek istiyorum. Söz ettiğimiz o 200 binlik sayı için bireysel başvuru alıyoruz. Bu Suriyelilerin dışında olan 200 bin için Irak, İran, Afganistan gibi ülkelere gelenlere verdiğimiz kayıt tarihi 2019- 2020 gibi. Çünkü Türkiye operasyonu olarak yaklaşık 350 kişi çalışıyoruz. 3 milyonluk bir Suriyeli grup için bireysel statü belirlememiz çok zor ama bu bize bireysel olarak kayıt olamayacakları anlamına gelmiyor. Biz Suriyelilerin de kayıtlarını hassasiyete göre alıyoruz. Uygulayıcı partnerlerimizin aracılığıyla ofislere gelip hassasiyeti belirlenen, çok ciddi hastalığı olan, güvenlik sorunu olan veya farklı sorunlar yüzünden Türkiye'de kalma konusunda sıkıntı yaşayan Suriyeliler olduğunda statü belirlemek için değil, üçüncü bir ülkeye yerleştirmek için İçişleri Bakanlığı ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'yle beraber bir statü belirleme yapıyoruz. Her Suriyelinin bireysel olarak kaydı yapılmasa da hassasiyete bağlı olarak kayıtları mevcut.

erin Hareketliliği

Önümüzdeki 12 ay içerisinde bulunduğu ilde yaşayacağını öngören aile oranı;

RA VE CİNSİYETE GÖRE VERİLEN ÇALIŞMA İZİNLERİ

	Kadın	%	Erkek	%	Toplam
	3.013	41	4.289	58	7.302
	5.058	36	8.965	63	14.023
	5.704	40	8.467	59	14.201
	8.396	48	9.071	52	17.467
	19.550	60	12.127	39	32.277
	28.408	62	17.426	38	45.834
	31.303	59	21.001	40	52.304

Karşılaştığımız Sorunlar

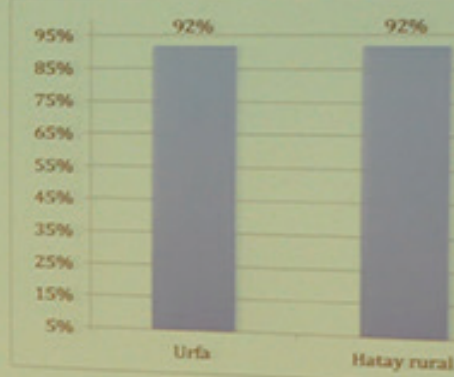

Suriyeli Ailelerin Hareketliliği

Bulduğunuz bölgede ne kadar süredir yaşıyorsunuz?

Yıl	Urfa	Hatay
2+	%16,88	%35,25
1 - 2	%40,25	%40
-1	%42,85	%24,75

Önümüzdeki 12 ay içerisinde yaşayacağını öngören aile oranı

**BU İŞ
ÇOCUK
OYUNCAĞI
DEĞİL**

buiscocukoyuncagidegil.com

[f /cocukoyuncagidegil](https://www.facebook.com/cocukoyuncagidegil)

[E /coyuncagidegil](https://www.instagram.com/coyuncagidegil)

[i /buiscocukoyuncagidegil](https://www.instagram.com/buiscocukoyuncagidegil)

Diakonie
Katastrophenhilfe

 Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC